

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ALİ MƏHKƏMƏSİNİN BÜLLETENİ

2016
№ 1

Baş redaktor:
R.Y.Rzayev

Baş redaktorun
müavini:
Ş.Y.Yusifov

Redaksiya heyəti:
H.A.Mirzəyev
Z.M.Quliyev
Ə.M.Rüstəmov
V.Ə.İbayev
H.Q.Nəşibov
Ə.A.Kərimov

Məsul katib:
A.M.Məmmədli

Redaksiyanın ünvanı:

Az 1025, Bakı şəhəri,
Xətai rayonu,
Yusif Səfərov küç.26
1193-cü məhəllə
Tel: 493-18-37
Faks: 493-18-37

www.supremecourt.gov.az

MÜNDƏRİCAT

Ali Məhkəmədə 20 yanvar şəhidlərinin xatirəsi yad edilmişdir.....2

Ali Məhkəmənin Plenumu.....3

MÜLKİ VƏ İNZİBATI-İQTİSADI İŞLƏR ÜZRƏ MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNDƏN

İddiəçinin iddia tələbi dəqiqləşdirilmədən iş üzrə icraata xitam verildiyinə görə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı ləğv edilmişdir.....7

İddiəçinin tələbini könüllü icra etmiş cavabdeh inzibati orqan onun üçün əlverişsiz olan məhkəmə qərarından yuxarı instansiya məhkəmələrinə şikayət verə bilmək üçün xüsusi hüquqi müdafiə marağının mövcudluğunu əsaslandırmalıdır.....9

İcarə münasibətlərində vergiyə cəlb edilməsi məqsədi ilə əks halın sübut edilməsi üçün istifadə (icarə) hüququnun başqa şəxsə verilməsi zamanı "Qiymətləndirilmə fəaliyyəti" haqqında Qanunun tətbiqi yolverilməzdir.....11

CİNAYƏT VƏ HƏRBİ İŞLƏR ÜZRƏ MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNDƏN

Cinayətin iştirakçılıqla törədilməsinə dair cinayət qanunvericiliyinin tələbləri pozulduğuna görə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı məhkumun əməlinin tövsifi hissələrində qismən ləğv edilmiş və dəyişdirilmişdir.....18

Dələduzluq cinayətinin törədilməsində təqsirləndirilən şəxsin barəsindəki ittiham hökmü və onun qüvvədə saxlanması haqqında apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı ziddiyyətli və mütəbər olmayan sübutlara əsaslandığından, sübutlar qanuna müvafiq qaydada qiymətləndirilmədiyindən qərar ləğv edilmiş və iş yeni apellyasiya baxışına təyin edilmişdir.....26

MƏQALƏLƏR

Hafiz Nəşibov və Kəmalə Əliyeva: Təqsirləndirilən şəxsin əleyhinə olan məhkəməyədək icraatda əldə edilmiş şahid ifadələri ilə məhkəmə qərarlarının əsaslandırılması problemi Avropa Məhkəməsinin presedentlərində.....33

Müzəffər Ağazadə: Xüsusi qərarların çıxarılması məsələlərini nizama salmağa ehtiyac vardır.....54

BEYNƏLXALQ ƏLAQƏLƏR

Ali Məhkəmənin sədri Strasburqda səfərdə olmuşdur.....59

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Ramiz Rzayevin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti martın 14-dən 20-dək Çin Xalq Respublikası Ali Xalq Məhkəməsinin sədri Cou Çianın dəvəti ilə bu ölkədə rəsmi səfərdə olmuşdur.....60

Ali Məhkəmənin 2015-ci ildə fəaliyyətinə dair mətbuat konfransı keçirilmişdir.....62

Ali Məhkəmədə 20 yanvar şəhidlərinin xatirəsi yad edilmişdir.

2016-cı il yanvarın 19-da Ali Məhkəmədə 20 yanvar şəhidlərinin xatirəsinə həsr olunmuş yığıncaq keçirilmişdir.

Yığıncaqda çıxış edən Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayev bildirmişdir ki, 1990-cı ilin 20 yanvar hadisəsi Azərbaycanın azadlığı və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizə tarixinə qəhrəmanlıq səhifəsi kimi daxil olmuşdur.

1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə sovet ordusu erməni quldur dəstələri ilə birgə Azərbaycan xalqına qarşı terror həyata keçirmişdir.

Bu qanlı hadisəyə ilk olaraq öz münasibətini bildirən dahi şəxsiyyət Heydər Əliyev olmuşdur. Ulu öndər faciənin səhərişi günü, yəni 21 yanvar 1990-cı il tarixdə Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyinə gələrək faciəni törədən şəxsləri kəskin şəkildə tənqid etmiş, bu hadisəni hüquqa, demokratiyaya, humanizmə zidd hesab etdiyini bildirmişdir. Görkəmli dövlət xadimi ikinci dəfə hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra 20 yanvar şəhidlərinin xatirəsini əziz tutmuş, onların ailələrinə və zərərçəkənlərə daim qayğı göstərmişdir. Bu gün Azərbaycanda dünya şöhrətli dövlət xadimi Heydər Əliyevin xeyirxah əməlləri davam etdirilir. 20 yanvar şəhidlərinin ailələrinə və zərərçəkənlərə dövlət yardımı artırılır. Möhtərəm cənab Prezident İlham Əliyev Ulu öndərin siyasi kursunun layiqli davamçısı kimi fəaliyyət göstərir.

Qeyd edilmişdir ki, 20 yanvar hadisələrinə hüquqi-siyasi qiymət də Ulu öndərimizin təşəbbüsü ilə verilmişdir. Bu qiymət ümumiləşmiş formada bundan ibarətdir ki, o vaxtkı SSRİ rəhbərliyi Azərbaycana təcavüz edib. Əlbəttə, hadisənin günahkarlarının da adları açıqlanıb. SSRİ rəhbərliyinin təcavüzünün qarşısı alınmalıydı, o zamankı respublika rəhbərliyi bu qırğına imkan verməməliydi. Bu hadisəyə görə o dövrdə xalqın azadlıq hərəkatına rəhbərlik edənlər də məsuliyyət daşıyırdı. SSRİ rəhbərliyinin təcavüz edəcəyini bilərək xalqı qırğına aparan və bu zaman özləri kənarında qalanlar günahkardırlar.

Çıxış edənlər bildirmişlər ki, Azərbaycan xalqı 20 yanvarda hərbi, siyasi, mənəvi təcavüzə məruz qalsa da, öz tarixi qəhrəmanlıq ənənələrinə sadıq olduğunu, vətənin azadlığı və müstəqilliyi naminə ən ağır sınaqlara sinə gərmək, hətta şəhid vermək əzmini bütün dünyaya nümayiş etdirdi. 1990-cı ilin qanlı yanvarında Azərbaycanın azadlığı və müstəqilliyi uğrunda şəhidlik zirvəsinə ucalmış Vətən övladları özlərinin fədakarlığı, şəhidliyi ilə xalqımızın qəhrəmanlıq salnaməsinə parlaq səhifə yazdılar. Bu gün də Azərbaycan xalqı canlarından keçən övladları ilə fəxr edir.

Ali Məhkəmənin Plenumu

22 yanvar 2016-cı ildə Ramiz Rzayevin sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin növbəti Plenumu olmuşdur.

Ali Məhkəmənin sədri Plenum iclasını açaraq bildirmişdir ki, 2015-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin məhkəmə sistemi ilə bağlı Sərəncamlarının icrası və Ali məhkəmənin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi və müasirləşdirilməsi istiqamətində bir sıra işlər görülmüşdür. Ədalət mühakiməsinin yüksək səviyyədə həyata keçirilməsi üçün ən müasir standartlara uyğun şərait yaradılmış, elektron məhkəməyə keçidin təmin olunması məqsədilə Ali Məhkəmədə yeni elektron sənəd dövriyyəsinin və məhkəmə kassasiya şikayətlərinin və işlərinin elektron formada işlənməsi sistemi yenilənmişdir. Eyni zamanda əvvəlki illərlə müqayisədə 2015-ci il ərzində vətəndaşlarının hüquqlarının məhkəmə müdafiəsinin səviyyəsi yüksəlmişdir.

Azərbaycan Respublikası İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasına qoşulduğundan Avropa Məhkəməsinin presedent hüququ bizim məhkəmə sistemimiz üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məhkəmələrin iş fəaliyyətinə olan tələblər daha da yüksəlmişdir. Bu baxımdan ədalət mühakiməsinə həyata keçirən hakimlərin beynəlxalq hüquq normalarını, insan hüquqları sahəsində beynəlxalq standartları, onların tətbiqi təcrübəsini mənimsəmələri önəmli olduğundan Ali Məhkəmədə hər həftə keçirilən seminarda beynəlxalq hüquqi aktlar, xüsusən də “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının müddəaları, Avropa Məhkəməsinin presedent hüququ müzakirə edilir. Hakimlərin və dəvət olunmuş beynəlxalq təşkilatların nümayəndələrinin iştirakı ilə “dəyirmi masa”lar keçirilir, Avropa dövlətləri məhkəmələrinin müasir təcrübəsinin öyrənilməsinə kömək edən xarici dövlətlərə tanışlıq səfərləri təşkil edilir.

Son illər 40-dək məhkəmə binası müasir standartlara uyğun layihələndirilmiş, qısa müddətdə 11 məhkəmə üçün yeni binalar istifadəyə verilmiş, bir o qədər də inşa olunmaqdadır. Bu binalarda vətəndaşların rahatlığı məqsədilə hər cür imkanların yaradılması bir çox problemləri, habelə korrupsiya şəraitini aradan qaldırır.

Ali Məhkəmənin sədri vurğulamışdır ki, 4 noyabr 2015-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm cənab İlham Əliyevin Şəki məhkəmə kompleksinin açılışını etməsi hakimlər, məhkəmə işçiləri, bütün hüquqşunaslar üçün tarixi hadisədir. Bu, məhkəmə hakimiyyətinin cəmiyyətdə rolunun və yerinin müəyyənləşdirilməsinə xüsusi əhəmiyyət verilməsi kimi qiymətləndirilməlidir.

Açılış zamanı cənab Prezident İlham Əliyev dərin məzmunlu, proqram xarakterli çıxışında ədliyyə və məhkəmə orqanları qarşısında mühüm vəzifələr qoymuş, korrupsiyanın aradan qaldırılmasında məhkəmələrin rolunu xüsusi olaraq qeyd etmiş və bildirmişdir ki, korrupsiya ilə mübarizə aparmaq üçün ilk növbədə, məhkəmə sistemində korrupsiya halları tam aradan qaldırılmalıdır.

Ədalət mühakiməsinə həyata keçirən hakimlər qanunlara dürüst əməl etməli, məhkəmələrin cəmiyyətdə nüfuzunun artmasına, məhkəmələrə inamın yüksəlməsinə nail olmalıdırlar.

Məhkəmə proseslərinin şəffaf, qərarlarının ədalətli olması əsas şərtidir. Ədalətli qərarlar insanlarda dövlətə inamı artırır.

Plenumda Ali Məhkəmənin kollegiya sədrlərinin 2015-ci ildə ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi vəziyyətinə dair məlumatları dinlənilmişdir.

Qeyd edilən məlumatlarla əlaqədar Plenumda geniş müzakirələr və təhlillər aparılmışdır.

Məruzə edən kollegiya sədrləri 2015-ci ildə kollegiyaların fəaliyyətində nəzərə çarpacaq irəliləyiş olduğunu qeyd etmişlər.

Ali Məhkəmənin mülki, inzibati-iqtisadi və cinayət kollegiyalarında 2015-ci ildə baxılmış

işlərin sayı 2014-cü illə müqayisədə artmışdır. Mülki kollegiyada 15,2 faiz, inzibati-iqtisadi kollegiyada 3,7 faiz, cinayət kollegiyasında 1,6 faiz artma müşahidə olunmuşdur. Hərbi kollegiyada isə baxılan işlərin sayı 17,2 faiz azalmışdır.

Ümumiyyətlə, Ali Məhkəmədə 2014-cü ildə 8668 işə baxılmışdısa, 2015-ci ildə bu rəqəm 9404 olmuşdur. Yəni 8,5 faiz artmışdır. Baxılan işlərin sayının artmasına baxmayaraq ləğv olunan məhkəmə qərarlarının sayı 0,4 faiz azalmışdır.

2015-ci ildə Ali Məhkəmədə vətəndaşların ərizə və şikayətlərinə, digər müraciətlərinə baxılmasına, onlara hüquqi cəhətdən əsaslı və düzgün cavab verilməsinə diqqət artırılmışdır.

Ali Məhkəmənin Plenumunun 2015-ci ildə 5 iclası keçirilmiş, 12 qərar qəbul edilmişdir. Plenumda Ali Məhkəmənin 2016-cı ilin birinci yarısına dair iş planı təsdiq edilmişdir. Plenumda konkret cinayət və mülki işlərə baxılmışdır.

Plenumda müzakirə olunan məsələlər və baxılmış işlər barədə müvafiq qərarlar qəbul edilmişdir.

Ali Məhkəmənin Plenumu

28 mart 2016-cı ildə Ramiz Rzayevin sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin növbəti Plenumu keçirilmişdir.

Ali Məhkəmənin sədri Plenum iclasını açaraq bildirmişdir ki, Azərbaycanda milli-mənəvi dəyərlərin qorunmasına və inkişaf etdirilməsinə dövlət səviyyəsində xüsusi önəm verilir. Bu, ailə münasibətlərinə də aiddir. Uzun əsrlərdən bəri azərbaycan ailəsi sabitlik, qarşılıqlı hörmət, valideynlərin uşaqların xoş gələcəyi naminə fədakarlığı, valideynlərə hörmət əlamətləri ilə seçilmişdir.

Nigah, ailə həyatına hörmət hüququ, uşaq hüquqları həm milli qanunvericilikdə, həm də Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə öz əksini tapmışdır. “İnsan hüquqlarının Ümumi Bəyannaməsi”ndə, “İqtisadi, mədəni və sosial hüquqlar haqqında” Beynəlxalq Paktda, “Uşaq hüquqları haqqında” Konvensiyada, həmçinin “İnsan hüquqlarının və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi haqqında” Konvensiyada nigah, ailə həyatına hörmət hüququ, uşaq hüquqları ilə bağlı müddəalar yer almaqla yanaşı, bu sahədə dövlətlərin öhdəlikləri də müəyyənləşdirilmişdir.

Qeyd edilmişdir ki, respublikamızda 2015-ci ildə nigahların pozulması və etibarsız hesab edilməsi ilə bağlı 11.281 işə baxılmışdır ki, bu da əvvəlki ilə nisbətən 4,5 faiz artımla müşahidə olunmuşdur. Ədalət mühakiməsini həyata keçirən məhkəmələrin qəbul etdiyi qərarlar ədalətli olmalıdır. Ailə münasibətləri, o cümlədən nigahın pozulması daha çox şəxsi xarakter daşıdığına, ər və arvadın qarşılıqlı, bir qədər də, başqalarına məlum olmayan, onların ikisinə aid münasibətlərlə bağlı olduğuna görə bu xarakterli işlərdə tərəflərin, yəni ər və arvadın prosesdə şəxsən iştirakına diqqət yetirilməli, onların məhkəmə prosesinin vaxtı və yeri barədə lazımı qaydada xəbərdarlıq edilib-edilməməsi, məhkəmə iclasına gəlməməsinin səbəbləri araşdırılmalı, nigahın pozulmasına münasibətləri müəyyən edilərək zəruri hallarda işə baxılmasının qanunla müəyyən edilmiş müddətdə təxirə salınmasına riayət olunmalıdır.

Plenumda nigahın pozulması və yetkinlik yaşına çatmamış uşaqlar üçün valideynlərdən aliment tutulması tələbinə dair işlərə baxılarkən qanunvericiliyin məhkəmələr tərəfindən tətbiqi təcrübəsi haqqında Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun qərar layihəsi geniş müzakirə olunmuş və təhlillər aparılmışdır.

Xüsusi vurğulanmışdır ki, nigah pozularkən birgə nigahdan olan uşaqların taleyinə daha çox diqqət yetirilməlidir. Belə hallarda ən əsas meyar uşağın üstün mənafeyinin təmin olunmasıdır. Uşağın maraqlarını (mənafeyini) maddi və mənzil şəraiti ilə təmin olunması ilə məhdudlaşdırmaq olmaz. Əsas məqsəd uşağın daimi olaraq ailənin xeyirxah təsirini, valideyn sevgisini, qayğısını, nəvazişini hiss etməsinin, hər bir uşağın mədəni, hərtərəfli inkişaf etmiş, təhsilli, fəal ictimai həyata hazırlanmış şəkildə böyüməsinin təmin olunmasıdır. Xüsusilə, nigahın pozulması hallarında alimentin düzgün müəyyənləşdirilməlidir.

Plenumda məhkəmələr tərəfindən nigahın pozulması və aliment tələbləri ilə bağlı işlərə baxılarkən qanunvericiliyin vahid qaydada və düzgün tətbiq olunmasını təmin etmək üçün müvafiq qərar qəbul edilmişdir.

Plenum “Nigahın pozulması və yetkinlik yaşına çatmamış uşaqlar üçün valideynlərdən aliment tutulması tələbinə dair işlərə baxılarkən qanunvericiliyin məhkəmələr tərəfindən tətbiqi təcrübəsi haqqında” məsələnin müzakirəsi zamanı şərh olunanlara əsasən Azərbaycan Respublikası Ailə Məcəlləsinə dəyişikliklər və əlavələr edilməsi barədə qanunvericilik təşəbbüsü qaydasında Milli Məclisə təkliflər verilməsini də qərara almışdır.

Plenumda həmçinin konkret cinayət və mülki işlərə də baxılmışdır.

Plenumun işində Ədliyyə naziri, Məhkəmə Hüquq Şurasının sədri Fikrət Məmmədov, Ailə, Dövlət və Uşaq Problemləri Üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Hicran Hüseynova iştirak etmişlər.

Bundan başqa həmin gün Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu Azərbaycan Respublikası CM-nin 179.3.2, 213.2, 192.2.2, 308.2 və 313-cü maddələri ilə təqsirli bilinib

məhkum olunmuş Əliyev İntiqam Kamil oğlunun barəsindəki Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 24 fevral 2016-cı il tarixli qərarından Azərbaycan Respublikasının Baş Prokuroru Z.Qaralov tərəfindən verilmiş əlavə kassasiya qaydasında protestə baxaraq həmin protesti təmin etmiş və göstərilən qərar dəyişdirilməklə İ.K.Əliyevə təyin olunmuş 7 il 6 ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası Cinayət Məcəlləsinin 70-ci maddəsinə əsasən 5 il sınaq müddəti müəyyən olunmaqla şərti olaraq tətbiq edilmişdir. Plenumun qərarı ilə İ.Əliyev dərhal həbsdən azad olunmuşdur

İddiaçının iddia tələbi dəqiqləşdirilmədən iş üzrə icraata xitam verildiyinə görə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı ləğv edilmişdir.

Tovuz Rayon Məhkəməsinin 18 may 2015-ci il tarixli qətnaməsi ilə iddiaçı C.X.Tağıyevin cavabdehlər G.H.Əliyeva, E.C.Tağıyev, G.C.Tağıyeva və maraqlı şəxs AR ƏMDK yanında DƏDRX-nin 15 sayılı Ərazi İdarəsinə qarşı torpaq sahəsindən və evdən payın müəyyən edilməsi tələbinə dair iddiası təmin edilərək AR ƏMDK yanında DƏDRX-nin Hüquqların Dövlət Qeydiyyatı haqqında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestrindən RX № 0490214 sayılı çıxarış əsasında birgə mülkiyyət hüququ əsasında C.X.Tağıyevin və ailə üzvlərinin mülkiyyətinə verilmiş 0,26 ha həyətəyən torpaq sahəsi üzərində inşa edilmiş və tam mülkiyyət hüququ əsasında C.X.Tağıyevin adına dövlət qeydiyyatına alınmış ümumi sahəsi 132,6 kv.m, yaşayış sahəsi 54,6 kv.m, yardımçı sahəsi 78 kv.m olan 2 mərtəbəli 2 otaqlı birinci və ümumi sahəsi 230,3 kv.m, yaşayış sahəsi 55 kv.m, yardımçı sahəsi 175,3 kv.m olan 2 mərtəbəli 3 otaqlı ikinci fərdi yaşayış evlərindən iddiaçı C.X.Tağıyevin $\frac{1}{2}$ və cavabdeh G.H.Əliyevanın $\frac{1}{2}$ payları müəyyən olunmuş, G.H.Əliyevanın və qeyrilərinin C.X.Tağıyevə qarşı daşınmaz əmlakın dövlət reyestrindən çıxarışın etibarsız hesab edilməsi tələbinə dair iddiası əsassız olduğundan təmin edilməmişdir.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsi Mülki Kollegiyasının 22 oktyabr 2015-ci il tarixli qərarı ilə cavabdehlər G.H.Əliyeva, E.C.Tağıyev, G.C.Tağıyevanın apellyasiya şikayəti qismən təmin edilərək Tovuz Rayon Məhkəməsinin 18 may 2015-ci il tarixli qətnaməsi iddiaçı C.X.Tağıyevin torpaq sahəsindən payın müəyyən edilməsi hissəsinin təmin edilməmiş hissəsində ləğv edilmiş, iddiaçı C.X.Tağıyevin cavabdehlər G.H.Əliyeva, E.C.Tağıyev, G.C.Tağıyeva və maraqlı şəxs AR ƏMDK yanında DƏDRX-nin 15 sayılı Ərazi İdarəsinə qarşı yaşayış evi və torpaq sahəsindən payın müəyyən edilməsi tələbinin torpaq

sahəsindən payın müəyyən edilməsi hissəsində iş üzrə icraata xitam verilmişdir.

İddiaçı C.X.Tağıyev Gəncə Apellyasiya Məhkəməsi Mülki Kollegiyasının qeyd olunan qərarından kassasiya şikayəti verərək apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının ləğv edilməsi barədə qərar qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyası qəbul etdiyi qərarı Azərbaycan Respublikası MPM-nin 261.0.1, 262.3, 391-ci maddələrinə istinad etməklə onunla əsaslandırılmışdır ki, “birinci iddia tələbi üzrə iddiaçı C. X. Tağıyevin cavabdehlər G. H. Əliyeva, E. C. Tağıyev, G. C. Tağıyeva və maraqlı şəxs AR ƏMDK yanında DƏDRX-nin 15 sayılı Ərazi İdarəsinə qarşı torpaq sahəsindən payın müəyyən edilməsi tələbinə dair iddiasına Tovuz Rayon Məhkəməsi tərəfindən ümumiyyətlə qiymət verilməmişdir. Birinci iddia tələbi üzrə iddia tələbinin iddiaçı C.Tağıyevin torpaq sahəsindən payın müəyyən edilməsi tələbinə dair hissəsi məhkəmədə baxılmalı deyildir. Belə ki, işdə olan Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında DƏDRX-nin Hüquqların Dövlət Qeydiyyatı haqqında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestrindən RX № 0490214 sayılı çıxarışın surətindən görünür ki, Tovuz rayonu Dondar Qusçu kəndində C.Tağıyevin mülkiyyəti kimi qeydiyyata alınan iki yaşayış evi C.X.Tağıyev, G.H.Əliyeva, E.C.Tağıyev, G.C.Tağıyeva, E.C.Tağıyeva və F.C.Tağıyevanın birgə mülkiyyətlərində olan 0,26 ha torpaq sahəsində inşa edilmişdir. Bununla aydın olur ki, həm iddiaçının həm də cavabdehlərin 0,26 ha torpaq sahəsi üzərində birgə mülkiyyəti, yəni 1/6 hissədə payları vardır. Artıq bu hissədə iddia tələbinə məhkəmədə baxılmalı deyildir.”

Aşağıdakı əsaslara görə kassasiya məhkəməsi apellyasiya instansiyası

məhkəməsinin qeyd olunan qərarlarını ləğv etmişdir.

Yuxarıda göstəriləyi kimi iddiaçı C.X.Tağıyev iddia ərizəsində onun və cavabdehlərin ümumi mülkiyyətində olan 0,26 ha həyətyanı torpaq sahəsindən və həmin torpaq sahəsində yerləşən yaşayış evlərindən onun payının müəyyən edilməsi və adına dövlət qeydiyyatına alınmasına dair qətnamə çıxarılmasını xahiş etmişdir. İddiaçı iddia tələbinin maddi hüquqi əsası kimi Azərbaycan Respublikası MM-nin 152.1, 220.2-ci maddələrinə istinad etməklə onunla əsaslandırılmışdır ki, cavabdehlər ona evdən birgə mülkiyyətlərində olan torpaq sahəsindən istifadə etməyə imkan vermir.

Göründüyü kimi iddiaçı iddia ərizəsinə mübahisəli torpaq sahəsindən payının müəyyən edilməsini xahiş etsə də, iddia ərizəsinin əsaslandırıcı hissəsində iddia tələbinin maddi hüquqi əsası kimi Azərbaycan Respublikası MM-nin 220.2-ci maddəsinə istinad etmişdir.

Həmin maddəyə əsasən paylı mülkiyyətin mülkiyyətçisi öz payının ayrılmasını tələb edə bilər.

Həmin Məcəllənin 220.3-cü maddəsinə görə isə paylı mülkiyyətin mülkiyyətçiləri ümumi əşyanın bölünməsi və ya ondan payın ayrılması üsulu və şərtləri haqqında razılığa gələ bilmədikdə paylı mülkiyyətin mülkiyyətçisi öz payının naturada ayrılmasını məhkəmə qaydasında tələb edə bilər. Əgər payın naturada ayrılmasına yol vermirsə və ya bu, ümumi mülkiyyətdə olan əşyaya tənasübsüz zərər vurmadan mümkün deyildirsə, ayrılan mülkiyyətçi öz payının dəyərinin paylı mülkiyyətin digər mülkiyyətçiləri tərəfindən ona ödənilməsi hüququna malikdir.

Birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsindən görünür ki, qətnamənin nəticə hissəsində iddiaçı C.X.Tağıyevin iddia tələbində mübahisələndirdiyi torpaq sahəsindən payının müəyyən edilməsi hissəsi üzrə iddia tələbi tam yaxud qismən təmin edilməmiş və nə də rədd edilməmiş, bununla da Azərbaycan Respublikası MPM-nin 220.5-ci maddəsinin tələbləri pozulmuşdur.

Belə ki, həmin maddəyə əsasən qətnamənin nəticə hissəsində iddianın tam və ya qismən təmin edilməsi və ya rədd edilməsi haqqında məhkəmənin hansı nəticəyə gəldiyi,

məhkəmə xərclərinin bölüşdürülməsi, qətnamədən şikayət vermə müddəti və qaydası göstərilməlidir; işə qiyabi baxıldığı halda qətnamənin nəticə hissəsində cavabdehin qətnamənin ləğvi üçün ərizə vermə qaydası da əks olunmalıdır.

Birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsindən cavabdehlər verdikləri apellyasiya şikayətində iddiaçı C.X.Tağıyevin E.C.Tağıyev və qeyrilərinə qarşı torpaq sahəsindən və evdən payın müəyyən olunması tələbinə dair və G.H.Əliyevanın və qeyrilərinin C.X.Tağıyeva qarşı daşınmaz əmlakın dövlət reyestrindən çıxarışın etibarsız sayılması tələbinə dair mülki iş üzrə Tovuz rayon Məhkəməsinin 18 may 2015-ci il tarixli qətnaməsinin ləğv edilməsi, ilkin iddianın rədd edilməsi və ikinci iddianın təmin edilməsinə dair qətnamə çıxarılmasını xahiş etmişdir.

Azərbaycan Respublikası MPM-nin 372.1, 372.7-ci maddələrinə görə apellyasiya instansiyası məhkəməsi tam hüquqlu məhkəmə kimi işə, işdə olan və əlavə təqdim olunmuş sübutlar əsasında mahiyyəti üzrə baxır. Apellyasiya instansiyası məhkəməsi şikayətin dəlillərindən asılı olmayaraq, məhkəmənin maddi və prosessual hüquq normalarına riayət etməsini yoxlayır.

Həmin Məcəllənin 2.1-ci maddəsinə görə mülki işlər və iqtisadi mübahisələr üzrə məhkəmə icraatının vəzifələri hər bir fiziki və yaxud hüquqi şəxsə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, qanunlarından və digər normativ hüquqi aktlarından irəli gələn hüquq və mənafelərinin məhkəmədə təsdiq olunmasıdır.

Qeyd olunan Məcəllənin 14.1-ci maddəsinin tələbinə görə isə məhkəmə həqiqətə nail olmaq üçün, işin hərtərəfli, tam və obyektiv tədqiqinə lazımı şərait yaradır. Bunun üçün məhkəmə işdə iştirak edən şəxslərə onların prosessual hüquq və vəzifələrini izah edir, görülməyə, yaxud görülməyəcək hərəkətlərin nəticələri barədə onları xəbərdar edir, onların prosessual hüquqlarının həyata keçməsinə kömək göstərir.

“Azərbaycan Respublikası Mülki Prosessual Məcəlləsinin 372-ci maddəsinin apellyasiya baxışının hədləri barədə müddələrinin həmin Məcəllənin 372.1 və 372.7-ci maddələrinin tələbləri baxımından şərh

edilməsinə dair” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsi Plenumunun 20 may 2011-ci il tarixli Qərarında şərh olunmuşdur ki, qanunçuluğun maraqları dedikdə baxılan iş üzrə maddi və prosessual hüquq normalarının düzgün tətbiq olunması başa düşülməlidir. MPM-in 2.2-ci maddəsinə görə mülki mühakimə icraatının əsas vəzifələrindən biri qanunçuluğun bərqərar edilməsidir. Baxılan iş üzrə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının müddələrinin, qanunlarının və digər normativ-hüquqi aktlarının düzgün tətbiqinin təmin olunması məhkəmənin vəzifəsidir (MPM-in 2.1-ci maddəsi). Bu vəzifənin məhkəmə tərəfindən yerinə yetirilməsi işdə iştirak edən şəxsin apellyasiya şikayətində əks olunan mövqeyindən asılı ola bilməz. Hüququn tətbiqinə məhkəmə bilavasitə cavabdehlik daşdığından tərəflərin hüquqi mövqeyi hakim üçün heç bir halda məcburi deyil. Məhz buna görə də qanunverici MPM-in 372.7-ci maddəsində müəyyən etmişdir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən maddi və prosessual hüquq normalarının tətbiqinin düzgünlüyünü

apellyasiya şikayətinin dəlillərindən asılı olmayaraq yoxlamalıdır.

Lakin apellyasiya qaydasında işə baxan məhkəmə kollegiyası iddiaçı C.X.Tağıyevin iddia ərizəsində ümumi mülkiyyətdə olan mübahisəli torpaq sahəsindən cavabdehlərin birgə mülkiyyətdə olan torpaq sahəsindən istifadə etməsinə ona imkan vermədiklərinə görə məhkəmədə hazırki iddianı qaldırmasına əhəmiyyət verməyərək C.X.Tağıyevin qeyd olunan torpaq sahəsində onun payının ayrılmasını, yoxsa payının müəyyən edilməsini tələb edib-etməməsini araşdırmaqla iddia tələbini dəqiqləşdirmədən qeyd olunan qərardadı qəbul etmiş, nəticədə yuxarıda göstərilən prosessual hüquq normalarının tələbləri pozulmuşdur. Ona görə də Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Mülki Kollegiyasının 04 fevral 2016-cı il tarixli qərarı ilə iddiaçı C.X.Tağıyevin kassasiya şikayəti qismən təmin olunmuş, Gəncə Apellyasiya Məhkəməsi Mülki Kollegiyasının yuxarıda göstərilən 22 oktyabr 2015-ci il tarixli qərardadı ləğv edilərək iş yenidən baxılması üçün həmin məhkəməyə göndərilmişdir.

İddiaçının tələbini könüllü icra etmiş cavabdeh inzibati orqan onun üçün əlverişsiz olan məhkəmə qərarından yuxarı instansiya məhkəmələrinə şikayət verə bilmək üçün xüsusi hüquqi müdafiə marağının mövcudluğunu əsaslandırmalıdır.

2 sayılı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin 07 noyabr 2014-cü il tarixli qərarı ilə Məmmədov Yusif Misir oğlunun iddiası təmin olunaraq onun adına 150 nömrəli BTK-nın 16 sayılı orderi ilə Bakı şəhəri, Sabunçu rayonu, Ləhiş bağ massivində ayrılmış 2722a nömrəli bağ sahəsinin altında yerləşən 0,12 ha torpaq sahəsinə dair “Torpaq sahəsinin plan və ölçüsü”nün verilməsi öhdəliyi cavabdeh Azərbaycan Respublikası Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsinin Bakı şəhər şöbəsinin üzərinə qoyulmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsi daha sonra ləğv edildiyindən həmin qərardan hüquq varisi kimi Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin Bakı şəhər Ərazi İdarəsi tərəfindən 02 oktyabr 2015-ci il tarixdə

apellyasiya şikayəti verilmişdir. Həmin şikayət verilənədək isə Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin Bakı şəhər Ərazi İdarəsi tərəfindən Məmmədov Yusif Misir oğluna mübahisəli bağ sahəsinə dair 24 iyul 2015-ci il tarixdə Torpaq sahəsinin plan və ölçüsü sənədi tərtib edilmiş, həmçinin həmin sahəyə dair mülkiyyət hüquqları daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində qeydiyyatata alınaraq bu barədə 24 iyul 2015-ci il tarixli müvafiq çıxarış verilmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası birinci instansiya məhkəməsinin qərarından cavabdeh tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayətini mümkün hesab etmiş və qəbul etdiyi 11 noyabr 2015-ci il tarixli qərarla cavabdehin apellyasiya şikayətini təmin etməyərək 2 sayılı Bakı İnzibati-İqtisadi

Məhkəməsinin 07 noyabr 2014-cü il tarixli qərarını dəyişdirmədən saxlamışdır.

Cavabdeh kassasiya şikayəti verərək Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 11 noyabr 2015-ci il tarixli qərarının ləğv edilərək iddianın rədd edilməsinə dair qərar çıxarılmasını xahiş etmişdir. Kassasiya şikayətinin dəlilləri qərarın qanunsuzluğu və əsassızlığı ilə bağlı olmuşdur. Belə ki, şikayətin dəlillərinə görə müvafiq bağ sahəsinə dair Bakı şəhər XDS İK-nın 09.02.1990-cı il tarixli, 15/595 sayılı qərarından çıxarılda Məmmədov Yusif Misir oğluna Sabunçu rayonu, Ləhiş bağ massivində bağ sahəsinin ayrılması göstərilə də, həmin qərarın tarixi və nömrəsi 150 nömrəli kooperativ tərəfindən verilmiş 16 sayılı orderdə göstərilən qərarın tarixi və nömrəsinə uyğun gəlmir. Müvafiq uyğunsuzluğun aradan qaldırılması ilə bağlı hər hansı sənəd təqdim edilmədiyi üçün iddiaçının müraciətini təmin etmək mümkün olmamışdır.

Cavabdehin vəkili məhkəmə iclasında kassasiya şikayətində göstərilən məzmununda izahat verərək şikayətin təmin edilməsinə xahiş etmişdir. Bununla yanaşı, cavabdeh tərəfindən artıq iddiaçının tələbinin təmin edilməsinə baxmayaraq apellyasiya və kassasiya şikayətlərinin verilməsinin səbəbləri ilə bağlı məhkəmənin sualına cavabdehin vəkili hər hansı açıqlayıcı ağılabatan cavab verə bilməmiş, eləcə də sözügedən şikayətlərin verilməsində cavabdeh inzibati orqanın hansı hüquqi müdafiə marağının olduğunu izah etməmişdir.

Aşağıda göstərilənlərə əsasən Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası hesab etmişdir ki, cavabdeh Azərbaycan Respublikası Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin Bakı şəhər Ərazi İdarəsinin kassasiya şikayəti mümkün sayılmayaraq şikayətin qəbulundan imtina edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra İPM-nin) 94.2-ci maddəsinə əsasən kassasiya şikayəti əsaslandırılmalıdır.

Həmin Məcəllənin 96.2 və 96.3-cü maddələrində isə təsbit edilmişdir ki, Ali Məhkəmə kassasiyanın mümkünlüyü əsaslarını yoxlayır. Kassasiya mümkün sayılmadıqda Ali Məhkəmə şikayəti qəbul etməkdən imtina edir

və bu barədə əsaslandırılmış qərardad qəbul edir. Kassasiyanın mümkün sayılmaması barədə qərardad qəbul edilməmişdən əvvəl proses iştirakçılarının dinlənilmə hüququ təmin olunmalıdır. Şikayətin qəbulundan imtina edildiyi hallarda, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı və ya qərardadı qanuni qüvvəyə minir.

İşin hallarından müəyyən olunur ki, 2 sayılı Bakı İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin 07 noyabr 2014-cü il tarixli qərarı ilə iddiaçının “Torpaq sahəsinin plan və ölçüsü”nün verilməsinə dair tələbi təmin olunmuşdur. Bundan sonra isə cavabdeh tərəfindən iddiaçının tələbi könüllü icra olunaraq 24 iyul 2015-ci il tarixdə Torpaq sahəsinin plan və ölçüsü sənədi tərtib edilmiş, həmçinin həmin sahəyə dair mülkiyyət hüquqları daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində qeydiyyatla alınaraq bu barədə Seriya RX N 0718406 sayılı, 24 iyul 2015-ci il tarixli çıxarış verilmişdir. Lakin cavabdeh tələbi könüllü icra etməsinə baxmayaraq daha sonra apellyasiya və kassasiya şikayətləri vermişdir.

Bununla bağlı olaraq kollegiya qeyd etmişdir ki, bir qayda olaraq, məhkəmə mübahisəsinin gedişində cavabdeh inzibati orqan tərəfindən iddiaçının tələbinin könüllü icrası nəticəsində yerinə yetirilməsi zamanı tərəflər arasındakı mübahisə artıq həll olunmuş hesab edilir. Odur ki, mübahisə hüquqi baxımından tələbin könüllü yerinə yetirilməsi vasitəsilə artıq nizamlanmış üçün inzibati orqanın onun üçün əlverişsiz olan məhkəmə qərarının qanuniliyini və əsaslılığını yuxarı instansiya məhkəmələrində yoxlatdırmağa dair hüquqi müdafiə marağı bir qayda olaraq yaranmır. Çünki o, könüllü olaraq öz tələbindən geri çəkilməmiş və iddia tələbini yerinə yetirmişdir.

Kollegiya həmçinin qeyd etmişdir ki, göstərilən yanaşmanın bir istisnası vardır. Buna görə, inzibati orqanın tələbi könüllü şəkildə yerinə yetirməsinə baxmayaraq mübahisənin mahiyyəti üzrə məhkəmə qərarının (yuxarı instansiya məhkəməsinin) qəbul olunmasında hələ də legitim marağı olduğu hallarda onun tərəfindən yuxarı instansiya məhkəməsinə verilmiş şikayət əsaslandırılmış hesab edilməklə mümkün sayıla bilər. Bu, inzibati orqanların təcrübəsində hər hansı bir halın daim fərqli şəxslərə münasibətdə yenidən təkrarlandığı,

yaxud baxılan məsələyə dair inzibati orqanın prinsipial hüquqi aydınlaşdırma marağının mövcud olduğu hallarda yaranır. Bu zaman iddiaçının tələbinin inzibati orqan tərəfindən təmin olunmasına baxmayaraq, yuxarı instansiya məhkəməsi qərarı məzmun baxımından yoxlaya bilər. Lakin bunun üçün inzibati orqan verdiyi şikayətdə göstərilən halların mövcudluğuna istinadla özünün hüquqi müdafiə marağının olduğunu əsaslandırmalıdır.

Hazırki işdə isə cavabdeh nə apellyasiya, nə də kassasiya şikayətində özünün xüsusi hüquqi müdafiə marağından bəhs etməmiş, buna dair hər hansı əsaslandırma gətirməmişdir. Eləcə də, apellyasiya və kassasiya instansiyası məhkəməsindəki iclaslarda cavabdehi təmsil edən nümayəndəyə və vəkilə ünvanlanmış suallarda da məhkəmə bu halın aydınlaşdırılmasına çalışmışdır. Lakin cavabdehi təmsil edən şəxslər tərəfindən sözügedən hala dair hər hansı ağılabatan açıqlama verilməmişdir. Ona görə də, kollegiya hesab etmişdir ki, tələbi könüllü olaraq yerinə yetirməsinə baxmayaraq cavabdehin apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarını kassasiya qaydasında yoxlatdırmağa dair xüsusi hüquqi

müdafiə marağının mövcudluğu müəyyən olunmur. Başqa sözlə, cavabdeh hazırki işdə tələbi könüllü icra etdiyi üçün verdiyi kassasiya şikayətində apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının qanuniliyini və əsaslılığını yoxlatdırmağa dair hüquqi müdafiə marağının mövcudluğunu bildirməli və bunu şikayətdə konkret göstərməklə əsaslandırmalı idi. Lakin onun tərəfindən verilmiş şikayətdə belə bir əsaslandırma öz əksini tapmadığı, eləcə də məhkəmənin özü tərəfindən də belə bir hüquqi müdafiə marağına olan ehtiyac müəyyən olunmadığı üçün kassasiya şikayəti mümkün sayılmamalıdır.

Kollegiya həmçinin qeyd etmişdir ki, əslində eyni hüquqi yanaşma apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən cavabdehin apellyasiya şikayətinə münasibətdə də tətbiq edilməli idi. Lakin kassasiya instansiyası məhkəməsi hazırki mərhələdə yalnız kassasiya şikayətinin mümkünlüyü ilə bağlı məsələni yoxladığından prosesual tələblərə uyğun olaraq apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarına münasibət bildirmək imkanına malik olmamışdır.

İcarə münasibətlərində vergiyə cəlb edilməsi məqsədi ilə əks halın sübut edilməsi üçün istifadə (icarə) hüququnun başqa şəxsə verilməsi zamanı “Qiymətləndirilmə fəaliyyəti” haqqında Qanunun tətbiqi yolverilməzdir.

İddiaçı “Big - Dental” MMC (bundan sonra mətdə iddiaçı) cavabdeh Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyi Bakı Vergilər Departamentinə (bundan sonra mətdə cavabdeh) qarşı səyyar vergi yoxlaması barədə tərtib edilmiş 20 may 2013-cü il tarixli, 1300770266454440 sayılı aktın və 25 iyun 2013-cü il tarixli, 1300777023676002 sayılı vergi ödəyicisinin vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətə cəlb edilməsi haqqında qərarın ləğv edilməsi, vergi hesab borcunun, faizlərin, maliyyə sanksiyalarının məbləğlərinin, inzibati cərimələrin ödənilməsi, habelə aşkar edilmiş pozuntuların aradan qaldırılması barədə 13770020031917700 nömrəli tələbnamənin, səyyar vergi yoxlaması zamanı əlavə hesablanmış 2703,25 manat vergi məbləğinin və 1511,63 manat maliyyə sanksiyasının ləğv olunması barədə qərar qəbul

edilməsi barədə iddia ərizəsi ilə Sumqayıt İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinə (bundan sonra mətdə birinci instansiya məhkəməsi) müraciət etmişdir.

İddia tələbi onunla əsaslandırılmışdır ki, “Big Dental” MMC Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 30 aprel 2007-ci il tarixli Fərmanına əsasən “bir pəncərə” prinsipi ilə 05 dekabr 2011-ci il tarixində Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi 2 sayılı Ərazi Vergilər İdarəsi tərəfindən dövlət qeydiyyatına alınmışdır. İddiaçı Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi Kommersiya hüquqi şəxslərinin dövlət reyestrinə daxil edilərək, 2 sayılı Ərazi Vergilər İdarəsi tərəfindən dövlət reyestrindən çıxarış verilmiş, habelə 05 dekabr 2011-ci il tarixində iddiaçıya kommersiya hüquqi şəxslərinin dövlət qeydiyyatı haqqında şəhadətnamə verilmişdir. İddiaçı 28 dekabr

2006-cı il tarixdə 5 il müddətinə lisenziya almış, lisenziya müddətinin bitməsinə bir müddət qalmış, yəni lisenziyanın verilməsi ilə əlaqədar Səhiyyə Nazirliyinə müraciət etmiş, Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən özəl tibbi fəaliyyətə dair lisenziya alınması üçün baxış keçirilmiş və buna dair akt tərtib edilmiş, nəhayət 28 fevral 2012-ci il tarixdə yenidən 5 il müddətində lisenziya verilmişdir. Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, Y.Yasamal-1 küçəsi, 4C ünvanında yerləşən ümumi sahəsi 102,6 kv.metr olan qeyri-yaşayış sahəsinə dair 14 dekabr 2011-ci il tarixdə Babayeva Sevda Əli qızı ilə iddiaçı arasında icarə müqaviləsi bağlanmışdır. Göstərilən icarə müqaviləsi 5 il müddətinə və aylıq icarə haqqı 400 manat məbləğində bağlanmışdır. Cavabdehin “səyyar vergi yoxlamasının keçirilməsi” haqqında 22 yanvar 2013-cü il tarixli, 1377020002474900 nömrəli qərarı ilə iddiaçıda vergi qanunvericiliyinə əməl edilməsi vəziyyətinin düzgünlüyünün yoxlanılması məqsədi ilə 06 dekabr 2013-cü il tarixdən 30 iş günü müddətində növbəti səyyar vergi yoxlamasının keçirilməsi qərara alınmışdır. Yoxlamanın nəticəsinə dair 20 may 2013-cü il tarixdə 1300777026645440 sayılı səyyar vergi yoxlaması aktı tərtib edilmişdir. Səyyar vergi yoxlaması aktında Azərbaycan Respublikası Ticarət və Sənaye Palatası “Azərekspertiza” Birliyi tərəfindən iddiaçıya məlum olmayan mütəxəssis rəyinin alındığı qeyd olunmuşdur. Həmin rəyə əsasən “Big Dental” MMC ilə S.Babayeva arasında bağlanmış icarə müqaviləsi üzrə tətbiq olunan 2011-ci il üzrə 5000 manat qiymətin bazar qiymətlərindən aşağı, həmçinin firmaya məxsus əmlakın 1 kv.metr üçün 15 manat məbləğində qiymətləndirilmişdir. Ekspert rəyinə əsasən aylıq icarə haqqı 1539 manat qiymətləndirilmişdir. Göstərilən rəyə əsasən 14 noyabr 2011-ci il tarixdən 01 yanvar 2013-cü il tarixinədək 2710,62 manat məbləğində ödəmə mənbəyində vergi hesablanmışdır. Nəticədə cəmiyyətin özünün hesabladığı 147,37 manat vergi nəzərə alınmaqla ödəmə mənbəyinə guya 2563,25 manat verginin az hesablandığı müəyyən edilmiş, habelə guya lisenziya olmadan fəaliyyət göstərilən müddət ərzində 8416,94 manat xalis gəlir əldə edilməsinə istinad olunmuşdur. Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi yanında

Vergi Auditi Departamentinin 25 iyun 2013-cü il tarixli, 1300777023676002 sayılı vergi ödəyicisinin vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətə cəlb edilməsi haqqında qərarı ilə “Big Dental” MMC-nə 2703,25 manat əlavə vergi hesablanmış və 1511,63 manat vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə maliyyə sanksiyası tətbiq edilmişdir, halbuki Vergi Auditi Departamentinin yoxlama aktı, habelə qeyd edilən qərarı, tələbnaməsi qanunsuz və əsassızdır. Buna görə də həmin akt, qərar və tələbnamə ləğv edilməlidir. İddiaçı ilə S.Babayeva arasında bağlanmış icarə müqaviləsi üzrə tətbiq olunan 2011-2013-cü illər üzrə 102,6 kv.metr üçün hər ay 400 manat icarə haqqı bazar qiyməti olaraq qəbul edilməli, o cümlədən vergitutma məqsədləri üçün əsas götürülməlidir. İcarə haqqı tərəflər arasında bağlanmış 14 dekabr 2011-ci il tarixli icarə müqaviləsi ilə təsbit edildiyi üçün həmin məbləğin mübahisələndirilməsinin heç bir hüquqi əsası yoxdur. İcarə haqqı 102,6 kv.metr üçün hər ay 400 manat olduğu halda, hər kv.metr üçün illik 46 manat 78 qəpik təşkil edir. İşin bu cür halında tərtib olunan akt üzrə mütəxəssisin heç bir normativ akta əsaslanmadan icarə haqqının aşağı olduğuna istinad etməsi əsassızdır, halbuki icarə haqqının minimum məbləğinin müəyyən edilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 29.11.2007-ci il tarixli, 191 sayılı Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Dövlət əmlakının (mənzil fondundan başqa) icarəyə verilməsi üçün icarə haqqının minimum məbləği” haqqında Qaydalara əsasən, kommersiya və sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan hüquqi və fiziki şəxslərin icarəyə götürdükləri sahələr üzrə 1 kv.metr illik icarə haqqı 8 manat müəyyən edilmişdir. “Big Dental” MMC ilə S.Babayeva arasında bağlanmış icarə müqaviləsi üzrə 102,6 kv.metr üçün hər ay 400 manat icarə haqqı Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin təsdiq etdiyi həmin Qaydalara əsasən, müəyyən edilmiş illik icarə haqqından daha artıq məbləğ təşkil edir. Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi yanında Vergi Auditi Departamentinin yoxlama aktı, 25 iyun 2013-cü il tarixli, 1300777023676002 sayılı vergi ödəyicisinin vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətə cəlb edilməsi

haqqında qərarı, tələbnaməsi qanunsuz və əsassızdır. Buna görə də göstərilən akt, qərar və tələbnamə ləğv edilməlidir.

Birinci instansiya məhkəməsinin 04 sentyabr 2014-cü il tarixli qərarı ilə iddia cavabdehin 25 iyun 2013-cü il tarixli, 1300777023676002 sayılı vergi ödəyicisinin vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətə cəlb edilməsi haqqında qərarın ləğv edilməsi hissəsində mümkün, qalan hissədə qeyri mümkün hesab edilmişdir.

Eyni zamanda həmin məhkəmənin 04 sentyabr 2014-cü il tarixli qərarı ilə iddia qismən təmin edilərək cavabdehin 25 iyun 2013-cü il tarixli, 1300777023676002 sayılı vergi ödəyicisinin vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətə cəlb edilməsi haqqında qərarı ödəmə mənbəyindən tutulan verginin azaldılması ilə bağlı 2563,25 manat məbləğində əlavə hesablaşmanın aparılması və ona uyğun 1281,63 manat maliyyə sanksiyasının tətbiq edilməsi hissəsində ləğv edilmiş, qalan hissədə isə iddia rədd edilmişdir.

Bu qərardan narazı qalan cavabdeh apellyasiya şikayəti verərək birinci instansiya məhkəməsinin 04 sentyabr 2014-cü il tarixli qərarının qismən, iddianın təmin edilmiş hissəsində ləğv edilməsini və iddiaçının iddia tələblərinin bütövlükdə rədd edilməsi barədə qərarın qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 02 fevral 2015-ci il tarixli qərarı ilə cavabdehin apellyasiya şikayəti təmin edilməmiş, birinci instansiya məhkəməsinin 04 sentyabr 2014-cü il tarixli qərarı isə dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarından narazı qalan cavabdeh Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasına kasasiya şikayəti verərək həmin qərarın ləğv edilməsini və iddiaçının iddia tələblərinin rədd edilməsi barədə qərarın qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 06 may 2015-ci il tarixli qərarı ilə cavabdehin kassasiya şikayəti qismən təmin edilərək Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 02 fevral 2015-cü il tarixli qərarı ləğv edilmiş və iş təkrar baxılması üçün apellyasiya instansiyası məhkəməsinə göndərilmişdir.

Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 25 avqust 2015-ci il tarixli qərarı ilə cavabdehin apellyasiya şikayəti təmin edilmiş və birinci instansiya məhkəməsinin 04 sentyabr 2014-cü il tarixli qərarı iddianın təmin olunması hissəsində ləğv edilərək iddiaçının cavabdehə qarşı 25 iyun 2013-cü il tarixli, 13007770236852620 sayılı vergi ödəyicisinin vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətə cəlb edilməsi haqqında qərarın ləğv edilməsi barədə iddiası təmin olunmamışdır.

Həmin qərardan iddiaçı kasasiya şikayəti verərək onun ləğv edilməsini və iddia tələbinin təmin edilməsi barədə qərarın qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Kasasiya şikayəti onunla əsaslandırılmışdır ki, cavabdehin yoxlama aktı, 25 iyun 2013-cü il tarixli 1300777023676002 sayılı vergi ödəyicisinin vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətə cəlb edilməsi haqqında qərarı, tələbnaməsi qanunsuz və əsassızdır. Belə ki, Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, Y.Yasamal-1 küçəsi, 4C ünvanında yerləşən ümumi sahəsi 102,6 kv.metr olan qeyri-yaşayış sahəsinə dair 14 dekabr 2011-ci il tarixdə Babayeva Sevda Əli qızı ilə "Big Dental" MMC arasında icarə müqaviləsi bağlanmışdır. Göstərilən icarə müqaviləsi 5 il müddətinə və aylıq icarə haqqı 400 manat məbləğində bağlanmışdır. İddiaçı ilə S.Babayeva arasında bağlanmış icarə müqaviləsi üzrə tətbiq olunan 2011-2013-cü illər üzrə 102,6 kv.metr üçün hər ay 400 manat icarə haqqı bazar qiyməti olaraq qəbul edilməli, o cümlədən vergitutma məqsədləri üçün əsas götürülməlidir. İcarə haqqında tərəflər arasında bağlanmış 14 dekabr 2011-ci il tarixli icarə müqaviləsi ilə təsbit edildiyi üçün həmin məbləğin mübahisələndirilməsinin heç bir hüquqi əsası yoxdur. 102,6 kv.metr üçün hər ay 400 manat olduğu halda, icarə haqqı hər kv.metr üçün illik 46 manat 78 qəpik təşkil edir. İşin bu cür halında akt tərtib etmiş mütəxəssisin heç bir normativ akta əsaslanmadan icarə haqqının aşağı olmasına istinad etməsi əsassızdır. Halbuki, icarə haqqının minimum məbləğinin müəyyən edilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 29.11.2007-ci il tarixli, 191 №-li Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Dövlət əmlakının (mənzil fondundan başqa)

icarəyə verilməsi üçün icarə haqqının minimum məbləği” haqqında Qaydalara əsasən, Kommersiya və sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan hüquqi və fiziki şəxslərin icarəyə götürdükləri sahələr üzrə 1 kv.metr illik icarə haqqı 8 manat müəyyən edilmişdir.

Məhkəmə iclasında iştirak edən iddiaçının vəkili Ə.Cavadov kasasiya şikayətində qeyd edilənlərə uyğun çıxış edərək bildirmişdir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi hazırkı işə baxarkən maddi və prosessual hüquq normalarının pozulmasına yol vermiş və bunun nəticəsində qanuna uyğun olmayan qərar qəbul etmişdir. Bu səbəbdən də o, kassasiya şikayətinin təmin edilməsini, iş üzrə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin 25 avqust 2015-ci il tarixli qərarının ləğv edilməsini, iddia tələbinin təmin edilməsi barədə qərarın qəbul edilməsini Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasından xahiş etmişdir.

Məhkəmə iclasında iştirak edən iddiaçının nümayəndəsi İ.Babayev də, iddiaçının vəkili Ə.Cavadovun çıxışına uyğun izahat verərək eyni xahişlə məhkəməyə müraciət etmişdir.

Məhkəmə iclasında iştirak edən cavabdehin vəkili İ.Əhməd və nümayəndəsi N.Əhmədov, hər birisi ayrı-ayrılıqda kassasiya şikayətində qeyd edilənləri rədd edərək öz çıxışlarında bildirmişlər ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin 25 avqust 2015-ci il tarixli qərarı qanuni və əsaslıdır. Bu səbəbdən də onlar kassasiya şikayətinin təmin edilməməsini və iş üzrə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının dəyişdirilmədən qüvvədə saxlanılmasını xahiş etmişlər.

Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası iş üzrə məruzəçi hakimin məruzəsini, iddiaçının nümayəndəsi və vəkilinin, cavabdehin nümayəndəsi və vəkilinin izahat və çıxışlarını dinləyib hesab etmişdir ki, aşağıda qeyd olunanları nəzərə alaraq iş üzrə iddiaçının kasasiya şikayəti qismən təmin edilməli, apelyasiya instansiyası məhkəməsinin 25 avqust 2015-ci il tarixli qərarı ləğv edilməli və iş təkrar baxılması üçün apellyasiya instansiyası məhkəməsinə göndərilməlidir.

Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətndə İPM-nin) 91-ci maddəsinə əsasən Ali Məhkəmə mübahisə ilə bağlı işə şikayət həddində baxır və yalnız apellyasiya instansiyası məhkəməsi

tərəfindən maddi və prosessual hüquq normalarının düzgün tətbiq edilməsini yoxlayır.

Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası Azərbaycan Respublikasının İnzibati Prosessual Məcəlləsinin 91-ci maddəsinə əsasən apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən maddi və prosessual hüquq normalarının düzgün tətbiq edilib-edilməməsi ilə bağlı qeyd etməyi zəruri hesab edir ki, hər bir halda kassasiya instansiyası məhkəməsi, baxılan mübahisəyə maddi və prosessual hüquq normalarının faktlar əsasında tətbiq olunmasına əsaslanıb apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən işin faktiki hallarının düzgün müəyyən edilib edilməməsini də yoxlamalıdır.

İş materiallarında olan 1300777001640664 sayılı, 22 yanvar 2013-cü il tarixli səyyar vergi yoxlamasının keçirilməsi haqqında qərardan görünür ki, “Big Dental” MMC üzrə Vergi Məcəlləsinin 38.2-ci maddəsinə əsasən vergilər və digər icbari ödənişlərə dair qanunvericiliyə əməl edilməsi vəziyyətinin düzgünlüyünün yoxlanılması məqsədilə 2011-ci il dekabr ayından 2012-ci ilin dekabr ayına qədər olan vergi dövrləri üzrə növbəti səyyar vergi yoxlamasının təyin edilməsi qərara alınmışdır.

İşdə olan 1300777026645440 sayılı, 20 may 2013-cü il tarixli səyyar vergi yoxlaması aktından görünür ki, iddiaçının fəaliyyəti üzrə vergilər və digər məcburi ödənişlərə dair qanunvericiliyə əməl edilməsi vəziyyətinin düzgünlüyünün yoxlanılması məqsədilə növbəti səyyar vergi yoxlaması keçirilmiş, ödəmə mənbəyində tutulan verginin bəyannamədə göstərilən məbləğinin, bəyannamədə göstərilməli olan məbləğinə nisbətən azaldılmasına görə 2563,25 manat məbləğində əlavə hesablaşma aparılması və 1281,63 manat maliyyə sanksiyasının tətbiq edilməsi, sadələşdirilmiş verginin bəyannamədə göstərilən məbləğinin bəyannamədə göstərilməli olan məbləğinə nisbətən azaldılmasına görə 140 manat məbləğində əlavə hesablaşma aparılması və 70 manat maliyyə sanksiyasının tətbiq olunması, Vergi Məcəlləsinin 57.1-ci maddəsinə əsasən vergi hesabatını və ya Vergi Məcəlləsinin 16.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş arayışı əsas olmadan müəyyən edilmiş müddətdə təqdim etmədiyinə görə 160 manat

maliyyə sanksiyasının tətbiq edilməsi təklif olunmuşdur.

Həmçinin iş materiallarında olan vergi ödəyicisinin vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətə cəlb edilməsi haqqında 1300777023676002 sayılı, 25 iyun 2013-cü il tarixli qərarından görünür ki, iddiaçıya ödəmə mənbəyində tutulan verginin azaldılmasına görə 2563,25 manat əlavə hesablaşma aparılması və 1281,63 manat maliyyə sanksiyasının tətbiq olunması, sadələşdirilmiş verginin azaldılmasına görə 140 manat əlavə hesablaşma aparılması və 70 manat maliyyə sanksiyasının tətbiq edilməsi və Vergi Məcəlləsinin 57.1-ci maddəsinə əsasən vergi hesabını və ya Vergi Məcəlləsinin 16.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş arayışı əsas olmadan müəyyən edilmiş müddətdə təqdim etmədiyinə görə 160 manat maliyyə sanksiyası tətbiq edilməsi qərara alınmışdır.

İddia tələbinin qismən təmin olunması barədə birinci instansiya məhkəməsinin gəlidiyi nəticəni ləğv edib iddianın rədd olunması barədə qərar qəbul edən apellyasiya instansiyası məhkəməsi qətnaməsini onunla əsaslandırılmışdır ki, səyyar vergi yoxlaması zamanı 2011-ci ilin dekabrından 2012-ci ilin dekabr ayına qədər olan dövr üzrə “Big Dental” MMC-yə icarəyə verilmiş obyektin icarə haqqının bazar qiymətinin müəyyən edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikası Ticarət və Sənaye Palatasının “Azərekspertiza” Birliyindən ekspert rəyi alınmış və ödəmə mənbəyində tutulan verginin verginin 2563,25 manat, sadələşdirilmiş verginin isə 140 manat azaldılması müəyyən edilmişdir.

İşin yuxarıda qeyd olunan hallarından göründüyü kimi, cavabdeh tərəfindən iddiaçının 2011-ci ilin dekabrından 2012-ci ilin dekabr ayına qədər olan dövrlər üzrə fəaliyyəti üzrə növbəti səyyar vergi yoxlamasının nəticələrinə dair 20 may 2013-cü il tarixdə tərtib edilmiş aktda həmin ekspert rəyinə əsasən iddiaçıya ödəmə mənbəyində tutulan verginin bəyannamədə göstərilən məbləğinin bəyannamədə göstərilməli olan məbləğinə nisbətən azaldılmasına görə 2563,25 manat məbləğində əlavə hesablaşma aparılması və 1281,63 manat maliyyə sanksiyasının tətbiq edilməsi, sadələşdirilmiş verginin bəyannamədə göstərilən məbləğinin bəyannamədə göstərilməli

olan məbləğinə nisbətən azaldılmasına görə 140 manat məbləğində əlavə hesablaşma aparılması və 70 manat maliyyə sanksiyasının tətbiq olunması, Vergi Məcəlləsinin 57.1-ci maddəsinə əsasən vergi hesabını və ya Vergi Məcəlləsinin 16.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş arayışı əsas olmadan müəyyən edilmiş müddətdə təqdim etmədiyinə görə 160 manat maliyyə sanksiyasının tətbiq edilməsi təklif olunmuş, bundan sonra cavabdeh sözügedən səyyar vergi yoxlaması aktına əsasən “vergi ödəyicisinin vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətə cəlb edilməsi haqqında” qərar qəbul etməklə yuxarıda qeyd edilən vergi borcu məbləğinin ödənilməsinə iddiaçıdan tələb etmişdir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin gəlidiyi nəticəyə görə, vergi orqanı tərəfindən vergi ödəyicisinin vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyətə cəlb edilməsi haqqında qərar qəbul edilərkən vergi qanunvericiliyi pozulmamışdır və vergi orqanının qərarı işin faktiki hallarına uyğundur. Məhkəmə öz qərarında həmçinin qeyd etmişdir ki, iddianın qismən təmin olunması barədə birinci instansiya məhkəməsinin gəlidiyi nəticə əsassızdır.

Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası aşağıdakılara əsasən hesab edir ki, iş üzrə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin gəlidiyi nəticə işin faktiki hallarına uyğun olmadığından və eləcə də bu halların kifayət qədər tam və hərtərəfli araşdırılmasına əsaslanmadığından həmin məhkəmənin qərarı qanuni və əsaslı hesab edilə bilməz və buna görə də bu qərar ləğv olunmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 14.1-ci maddəsinə əsasən bazar qiyməti malın (işin, xidmətin) tələblə təklifin qarşılıqlı təsiri nəticəsində təşəkkül tapan qiyməti deməkdir. Həmin Məcəllənin 14.2-ci maddəsinin tələblərindən görünür ki, bu maddədə başqa hallar nəzərdə tutulmamışdırsa, vergitutma məqsədləri üçün malların (işin, xidmətin) qiyməti tərəflərin əməliyyatda (əqdə) təsbit etdikləri qiymət qəbul edilir. Əks hal sübuta yetirilmirsə, bu qiymət bazar qiyməti kimi qəbul edilir.

“Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 14-cü və Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 390-cı maddələrinin şərh

edilməsinə dair” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun 12 mart 2012-ci il tarixli Qərarında qeyd olunur ki, “qanunvericilik hüququn ümumi prinsipinə müvafiq olaraq onların vicdanlı olmaları ehtimalından çıxış etmişdir. Əks hal sübut edilməyənə qədər hər kəsin hərəkətlərinin düzgün olmasını nəzərdə tutan vicdanlılıq prezumpsiyası fundamental hüquqi prezumpsiyalardan biridir (quibus praesumitur bonus donec probetur contrarium). Məhz bu prezumpsiyadan çıxış edərək, Vergi Məcəlləsinin 14.2-ci maddəsi müəyyən edir ki, bu maddədə başqa hallar nəzərdə tutulmamışdırsa, vergitutma məqsədləri üçün malların (işlərin, xidmətlərin) qiyməti tərəflərin əməliyyatda (əqddə) təsbit etdikləri qiymət qəbul edilir. Əks hal sübuta yetirilməyənə, bu qiymət bazar qiyməti kimi qəbul edilir. Əks halın, yəni nəticə etibarilə, mülki hüquqdan sui-istifadənin sübuta yetirilməsi, bununla da sözügedən prezumpsiyanın təkzib edilməsi isə vergi orqanının üzərinə düşür. Belə ciddi əsasların mövcudluğunu təsdiq edə biləcək sübut etmə vasitələri ilə bağlı vergi orqanı, ilk növbədə, hər bir konkret işə onun fiziki, hüquqi və iqtisadi xüsusi hallarını nəzərə almaqla fərdi yanaşmalıdır”.

Əks halın, yəni nəticə etibarilə, mülki hüquqdan sui-istifadənin sübuta yetirilməsi, bununla da sözügedən prezumpsiyanın təkzib edilməsi isə vergi orqanının üzərinə düşür.

Avropa Məhkəməsi belə halın sübuta yetirilməsini vergidən yayınmanın baş verməsindən şübhələnmək üçün ciddi əsasların mövcudluğu ilə əlaqələndirərək, bunun qarşısını almaq məqsədilə Dövlətin ixtiyarında olan uyğun metodlar kimi ödənilməmiş verginin ödənilməsinə təmin etmək üçün hüquqi icraatlarla başlamayı və zərurət olduqda, vergi cərimələrinin tətbiqini misal gətirmiş, bu imkanlardan sistematik istifadənin cinayət təqibi təhlükəsi ilə birlikdə adekvat tədbir olacağını ifadə etmişdir (Hentrich Fransaya qarşı yuxarıda qeyd olunan qərar, § 47). Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyindən görünür ki, icarə münasibətlərindən əldə olunan gəlirdən verginin tutulması üçün bazar qiymətinin tətbiq edilməsi vergidən yayınmanın baş verməsinə dair ciddi əsasların mövcudluğunu tələb edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumu qərara almışdır ki, Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 14-cü maddəsinə əsasən bazar qiyməti vergi orqanı tərəfindən həmin maddədə təsbit olunmuş tələblərə və mərhələlərə riayət edilməklə, o cümlədən ekspertiza təyin olunmaqla müəyyən olunur. Eyni zamanda qeyd edilmişdir ki, Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 14-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş bazar qiyməti icarə münasibətlərinə bu Qərarın qüvvəyə mindiyi tarixdən sonra əldə olunmuş gəlirdən vergitutma məqsədləri üçün istifadə edilə bilər.

Hazırkı iş üzrə məhkəmə kollegiyası hesab etmişdir ki, səyyar vergi yoxlaması zamanı icarə müqaviləsinə bazar qiymətinin tətbiq edilməsi qanunvericiliyə ziddir. Belə ki, “Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 14-cü və Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 390-cı maddələrinin şərh edilməsinə dair” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun yuxarıda göstərilən Qərarına əsasən icarə münasibətlərinə bazar qiyməti 12 mart 2012-ci il tarixdən sonra yaranmış münasibətlərə tətbiq edilə bilər.

Eyni zamanda o da qeyd edilməlidir ki, icarə haqqı məbləğinə bazar qiymətlərinin tətbiqi ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 14.3.5-ci maddəsi “Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında” 21 dekabr 2012-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən 01 yanvar 2013-cü il tarixdən qüvvəyə minmişdir. Belə olan halda hazırkı iş üzrə 2013-cü ilə qədər yaranmış icarə münasibətlərinə bazar qiymətinin tətbiqi yolverilməzdir.

Bundan əlavə məhkəmə kollegiyasının qənaətinə görə, ekspert iş üzrə ekspertiza tədqiqatını “Qiymətləndirmə fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən apardığını öz rəyində əks etdirmişdir. Halbuki icarə haqqı həmin Qanunun 3-cü maddəsində qeyd olunan qiymətləndirmə fəaliyyətinin obyektivi deyil. “Qiymətləndirmə fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 3-cü maddəsinə əsasən qiymətləndirilməsi mülki qanunvericiliklə nəzərdə tutulan və ya sifarişçi tərəfindən zəruri hesab edilən hər cür əmlak

qiymətləndirmə fəaliyyətinin obyektidir. Hazırkı halda isə münasibət əmlakın təqdim edilməsindən yox, hüququn başqa şəxsə verilməsindən ibarətdir. Belə olan halda hüququn qiymətləndirilməsi “Qiymətləndirmə fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 3-cü maddəsinin tətbiqi baxımından ziddiyətlidir.

Göründüyü kimi, vergi ödəyicisinin vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə onun təqsirli olmasının sübut etmə vəzifəsi vergi orqanının üzərinə düşür.

Bu səbəbdən məhkəmə kollegiyası hesab etmişdir ki, vergi orqanı tərəfindən əks halın sübuta yetirilməsi iş materialları ilə müəyyən edilməmişdir.

Bu hal isə apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən araşdırılmamışdır.

Belə ki, İPM-nin 96.5-ci maddəsinə əsasən şikayətin əsaslı olduğu hallarda Ali Məhkəmə, bir qayda olaraq, mübahisə ilə bağlı işə dair özü qərar qəbul edir. Mübahisə ilə bağlı iş üzrə araşdırmanın davam etdirilməsinin zəruri olduğu hallarda, Ali Məhkəmə mübahisə edilən qərarı ləğv etməyə və işi təkrar baxılması üçün müvafiq apellyasiya instansiyası məhkəməsinə göndərməyə haqlıdır:

Buna görə kassasiya kollegiyası iş üzrə qəbul etdiyi yekun qərarla iddiaçının kasasiya şikayəti qismən təmin edərək apellyasiya instansiyası məhkəməsinin 25 avqust 2015-ci il tarixli qərarını ləğv etmiş və işi təkrar baxılması üçün apelyasiya instansiyası məhkəməsinə göndərmişdir.

CİNAYƏT VƏ HƏRBİ İŞLƏR ÜZRƏ MƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİNDƏN

Cinayətin iştirakçılıqla törədilməsinə dair cinayət qanunvericiliyinin tələbləri pozulduğuna görə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı məhkumun əməlinin tövsifi hissələrində qismən ləğv edilmiş və dəyişdirilmişdir.

Cəlilabad Hərbi Məhkəməsinin 05 iyun 2014-cü il tarixli hökmü Orucov Sabir Yaşar oğlu Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra CM-nin) 126.2.1, 32.5, 331.3 və 332.1-ci maddələri ilə təqsirli bilinərək CM-nin 66.3-cü maddəsinə əsasən təyin olunmuş cəzalar qismən toplanmaqla 6 (altı) il 6 (altı) ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmişdir ona görə ki, 25032 sayılı hərbi hissənin təminat bölüyünün təmir tağımının 2-ci manqasının komandiri - baş sürücü vəzifəsində, kiçik çavuş hərbi rütbəsində, həmin bölüyün hərbi orkestr bölüyünün komandiri, kiçik çavuş Qasımzadə Mirəziz Şəmşir oğlu və bölüyün 2-ci təminat tağımının dərzişi, əsgər Orucov Sabir Yaşar oğlu ilə qabaqcadan əlbir olub bir qrup şəxs halında-cinayət əlaqəsinə girərək 21 noyabr 2013-cü il tarixdə saat 20:30 radələrində əsgər yataqxanasında olan yuyunma otağında bölüyün şəxsi heyətinin yuyunmasına nəzarət edən zaman tabeliklərində olan hərbi qulluqçuların üzərində çavuş kimi öz üstünlüklərini nümayiş etdirmək məqsədi ilə yuyunma otağında bir yerdə toplaşmış və içəri daxil olacaq tabelikdə olan əsgərlər üzərində alçaldıcı hərəkətlər etməklə onlara qarşı zor tətbiq edəcəyi barədə ümumi razılığa gəlmişlər. Bu məqsədlə Nahid Əlizadə içəri daxil olan, göstərilən bölüyün təminat tağımının 1-ci manqasının əsgəri Əhmədov Samir Rafiq oğlunun heç bir səbəb olmadan alın və hər iki göz nahiyələrindən sağ əlinin barmaqları ilə 5-6 zərbə vurmuş, həmin müddət ərzində Mirəziz Qasımzadə və Sabir Orucov onun bu alçaldıcı və qanunazidd hərəkətlərinə baxıb rişxəndlə gülmüş və ümumi davranışları ilə onunla həmrəyliklərini nümayiş etdirərək qanunsuz əməllərini davam etdirməyə daha da həvəsləndirmişlər. Daha sonra Nahid Əlizadə, otağa daxil olmuş həmin bölüyün hərbi orkestr manqasının musiqiçisi, əsgər Əhmədov Famil Qulu oğlunun hər iki qolunu tutaraq başını aşağı əymiş, Mirəziz Qasımzadə isə

Famil Əhmədovun alın və hər iki göz nahiyələrindən sağ əlinin barmaqları ilə 5-6 zərbə vurmuş, Sabir Orucov isə onların bu hərəkətlərinə baxıb yenidən rişxəndlə gülərək ümumi davranışları ilə bir daha onları həvəsləndirmişdir. Bundan sonra, saat 20:35 radələrində cinayətkar əməllərini davam etdirmək üçün Mirəziz Qasımzadə Sabir Orucova «yanvar çağırışçıları»ndan bir nəfəri çağırması barədə göstəriş vermiş, Sabir Orucov isə yuyunma otağına daxil olmuş digər 2 (iki) nəfər əsgərə qarşı alçaldıcı hərəkətlər etməklə zor tətbiq edilməsini və çağıracağı əsgərə qarşı da həmin hərəkətlərin ediləcəyini bilib-bilə əsgər yataqxanasına gəlib oradan yanvar çağırışlarından olan bölüyün avtomobil tağımının sürücüsü, əsgər Əhmədov İlkin Yusif oğlunu yuyunma otağına çağırmış, İlkin Əhmədov yuyunma otağına gəldikdə Nihad Əlizadə onun hər iki çiyin nahiyəsindən tutub əlləri ilə Mirəziz Qasımzadəyə tərəf itələmiş, Mirəziz Qasımzadə İlkin Əhmədovun çiyindən əli ilə tutub saxladıqda Nihad Əlizadə sağ əli ilə İlkin Əhmədovun sol böyrəküstü nahiyəsinə güclü bir yumruq zərbəsi vuraraq ona dərəcəsinə görə həyat üçün təhlükəli olan sağlamlığa ağır zərər verməyə aid olan «qarnın qapalı travması nəticəsində, sol tərəfin peritonarxası və periton boşluğu hematoma ilə müşayiət olunan dalağın cırılması» xəsarətini yetirmişdir. Zərbənin təsirindən İlkin Əhmədov Mirəziz Qasımzadənin əlindən qaçıb yuyunma otağından çıxaraq dəhlizdə ağrıdan aşağı əyilmiş, bu zaman cinayətkar əməllərini davam etdirmək məqsədilə əvvəlcə Sabir Orucov, onun ardınca isə Nihad Əlizadə və Mirəziz Qasımzadə, İlkin Əhmədovun arxasınca dəhlizə çıxmış və Sabir Orucov İlkin Əhmədovun arxa tərəfindən yaxınlaşıb kürək nahiyəsindən bir tək zərbəsi vurmaqla ona qarşı zor tətbiq edərək yuxarı komandanlığa məlumat verməməsini qəti şəkildə tapşıraraq və ona qarşı təhqiramiz ifadə işlətməklə hadisənin şahidinin

olmaması, yuxarı komandanlığın məlumatının olmaması, habelə cinayətkar əməllərini davam etdirmək üçün onun çiyinlərindən dartıb qaldıraraq yenidən yuyunma otağına aparmışdır. Orada kiçik çavuş Nihad Əlizadə yenidən İlkin Əhmədovun qollarından tutub saxlamış, Mirəziz Qasımzadə isə hər iki əlinin barmaqları ilə İlkin Əhmədovun alın və hər iki göz nahiyəsindən 5-6 dəfə zərbə vurmuş, bununla da, Nihad Əlizadə və Mirəziz Qasımzadə rəis olmaqla hərbi xidmət üzrə vəzifələrin yerinə yetirilməsi zamanı öz tabeliyində olan şəxsləri döyməklə qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs halında qəsdən zərərçəkmiş şəxsin sağlamlığına həyat üçün təhlükəli olan orqanın itirilməsinə səbəb olan ağır zərər vurmuş, Sabir Orucov isə onların bu əməlinə köməklik göstərməklə yanaşı tabelik münasibətlərində olmayan hərbi qulluqçular arasında qarşılıqlı münasibətlərin nizamnamə qaydalarını pozmuşdur.

Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Hərbi kollegiyasının 22 oktyabr 2014-cü il tarixli qərarı ilə məhkum S.Y.Orucovun müdafiəçisi tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayəti və məhkumun apellyasiya şikayətinə əlavəsi qismən təmin edilərək, Cəlilabad Hərbi Məhkəməsinin 05 iyun 2014-cü il tarixli hökmü dəyişdirilmiş, CM-nin 332.1-ci maddəsi Sabir Orucova qarşı irəli sürülmüş ittihamdan və hökmdən xaric edilmiş, birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən ona CM-nin 126.2.1 və 32.5,331.3-cü maddələri ilə təyin olunmuş azadlıqdan məhrum etmə cəzaları saxlanılmaqla CM-nin 66.3-cü maddəsinə əsasən qəti olaraq 6 (altı) il 3 (üç) ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin edilmiş, S.Y.Orucova aid qalan hissədə hökm dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Hərbi kollegiyasının 22 yanvar 2015-ci il tarixli qərarı ilə məhkum S.Y.Orucovun müdafiəçisi tərəfindən verilmiş kassasiya şikayəti qismən təmin edilmiş, Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Hərbi kollegiyasının 22 oktyabr 2014-cü il tarixli qərarı ləğv edilmiş, S.Y.Orucovun barəsində seçilmiş həbs qətimkan tədbiri polisın nəzarətinə vermə qətimkan tədbiri ilə əvəz edilməklə məhkum məhkəmə iclas zalında həbsdən azad edilmiş, cinayət işi yeni apellyasiya baxışına təyin olunmuşdur.

Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Hərbi kollegiyasının 22 iyul 2015-ci il tarixli növbəti qərarı ilə məhkum S.Y.Orucovun müdafiəçisi tərəfindən verilmiş apellyasiya şikayəti və məhkumun apellyasiya şikayətinə əlavəsi qismən təmin edilərək, Cəlilabad Hərbi Məhkəməsinin 05 iyun 2014-cü il tarixli hökmü dəyişdirilmiş, CM-nin 126.2.1-ci maddəsi Sabir Orucova qarşı irəli sürülmüş ittihamdan və hökmdən xaric edilmiş, birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən CM-nin 32.5,331.3 və 332.1-ci maddələri ilə təyin olunmuş azadlıqdan məhrum etmə cəzaları saxlanılmaqla, ona həmin cinayətlərin məcmusu üzrə CM-nin 66.3-cü maddəsinə əsasən cəzaları qismən toplamaq yolu ilə 3 (üç) il 1 (bir) ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin edilmiş, S.Y.Orucovun 09 aprel 2014-cü ildən 23 yanvar 2015-ci il tarixədək həbsdə saxlanıldığı 09 (doqquz) ay 14 (on dörd) gün təyin olunmuş cəzadan çıxılmaqla onun üzərində qəti olaraq 2 (iki) il 3 (üç) ay 16 (on altı) gün müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası saxlanılmış, S.Y.Orucov məhkəmə iclas zalında həbsə alınmış və onun cəzaçəkmə müddətinin əvvəli 22 iyul 2015-ci il tarixdən hesablanmış, S.Y.Orucova aid qalan hissədə hökm dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Hərbi kollegiyasının 22 iyul 2015-ci il tarixli qərarından dövlət ittihamçısı kassasiya protesti, məhkumun müdafiəçisi isə kassasiya vermişlər.

Dövlət ittihamçısı kassasiya protestini onunla əsaslandırmışdır ki, cinayət işi üzrə toplanmış və məhkəmədə tədqiq olunmuş sübutlarla Orucov Sabir Yaşar oğlunun digər şəxslərlə qabaqcadan əlbir olub qrup halında zərərçəkmiş şəxs İlkin Əhmədovun sağlamlığına qəsdən ağır zərər vurması, yəni CM-nin 126.2.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayəti törəməsi sübut olunsada, apellyasiya instansiyası məhkəməsi əsassız olaraq S.Orucova aid ittihamdan və hökmdən həmin maddəni xaric etmiş, bununla da Orucovun əməlinin hüquqi tövsifində səhvə yol vermişdir.

Kassasiya protestinin müəllifi məhkumun əməlinin tövsifində səhvə yol verilməsinin səbəbini apellyasiya məhkəməsinin sübutların tədqiqinə, o cümlədən qiymətləndirilməsinə dair cinayət-prosessual

qaydaların tələblərinə əməl etməməsində görmüş və göstərilənləri Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra CPM-nin) 416.0.2 və 416.0.15-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş halları yaradan pozuntular kimi qiymətləndirərək, həmin əsaslarla Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Hərbi kollegiyasının 22 iyul 2015-ci il tarixli qərarının ləğv edilməsini və işin apellyasiya instansiyası məhkəməsində yenidən baxılmağa təyin edilməsini xahiş etmişdir.

Məhkum Orucov Sabir Yaşar oğlunun müdafiəçisi Babayev Bəxtiyar Rəhim oğlu isə kassasiya şikayətində S.Orucovun əməlinə nəinki Cinayət Məcəlləsinin 126.2.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş, ümumiyyətlə hər hansı bir cinayətin tərkibinin olmadığını, onun zərərçəkmiş İlkin Əhmədəova, digər zərərçəkmişlərə qarşı hər hansı hüquqa zidd hərəkətlər etməsinin sübut olunmadığını, apellyasiya məhkəməsi tərəfindən CPM-nin 416.0.6, 416.0.15-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş pozuntulara yol verildiyini iddia edərək, həmin əsaslarla Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Hərbi kollegiyasının 22 iyul 2015-ci il tarixli qərarının ləğv edilməsini və işin bəraətin əsaslarının müəyyən edilməsi üçün yeni apellyasiya baxışına təyin edilməsini xahiş etmişdir.

İş üzrə qəbul etdiyi qərarında kassasiya protestinin və kassasiya şikayətinin dəlillərinə cavab olaraq Ali Məhkəmənin Cinayət kollegiyası aşağıdakıları qeyd etmişdir:

Cinayət məsuliyyətinin əsaslarından bəhs edən CM-nin 3-cü maddəsində təsbit olunmuşdur ki, yalnız bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin bütün əlamətlərinin mövcud olduğu əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) törədilməsi cinayət məsuliyyəti yaradır.

Qeyd olunan normaya əsasən şəxsin əməlinə konkret cinayət tərkibinin cəhətlərini təşkil edən zəruri əlamətlərin mövcud olub-olmaması barədə nəticəyə gəlmək üçün şəxsə istinad edilən əməllərin Cinayət Məcəlləsinin Ümumi hissəsinin tələbləri nəzərə alınmaqla Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsinin dispozisiyası ilə müqayisə edilməsi tələb olunur.

Bu tələb Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin

244.1-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair" 17 mart 2011-ci il tarixli qərarının müddəalarından da irəli gəlir.

Belə ki, Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunun həmin qərarına görə, cinayətin təsvifi törədilən konkret cinayət əməlinin cəhətləri ilə cinayət hüquq normasının dispozisiyasında nəzərdə tutulan tərkib əlamətləri arasında uyğunluğu müəyyən etməklə, müvafiq prosessual sənəddə öz əksini tapan və cinayət-hüquqi nəticələrə səbəb olan əmələ verilən cinayət hüquqi qiymətdir.

CPM-nin 139-cu maddəsi bu normada təsbit olunmuş digər hallarla yanaşı cinayət hadisəsinin baş vermə faktının və hallarının, habelə cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməldə cinayətin əlamətlərinin sübutlara əsasən müəyyən edilməsini tələb edir.

Lakin, yalnız sübutlar CPM-nin nəzərdə tutduğu prosedurlar daxilində, sübutlar və sübut etməyə dair normalara, o cümlədən CPM-in 143-146-cı maddələrinin tələblərinə müvafiq surətdə tədqiq edilib qiymətləndirildiyi halda, sübutlardan əldə olunmuş nəticələr, o cümlədən əməldə cinayət tərkibinin olması, cinayətlərin təsvifi və təqsirlilik məsələsinin həlli üzrə məhkəmə qənaəti əsaslı sayıla bilər.

Belə ki, CPM-in 21-ci maddəsində təsbit olunmuş cinayət mühakimə icraatının təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipi cinayətin törədilməsində təqsirləndirilən şəxsin təqsirinin cinayət-prosessual qanunun müəyyən etdiyi qaydada sübuta yetirildiyi halda onun təqsirli bilinməsinə yol verir. CPM-in 21.2-ci maddəsinə görə cinayət-prosessual qanunun nəzərdə tutduğu prosedur daxilində ittihamın sübuta yetirilməsində aradan qaldırılması mümkün olmayan şübhələr təqsirləndirilən şəxsin (şübhəli şəxsin) xeyrinə həll edilməlidir.

CPM-nin 28-ci maddəsində əksini tapmış cinayət mühakimə icraatının obyektivliyi, qərəzsizliyi və ədalətliyi prinsipi məhkəmələrdən cinayət işlərinə və cinayət təqibi ilə bağlı digər materiallara məhkəmə iclaslarında yalnız Cinayət-Prosessual Məcəlləyə müvafiq surətdə müəyyən edilmiş hüquqi prosedurlara uyğun faktlar əsasında, qərəzsiz və ədalətlə baxmağı tələb edir. Qanunun 28.5-ci maddəsinə görə, şəxsin cinayət törətməkdə təqsirli olmasına dair məhkəmə qərarı mülahizələrə əsaslanma bilməz və işə aid

biri digərinə kifayət qədər uyğun gələn mötəbər sübutların məcmusu ilə təsdiq olunmalıdır.

Cinayət mühakimə icraatında sübutların qiymətləndirilməsi prinsipini nəzərdə tutan CPM-in 33-cü maddəsində isə göstərilir ki, hakimlər cinayət mühakimə icraatının həyata keçirilməsində cinayət işi üzrə toplanmış sübutları Cinayət-Prosessual Məcəllənin tələblərinə əsasən qiymətləndirirlər. Cinayət mühakimə icraatı həyata keçirilərkən cinayət-prosessual qanunun 125, 144, 146-cı maddələrinin müddələrinin pozulması (maddə 33.2), eləcə də sübutlara və sair materiallara qərəzli münasibət bəslənməsi, mövcud hüquqi prosedur daxilində tədqiq edilənədək sübut və digər materiallardan birinə digərinə nisbətə çox və ya az əhəmiyyət verilməsi yolverilməzdir (maddə 33.4).

CPM-in 144-cü maddəsi cinayət-mühakimə icraatını aparan orqanlardan, o cümlədən məhkəmədən cinayət təqibi üzrə toplanılmış sübutları tam, hərtərəfli və obyektiv yoxlamağı tələb edir. Yoxlama zamanı toplanmış sübutlar təhlil olunur və bir-biri ilə müqayisə edilir, yeni sübutlar toplanır, əldə olunmuş sübutların mənbəyinin mötəbərliyi müəyyənləşdirilir.

CPM-in 145.1-ci maddəsinə əsasən, hər bir sübut mənsubiyyəti, mümkünlüyü, mötəbərliyi üzrə qiymətləndirilməlidir. Cinayət təqibi üzrə toplanılmış bütün sübutların məcmusuna isə ittihamın həlli üçün onların kifayət etməsinə əsasən qiymət verilməlidir. İttihamın sübut olunmasında yaranan şübhələri digər sübutlarla aradan qaldırmaq mümkün olmadıqda, onlar şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin xeyrinə təfsir edilir (CPM-nin 145.3-cü maddəsi).

Cinayət təqibi üzrə toplanmış sübutların kifayət etməsi dedikdə isə, müəyyən edilməli hallar üzrə mümkün sübutların elə bir həcmi nəzərdə tutulur ki, onlar sübut etmə predmetinin müəyyən edilməsi üçün mötəbər və yekun nəticəyə gəlməyə imkan versin (CPM-nin 146.1-ci maddəsi).

CPM-nin 353.2.2-ci maddəsi məhkəmədən tələb edir ki, nəticəyə gəlməsi üçün əsaslandığı sübutları və onun tərəfindən digər sübutların rədd edilməsinin motivlərini ittiham hökmünün təsviri-əsaslandırıcı hissəsində göstərsin.

Kassasiya müraciətlərinin mahiyyətini Sabir Orucova istinad edilən əməllərdə cinayət tərkiblərinin əlamətlərinin olub-olmaması, əməllərin hüquqi tövsifi kimi məsələlər təşkil etdiyindən, həmin məsələlər yuxarıda təsvir edilən cinayət və cinayət-prosessual normaların, eləcə də Konstitusiya Məhkəməsinin hüquqi mövqeyi nəzərə alınmaqla təhlil edilməlidir.

S.Y.Orucov cinayət təqibi orqanı tərəfindən qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxsin tərkibində zərərçəkmiş Əhmədov İlkin Yusif oğlunun sağlamlığına qəsdən ağır zərər vurmaqda – CM-nin 126.2.1-ci maddəsi ilə; zərərçəkmiş əsgərlər Əhmədov Samir Rafiq oğlunun, Əhmədov Famil Qulu oğlunun və Əhmədov İlkin Yusif oğlunun hərbi hissəsinin çavuşları Qənizadə Mirəziz Şəmşir oğlu və Əlizadə Nihad Ehtiram oğlu tərəfindən döyülməsində köməkçi qismində iştirak etməkdə - CM-nin 32.5,331.3-cü maddələri ilə və nəhayət zərərçəkmiş əsgər Əhmədov İlkin Yusif oğluna münasibətdə tabelik münasibətlərində olmayan hərbi qulluqçular arasında qarşılıqlı münasibətlərin nizamnamə qaydalarını zor tətbiq etməklə pozmaqda – CM-nin 332.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilmişdir.

CM-nin 34.2-ci maddəsinə əsasən qabaqcadan razılışmaqla iki və ya daha çox şəxsin birgə iştirakı ilə törədilən cinayət qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilmiş cinayət hesab olunur.

İştirakçılığın sadə formasına aid edilən “qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs” CM-nin 34.1-ci maddəsində təsbit olunmuş “bir qrup şəxs”də olduğu kimi cinayətin qrupa daxil olan şəxslər tərəfindən birlikdə icra edilməsini, yəni birgə icraçılığı ehtiva edir.

Cinayətin icra edilməsi dedikdə isə, onun obyektiv cəhətini təşkil edən hərəkətlərin yerinə yetirilməsi başa düşülür.

Təhlil edilən cinayətin əsas tərkibini təsbit edən CM-nin 126.1-ci maddəsinin dispozisiyasına görə həmin maddədə nəzərdə tutulmuş cinayətin obyektiv cəhətini qəsdən sağlamlığa ağır zərər vurma təşkil edir.

Bu o deməkdir ki, şəxsin qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilməsi əlaməti üzrə CM-nin 126.2.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsi üçün onun qəsdən sağlamlığa ağır zərər vurma cinayətinin obyektiv cəhətini təşkil edən hərəkətləri digər şəxs (şəxslərlə)

birgə icra etməsi, yəni bilavasitə sözügedən ictimai təhlükəli nəticənin əldə olunmasına (zərərçəkmiş şəxsin sağlamlığına ağır zərərin vurulmasına) yönələn hərəkətlər etməsi (özünün zərərçəkmişə zərbə vurməsi, digər şəxsin zərbə vurməsinə kömək etməsi, məsələn zərərçəkmişə tutub saxlaması, başqa yolla müqavimətini qırması, azaltması) tələb olunur.

Lakin, hazırki iş üzrə müəyyən olunmuş hallardan görünür ki, S.Y.Orucov zərərçəkmiş Əhmədov İlkin Yusif oğlunun sağlamlığına ağır zərərin vurulmasında hər hansı bir hərəkəti ilə bilavasitə iştirak etməmiş, yəni çavuşlar Əlizadə Nihad və Qasımzadə Mirəzizlə birlikdə cinayətin obyektiv cəhətini təşkil edən hərəkətləri icra etməmiş, onun CM-nin 126.2.1-ci maddəsi ilə təqsirləndirilməsinə müstəsna olaraq Mirəziz Qasımzadənin göstərişi ilə “yanvar çağırışçılarından” olan İlkin Əhmədovu əsgər yataqxanasının yuyunma otağına çağırması əsas olmuşdur.

CM-nin 126.1-ci maddəsinin nəzərdə tutduğu cinayət qəsdən törədilən əməl kimi təsbit edilməklə bu cinayətdə icraçı kimi deyil, başqa qismdə, məsələn köməkçi kimi iştirak edən şəxsin də birbaşa və yaxud dolaylı qəsdlə hərəkət etməsini, yəni zərərçəkmişin sağlamlığına ağır zərərin vurulmasını arzu etməsini və yaxud arzu etməsə də, belə nəticənin baş verməsinə şüurlu surətdə yol verməsinə ehtiva etdiyindən, Sabir Orucovun istər İlkin Əhmədovu yuyunma otağına çağırması, istərsə də çavuşlar tərəfindən İ.Əhmədova ağır zərər vurmaya səbəb olmuş zərbənin vurulmasından sonra etdiyi hərəkətləri qəsdən sağlamlığa ağır zərər vurmada köməkçi və yaxud sair şəkildə iştirak etmə kimi də qiymətləndirilə bilməz.

Çünki, Sabir Orucovun çavuşlar Əlizadə Nihadın və Qasımzadə Mirəzizin zərərçəkmiş İlkin Əhmədovun sağlamlığına ağır zərər vurmalarını arzu etməsi və yaxud şüurlu surətdə yol verməsi barədə nəticə həmin cinayətin törədilməsi barədə Sabir Orucovun çavuşlar N.Əlizadə və M.Qasımzadə ilə qabaqcadan sözügedən cinayətin törədilməsinə dair razılıq əldə etmələrindən irəli gələ bilərdi. Lakin, baxılan işdə bu şəxslər arasında qabaqcadan belə razılığın əldə olunması haqqında hər hansı sübut əldə olunmamış, dövlət ittihamçısının

kassasiya protestində də belə sübut gətirilməmişdir.

İlkin Əhmədovu yuyunma otağına çağırmaqdan əvvəl Sabir Orucovun çavuşlar Nihad Əlizadənin və Qasımzadə Mirəzizin digər iki nəfər əsgərə (Samir Əhmədova və Famil Əhmədova) qarşı cinayət törətmələrini görməsi də onun çavuşların İlkin Əhmədova ağır xəsarət yetirmələrini arzu etməsini və yaxud şüurlu surətdə buna yol verməsinə təsdiq edən hal kimi təfsir oluna bilməz.

Belə ki, çavuşlar Nihad Əlizadənin və Qasımzadə Mirəzizin əsgərlər Samir Əhmədova və Famil Əhmədova qarşı etdikləri, hər hansı bir xəsarətlə nəticələnməyən hərəkətlər onların zərərçəkmiş İlkin Əhmədovun sağlamlığına ağır zərər vurma əməlləri ilə müqayisəyə gəlmir.

Bu səbəbdən də, hətta adi müşahidəçinin qiymətləndirməsində belə Famil Əhmədova və Samir Əhmədova qarşı edilən hərəkətlərdən M.Əlizadənin və M.Qasımzadənin əsgər İlkin Əhmədova məhz ağır xəsarət yetirəcəkləri ehtimalını irəli sürmək, nəticə etibarlı ilə Sabir Orucovun əsgər İ.Əhmədovu yuyunma otağına çağırmaqla sonuncuya çavuşlar tərəfindən ağır xəsarətin yetirilməsini arzu etməsi və yaxud ictimai təhlükəli nəticənin baş verə biləcəyini qabaqcadan görüb buna şüurlu surətdə yol verməsi barədə mühakimə yürütmək mümkün deyil.

Qeyd olunanlar Sabir Orucovun əməlinə CM-nin 126.2.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin subyektiv cəhətinə aid zəruri əlamətin – cinayətin qəsdən törədilməsinin mövcud olmadığını və həmin maddənin apellyasiya məhkəməsi tərəfindən qanuni və əsaslı olaraq ittihamdan və hökmdən xaric edildiyini göstərir.

Odur ki, məhkəmə kollegiyası dövlət ittihamçısının kassasiya protesti ilə razılaşmamışdır.

Müdafiəçinin kassasiya şikayətində mübahisələndirilən Sabir Orucovun CM-nin 32.5,331.3-cü maddələri ilə məhkum edilməsi məsələsinə gəldikdə, məhkəmə kollegiyası aşağıdakıları qeyd etmişdir.

CM-nin 32.5-ci maddəsinə əsasən cinayətdə iştirakçıların növlərindən biri olan köməkçi cinayətin törədilməsində məsləhətləri, göstərişləri və məlumatları ilə, cinayət törədilməsi üçün alət və ya vasitələr vermək və

ya maneələri aradan qaldırmaqla yardım etmiş şəxs, habelə cinayət törətmiş şəxsi, cinayət alətlərini və ya vasitələrini, cinayətin izlərini, yaxud cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərini və ya digər əmlakı əldə etməyi, onlara sahiblik və ya onlardan istifadə etməyi, yaxud sərəncam verməyi qabaqcadan vəd etmiş şəxsdir.

Köməkçi cinayətdə iştirakçıların növlərindən biri olduğu üçün iştirakçılığın obyektiv və subyektiv əlamətlərinə dair tələblər ona da şamil olunur.

Birgəlik cinayətdə iştirakçılığın obyektiv əlaməti kimi çıxış edir və iştirakçıların hər birinin onlar üçün ümumi (vahid) olan cinayətin törədilməsinə yönəlmiş hərəkətlərinin qarşılıqlı surətdə bir-birini tamamlamasını və şərtləndirməsini ehtiva edir. Cinayətin digər iştirakçıların hərəkətləri obyektiv olaraq icraçı tərəfindən cinayətin törədilməsini, qoyulmuş cinayətkar məqsədə nail olunmasını asanlaşdırır və bu səbəbdən onun cinayət törətməsi üçün zəruri şərt (zəruri şəraiti yaradan hal) kimi çıxış edir.

Lakin, digər şəxsin cinayət törətməsi üçün şərait yaradan istənilən hərəkət iştirakçılıq sayılmır. Yalnız cinayətkar hərəkətlərin yerinə yetirilməsi, icraçının cinayətkar məqsədinə çatması üçün əhəmiyyətli olan şərtlərin yaradılması iştirakçılıq kimi qiymətləndirilə bilər (yəni, elə şərtlərin ki, onlarsız konkret vəziyyətdə cinayətin törədilməsi ümumiyyətlə mümkün olmazdı və yaxud onun törədilməsi xeyli dərəcədə çətinləşərdi).

İştirakçılığın subyektiv əlamətləri isə odur ki, birincisi, iştirakçılıq yalnız qəsdən törədilən cinayətlərdə mümkündür, ikincisi də, cinayətin törədilməsində iştirak edən bütün şəxslər qəsdən hərəkət etməlidirlər.

İştirakçılıqda təqsirin qəsd forması onu ehtiva edir ki, həm icraçı, həm də cinayətin digər iştirakçıları konkret cinayətin törədilməsi üçün birgə hərəkət etmələrini bilirlər, cinayəti söylərini birləşdirməklə törətdiklərini dərk edirlər, yəni bilə-bilə birgə hərəkət edirlər. Cinayətin törədilməsində icraçı ilə yanaşı köməkçi, yaxud da CM-nin 32.1-ci maddəsində göstərilən digər şəxslər (təşkilatçı, təhrikçi) iştirak edərsə, mütləq şəkildə onların şüuru ilə icraçıya cinayət törətməkdə, cinayətkar məqsədə çatmaqda yardım etmələri, icraçının şüuru ilə

isə ona köməkçinin yardım etməsi və yaxud digər iştirakçıların oynadığı rol əhatə olunmalıdır.

Cinayət-hüquq nəzəriyyəsində hakim mövqe kimi formalaşmış bu mülahizələrə nəzərən Sabir Orucovun CM-nin 32.5,331.3-cü maddələri ilə tövsif edilmiş hərəkətlərini təhlil etdikdə aydın olur ki, zərəcəkmış əsgərlər Əhmədov Samir Rafiq oğluna və Əhmədov Famil Qulu oğluna münasibətdə həmin cinayət-hüquqi normalar S.Orucova əsassız və qanunsuz olaraq şamil edilmişdir.

Çünki, çavuşlar Nihad Əlizadə və Mirəziz Qasımzadə əsgər yataqxanasının yuyunma otağında qeyd olunan əsgərlərə qarşı CM-nin 331.3-cü maddəsinin nəzərdə tutduğu cinayət kimi qiymətləndirilmiş əməlləri icra etdikləri vaxt Sabir Orucov sadəcə həmin otaqda olub gülmüşdür.

Sabir Orucovun bu cür davranışı özündə iştirakçılığın nə obyektiv, nə də ki, subyektiv əlamətlərini əks etdirmədiyindən, CM-nin 331.3-cü maddəsinin nəzərdə tutduğu cinayətdə köməkçi qismində iştirak etmə kimi qiymətləndirilə bilməz.

Belə ki, Samir Orucovun yuyunma otağında olması və gülməsi çavuşlar Nihad Əlizadənin və Mirəziz Qasımzadənin əsgərlər Əhmədov Samir Rafiq oğluna və Əhmədov Famil Qulu oğluna qarşı törətdikləri cinayətin əhəmiyyətli və zəruri şərtləri deyildi. Çünki, S.Orucovun otaqda olmaması və yaxud gülməməsi ilə obyektiv olaraq çavuşların sözügedən cinayəti törətmələri nə istisna edilə, nə də ki, çətinləşə bilərdi.

Nihad Əlizadənin, Mirəziz Qasımzadənin və Sabir Orucovun ifadələrindən də aydın olur ki, özlərinin subyektiv dəyərləndirmələrində nə çavuşlar Əlizadə və Qasımzadə Sabir Orucovun yuyunma otağında olub gülməsini özləri üçün köməkçilik kimi görmürdülər, nə də ki, Sabir Orucov öz davranışına çavuşların söylərinə səy qatması kimi baxmırdı.

Bunun əksini göstərməklə həmin şəxslərin ifadələrini təkzib edən sübutlar isə məhkəmə qərarlarında əks olunmamışdır.

Belə olan halda, məhkəmə qərarlarında əksini tapmış Sabir Orucovun gülməklə çavuşlar Nihad Əlizadə və Mirəziz Qasımzadə ilə "həmrəylərini nümayiş etdirib onları cinayətkar

hərəkətlərini davam etdirməyə daha da həvəsləndirməsi” barədə nəticə CPM-nin 143-146-cı maddələrinə müvafiq surətdə tədqiq edilib-qiymətləndirilmiş sübutlara, işin həqiqi hallarına əsaslanan qənaət kimi qiymətləndirilə bilməz.

Odur ki, zərərçəkmişlər Əhmədov Samir Rafiq oğluna və Əhmədov Famil Qulu oğluna münasibətdə Sabir Orucovun hərəkətlərində cinayətin törədilməsində köməkçi qismində iştirakçılığı şərtləndirən zəruri əlamətlər olmadığından, məhkəmə kollegiyası belə qənaətə gəlmişdir ki, CM-nin 32.5, 331.3-cü maddələri ilə olan ittihamın həmin epizodları üzrə cinayət işinin icraatına S.Orucovun əməlinə cinayət tərkibinin olmaması əsası ilə (CPM-nin 39.1.2 və 42.1.2-ci maddələrinə müvafiq olaraq) xitam verilməlidir.

Zərərçəkmiş Əhmədov İlkin Yusif oğluna münasibətdə Sabir Orucovun CM-nin 32.5,331.3-cü maddələri ilə tövsif olunmuş hərəkətlərinə gəldikdə, məhkəmə kollegiyası hesab etmişdir ki, Sabir Orucovun bu zərərçəkmiş şəxslə bağlı olan hərəkətləri rəisin tabeliyində olan şəxsi döyməsində deyil, təhqir etməsində köməkçi qismində iştirakçılıq kimi qiymətləndirilməli, yəni CM-nin 32.5,331.3-cü maddələrindən 32.5,331.2-ci maddələrinə tövsif edilməlidir.

Çünki, Sabir Orucovun çavuşlar Mirəziz Qasımzadənin və Nihad Əlizadənin zərərçəkmişlər Əhmədov Samir Rafiq oğluna və Əhmədov Famil Qulu oğluna qarşı etdikləri hərəkətlərdən sonra M.Qasımzadənin göstərişi ilə Əhmədov İlkin yuyunma otağına çağırmasından və çavuşların İlkin Əhmədova ağır xəsarətin yetirilməsinə səbəb olmuş zorakılıqlarından, İ.Əhmədovun yuyunma otağını tərk etməsindən sonra onu çavuşlarla birlikdə yataqxananın dəhlizindən yenidən yuyunma otağına qaytarılmasından və yuyunma otağında Mirəziz Qasımzadənin Nihad Əlizadə ilə birlikdə İlkin Əhmədovun alın və göz nahiyələrinə barmaqları ilə vurmalarından S.Orucovun çavuşların yalnız sonuncu hərəkətlərinə münasibətdə qəsdən (özü də birbaşa qəsdlə) hərəkət etdiyi görünür (artıq yuxarıda qeyd olunduğu kimi, Sabir Orucovun qəsdli Mirəziz Qasımzadənin və Nihad Əlizadənin əsgər İlkin Əhmədovun sağlamlığına

ağır zərərin vurulmasına səbəb olmuş zorakılıqlarını əhatə etmirdi).

Bu əməli (Mirəziz Qasımzadənin və Nihad Əlizadənin əsgər İlkin Əhmədovun sağlamlığına ağır zərərin vurulmasına səbəb olmuş zorakılıqlarını) əhatə etmədiyi vəziyyətdə isə Sabir Orucovun qəsdinin məhz döymədə (CM-nin 331.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayətin törədilməsində) iştirak etməyə yönəldiyini söyləmək mümkün deyil.

Bir tərəfdən İlkin Əhmədov dəhlizdən yuyunma otağına qaytarıldıqdan sonra çavuşlar M.Qasımzadənin və N.Əlizadənin hərəkətlərinin müstəsna olaraq birinin İ.Əhmədovu tutub saxlamasından, digərinin isə əlini zərərçəkmiş şəxsin alından gözlərinə doğru sürtməklə zərblə endirməsindən ibarət olmasından və bunun İ.Əhmədovun həmin nahiyəsində hər hansı zədəyə, izə səbəb olmamasından, digər tərəfdən isə sözügedən hərəkətlərin dəyərləndirilməsi üzrə Əlizadənin və Qasımzadənin ifadələrindən, xüsusilə də Sabir Orucovun çavuşların həmin hərəkətlərinə verdiyi subyektiv qiymətdən (“zarafat” adlandırılmasından) görünür ki, əslində həm işin obyektiv hallarına görə, həm də subyektiv cəhət baxımından Sabir Orucov zərərçəkmiş İlkin Əhmədovun çavuşlar tərəfindən fiziki təsir vasitəsi ilə ləyaqətinin alçaldılmasında, yəni CM-nin 331.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş rəisin tabeliyində olan şəxsi təhqir etməsi cinayətində köməkçi qismində iştirak etmişdir.

Sabir Orucovun əsgər İlkin Əhmədov birinci dəfə (çavuşlar sağlamlığa ağır zərərin vurulmasına səbəb olmuş zor tətbiq etdikdən sonra) yuyunma otağından çıxdıqda təpiklə onun kürəyindən zərbə vurmasına və təhqiramiz ifadə ilə çavuşların etdikləri hərəkətlər barədə yuxarı komandanlığa bildirməməyi tapşırmasına görə CM-nin 332.1-ci maddəsi ilə məhkum edilməsi məsələsinə gəlincə, məhkəmə kollegiyası bunu da qanunsuz və əsassız nəticə kimi qiymətləndirmişdir.

İlk növbədə ona görə ki, birinci apellyasiya baxışının yekununda Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Hərbi kollegiyası Sabir Orucovun Cinayət Məcəlləsinin 332.1-ci maddəsi ilə tövsif olunmuş hərəkətlərinin CM-nin 32.5,331.3-cü maddəsi ilə tam əhatə olunması barədə nəticəyə gəlib 22 oktyabr 2014-cü il tarixli qərarla CM-nin 332.1-ci

maddəsini ittihamdan və hökmdən xaric etmişdir.

Apellyasiya Məhkəməsinin həmin maddənin xaric edilməsi barədə qərarı cinayət prosesi iştirakçıları tərəfindən mübahisələndirilməmiş, məhkum Sabir Orucovun müdafiəçisi tərəfindən verilmiş kassasiya şikayətində müstəsna olaraq məhkumun vəziyyətinin yaxşılaşdırılması məsələsi qoyulmuş, o cümlədən ittihamın qalan hissəsində (CM-nin 126.2.1 və 32.5,331.3-cü maddələri ilə) S.Orucova bəraət verilməsi məsələsinə baxılması haqqında tələb irəli sürülmüşdü.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Hərbi kollegiyası da kassasiya şikayətinin dəlilləri hədudlarında cinayət işinə baxıb, şikayəti qismən təmin etmiş və Sabir Orucovun CM-in 126.2.1, 32.5,331.3-cü maddələri ilə təqsirli bilinməsi məsələsi üzrə sübutların tədqiq edilib-qiymətləndirilməsini, məhkəmələrin gəldikləri nəticələri şübhə altına almaqla Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Hərbi kollegiyasının 22 oktyabr 2014-cü il tarixli qərarını ləğv etmiş və cinayət işini yeni apellyasiya baxışına təyin etmişdir.

Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Hərbi kollegiyası yeni məhkəmə baxışı nəticəsində 22 iyul 2015-ci il tarixli qərarı ilə Sabir Orucova qarşı irəli sürülmüş ittihamdan CM-nin 126.2.1-ci maddəsini xaric etsə də, birinci apellyasiya baxışında qəbul edilmiş 22 oktyabr 2014-cü il tarixli qərarın Sabir Orucovun CM-nin 332.1-ci maddəsi ilə tövsif olunmuş əməllərinin CM-in 32.5,331.3-cü maddələri ilə əhatə olunması və bu səbəbdən CM-nin 332.1-ci maddəsinin ittihamdan və hökmdən çıxarılması haqqında müddəalarının, eləcə də müstəsna olaraq məhkumun müdafiəçisinin kassasiya şikayəti əsasında işə baxmış Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Hərbi Kollegiyasının CM-nin 332.1-ci maddəsinin ittihamdan və hökmdən xaric edilməsi ilə razılaşmasının ziddinə olaraq S.Orucovun CM-nin 32.5,331.3-cü maddələri ilə yanaşı həm də CM-nin 332.1-ci maddəsi ilə təqsirli bilinib cəzalandırılmasına dair hissədə birinci instansiyası məhkəməsinin hökmünü dəyişdirilmədən saxlamışdır.

CPM-nin 420.2-ci maddəsinə əsasən, cinayət işi, məhkəməyədək sadələşdirilmiş icraatın materialları və ya xüsusi ittiham

qaydasında şikayət apellyasiya instansiyası məhkəməsinə yeni məhkəmə baxışına göndərilərkən məhkumun vəziyyətini pisləşdirən qərar yalnız hökmün dövlət ittihamçısının kassasiya protesti və ya zərərçəkmiş şəxsin, yaxud onun nümayəndəsinin kassasiya şikayəti əsasında ləğv edildiyi halda qəbul edilə bilər.

Göründüyü kimi, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin 22 oktyabr 2014-cü il tarixli qərarı ittiham tərəfinin kassasiya protestinə və yaxud kassasiya şikayətinə əsasən deyil, məhkum Sabir Orucovun müdafiəçisinin kassasiya şikayətinə əsasən ləğv edildiyi halda, apellyasiya məhkəməsi yeni məhkəmə baxışında ittihamın CM-nin 332.1-ci maddəsinə aid olan hissəsində məhkum S.Orucovun vəziyyətini pisləşdirən qərar qəbul etmiş, yəni CPM-nin 420.2-ci maddəsinin tələbini pozmuşdur.

Kassasiya kollegiyası iş üzrə qəbul etdiyi qərarında belə nəticəyə gəlmişdir ki, həm bu səbəbdən, həm də Sabir Orucovun zərərçəkmiş İlkin Əhmədovun kürəyindən təpiklə vurması barədə birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin qənaətləri həmin məsələ üzrə zərərçəkmişin və şahid Fərid Əhmədzadənin ibtidai istintaqın ayrı-ayrı dövrlərində, eləcə də məhkəmədə biri-digərini inkar edən, ziddiyyətli ifadələrinə əsaslanıb, təqsirləndirilən şəxslərin üst-üstə düşən ifadələrini və zərərçəkmiş şəxsin müvafiq nahiyəsində hər hansı bir xəsarəti aşkar etməyən məhkəmə-tibbi ekspertizasının rəyini nəzərə almadığından, S.Orucovun CM-nin 332.1-ci maddəsi ilə məhkum edilməsi hissəsində də cinayət işi üzrə icraata onun əməlinə həmin cinayətin tərkibini təşkil edən əlamətlərin müəyyən edilməməsi əsası ilə (CPM-in 39.1.2 və 42.1.2-ci maddələrində göstərilən əsaslarla) xitam verilməlidir.

Bütün bunlar baxılan işdə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının yuxarıda təsvir olunan nəticələrə müvafiq surətdə ləğv edilməsini və dəyişdirilməsini tələb edən, CPM-nin 416.0.2, 416.0.6 və 416.0.15-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş pozuntulara yol verildiyini, müdafiəçinin kassasiya şikayətinin qismən təmin edilməli olduğunu göstərir.

Beləliklə, məhkəmə kollegiyası kassasiya protestinin təmin edilməsinə, müdafiəçinin kassasiya şikayətinin təmin

edilməsinə dair dövlət ittihamçısının və kassasiya şikayətinin təmin edilməsinə, kassasiya protestinin isə təmin edilməsinə dair müdafiəçinin çıxışlarını dinləyib, şərh edilən əsaslara görə kassasiya protestini təmin etməmiş, müdafiəçinin kassasiya şikayətini isə qismən təmin edərək Orucov Sabir Yaşar oğlunun barəsində olan Şirvan Apellyasiya Məhkəməsinin Hərbi kollegiyasının 22 iyul 2015-ci il tarixli qərarını Sabir Orucovun zərərçəkmiş şəxslər Əhmədov Samir Rafiq oğluna və Əhmədov Famil Qulu oğluna aid epizodlar üzrə CM-nin 32.5,331.3-cü maddələri ilə, eləcə də CM-nin 332.1-ci maddəsi ilə məhkum edilməsi hissəsində ləğv etmiş, həmin hissələrdə cinayət işi üzrə icraata əməldə cinayət tərkibinin olmaması əsası (CPM-in

39.1.2, 42.1.2-ci maddələri) ilə xitam vermiş, Sabir Orucovun zərərçəkmiş şəxs Əhmədov İlkin Yusif oğluna münasibətdə CM-nin 32.5,331.3-cü maddələri ilə məhkum edilməsi hissəsində apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarını dəyişdirmiş, məhkumun bu əməlini həmin maddədən CM-nin 32.5, 331.2-ci maddəsinə tövsif etmiş və həmin cinayətin xarakteri və ictimai təhlükəlilik dərəcəsi, təqsirkarın şəxsiyyəti, habelə CM-nin 58.3-cü maddəsinin təsbit etdiyi digər hallar nəzərə alınmaqla ona CM-nin 331.2-ci maddəsinin sanksiyasında nəzərdə tutulmuş intizam xarakterli hərbi hissədə saxlama növündə cəza təyin etmiş, qərarı qalan hissədə dəyişdirilmədən saxlamışdır.

Dələduzluq cinayətinin törədilməsində təqsirləndirilən şəxsin barəsindəki ittiham hökmü və onun qüvvədə saxlanması haqqında apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı ziddiyyətli və mötəbər olmayan sübutlara əsaslandığından, sübutlar qanuna müvafiq qaydada qiymətləndirilmədiyindən qərar ləğv edilmiş və iş yeni apellyasiya baxışına təyin edilmişdir.

Balakən Rayon Məhkəməsinin 19 mart 2015-ci il tarixli hökmü ilə Mustafayev Məhəmməd İbadullah oğlu Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra mətndə CM-nin) 178.2.2 və 178.2.4-cü maddələri ilə təqsirli bilinib 3 (üç) il 6 (altı) ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmişdir ona görə ki, o, aldatma və etibardan sui-istifadə etmə yolu ilə gəlir əldə etmək qərarına gəlib, bu məqsədlə 26 iyul 2013-cü il tarixdə Balakən şəhərində Osmanov Ramin Abuzər oğlunun öz adına "Mol bulak" BOKT-dan (bank olmayan kredit təşkilatından) kredit yolu ilə nağd pul götürüb borc şəklində ona verməsinə nail olmuş və pulu həmin təşkilata özünün ödəyəcəyinə inandıraraq vəd verərək Ramin Osmanovun xeyli miqdar hesab edilən 2000 manat pulunu dələduzluq yolu ilə ələ keçirmişdir.

Bundan başqa, M.İ.Mustafayev təkrarən aldatma və etibardan sui-istifadə etmə yolu ilə gəlir əldə etmək qərarına gəlib bu məqsədlə 31 iyul 2013-cü il tarixdə Balakən şəhərində Abdullayev Osman Abdul oğlunun öz adına "Mol bulak" BOKT-dan kredit yolu ilə nağd pul götürüb borc şəklində ona verməsinə nail

olmuş və pulu özünün ödəyəcəyinə inandıraraq vəd verərək Osman Abdullayevin xeyli miqdar hesab edilən 3000 manat pulunu dələduzluq yolu ilə ələ keçirmişdir.

Bundan başqa, M.İ.Mustafayev təkrarən aldatma və etibardan sui-istifadə etmə yolu ilə gəlir əldə etmək qərarına gəlib bu məqsədlə 31 iyul 2013-cü il tarixdə Balakən şəhərində Abdullayeva Şümeysət Osman qızının öz adına "Mol bulak" BOKT-dan kredit yolu ilə nağd pul götürüb borc şəklində ona verməsinə nail olmuş və pulu özünün ödəyəcəyinə inandıraraq vəd verərək Şümeysət Abdullayevanın xeyli miqdar hesab edilən 3000 manat pulunu dələduzluq yolu ilə ələ keçirmişdir.

Bundan başqa, M.İ.Mustafayev təkrarən aldatma və etibardan sui-istifadə etmə yolu ilə gəlir əldə etmək qərarına gəlib bu məqsədlə 31 iyul 2013-cü il tarixdə Balakən şəhərində Abdullayev Həsən Abdulla oğlunun öz adına "Mol bulak" BOKT-dan kredit yolu ilə nağd pul götürüb borc şəklində ona verməsinə nail olmuş və pulu təşkilata özünün ödəyəcəyinə inandıraraq vəd verərək Həsən Abdullayevin xeyli miqdar hesab edilən 3000 manat pulunu dələduzluq yolu ilə ələ keçirmişdir.

Bundan başqa, M.İ.Mustafayev təkrarən aldatma və etibardan sui-istifadə etmə yolu ilə gəlir əldə etmək qərarına gəlib bu məqsədlə 26 sentyabr 2013-cü il tarixdə Balakən şəhərində Qasımova Məryəm Möhmə qızının öz adına “Mol bulak” BOKT-dan kredit yolu ilə nağd pul götürüb borc şəklində ona verməsinə nail olmuş və pulu özünün ödəyəcəyinə inandırır və verərək Məryəm Qasımovanın xeyli miqdar hesab edilən 3000 manat pulunu dələduzluq yolu ilə ələ keçirmişdir.

Bundan başqa, M.İ.Mustafayev təkrarən aldatma və etibardan sui-istifadə etmə yolu ilə gəlir əldə etmək qərarına gəlib bu məqsədlə 26 sentyabr 2013-cü il tarixdə Balakən şəhərində Əhmədov Müzamidin Məhəmməd oğlunun öz adına “Mol bulak” BOKT-dan kredit yolu ilə nağd pul götürüb borc şəklində ona verməsinə nail olmuş və pulu təşkilata özünün ödəyəcəyinə inandırır və verərək Müzamidin Əhmədovun xeyli miqdar hesab edilən 3000 manat pulunu dələduzluq yolu ilə ələ keçirmişdir.

Bundan başqa, M.İ.Mustafayev təkrarən aldatma və etibardan sui-istifadə etmə yolu ilə gəlir əldə etmək qərarına gəlib bu məqsədlə 29 noyabr 2013-cü il tarixdə Balakən şəhərində Hobolov Ramiz Nəsrəddin oğlunun öz adına “Mol bulak” BOKT-dan kredit yolu ilə nağd pul götürüb borc şəklində ona verməsinə nail olmuş və pulu özünün ödəyəcəyinə inandırır və verərək Ramiz Hobolovun xeyli miqdar hesab edilən 2500 manat pulunu dələduzluq yolu ilə ələ keçirmişdir.

Bundan başqa, M.İ.Mustafayev təkrarən aldatma və etibardan sui-istifadə etmə yolu ilə gəlir əldə etmək qərarına gəlib bu məqsədlə 2014-cü ilin fevral ayında Balakən şəhərində Ölkəliyeva Nüranə Şahrullah qızının öz adına “Mol bulak” BOKT-dan kredit yolu ilə nağd pul götürüb borc şəklində ona verməsinə nail olmuş və pulu özünün ödəyəcəyinə inandırır və verərək Nüranə Ölkəliyevanın 500 manat pulunu dələduzluq yolu ilə ələ keçirmişdir.

Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 01 iyun 2015-ci il tarixli qərarı ilə məhkum M.İ.Mustafayevin və onun müdafiəçisi A.M.Məmmədovun apellyasiya şikayətləri təmin edilməmiş, Balakən Rayon Məhkəməsinin 19 mart 2015-ci il tarixli hökmü dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Bu qərardan məhkum Mustafayev Məhəmməd İbadullah oğlu, onun müdafiəçisi Babayev Vüqar İsa oğlu, zərərçəkmiş şəxs Abdullayeva Şumeyşat Osman qızı ayrılmaqda kassasiya şikayətləri, zərərçəkmiş şəxslər Əhmədov Müzamidin Məhəmməd oğlu, Hobolov Ramiz Nəsrəddin oğlu, Abdullayev Osman Abdul oğlu, Qasımova Məryəm Möhmə qızı isə birgə kassasiya şikayətləri vermiş, eləcə də məhkum M.İ.Mustafayev kassasiya şikayətinə əlavələr təqdim etmişdir.

M.İ.Mustafayev Məhəmməd İbadulla oğlu kassasiya şikayətini və kassasiya şikayətinə əlavələrini onunla əsaslandırılmışdır ki, o, zərərçəkmişləri aldatmamış, heç kimin pulunu ələ keçirmək niyyətində olmamış, zərərçəkmiş şəxslər bank olmayan kredit təşkilatından götürdükləri pul vəsaitlərini ona kommersiya fəaliyyətini həyata keçirmək üçün borc vermiş, bir müddət həmin kreditlər üzrə borclarını ödəmiş, lakin kommersiya fəaliyyətində uğursuzluğa düşər olduğu üçün borcunun bir hissəsini qaytara bilməmişdir.

Bunu zərərçəkmiş şəxslər də ifadələrində təsdiq etsələr də, birinci instansiya məhkəməsinin hökmünə zərərçəkmiş şəxslərin həqiqi ifadələri deyil, ittiham aktında onların adından yazılmış, həqiqətə uyğun olmayan ifadələri daxil edilmiş və hər iki instansiya məhkəməsi onu dələduzluqda təqsirli bilərkən həmin ifadələrə, eləcə də onun özünün təhrif olunmuş ifadəsinə əsaslanmışlar.

Buna görə məhkum əməlinə cinayət tərkibi olmadığına görə apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının ləğv edilməsini və ona bəraət verilməsi haqqında yeni qərarın çıxarılmasını xahiş etmişdir.

Məhkumun müdafiəçisi Babayev Vüqar İsa oğlu da kassasiya şikayətini eyni dəlillərlə əsaslandırılmış və kassasiya instansiyası məhkəməsi qarşısında eyni tələbi irəli sürüb, M.İ.Mustafayevə bəraət verilməsini xahiş etmişdir.

Zərərçəkmiş şəxslər Əhmədov Müzamidin Məhəmməd oğlu, Hobolov Ramiz Nəsrəddin oğlu, Abdullayev Osman Abdul oğlu, Qasımova Məryəm Möhmə qızı birgə verdikləri kassasiya şikayətini, habelə zərərçəkmiş Abdullayeva Şumeyşat Osman qızı ayrıca olaraq verdiyi kassasiya şikayətini eyni

dəlillərlə əsaslandıraraq, şikayətlərində Məhəmməd Mustafayevin onları bank olmayan kredit təşkilatından kredit müqaviləsi ilə pul götürüb ona verməyə məcbur etmədiyini, öz iradələrinə uyğun olaraq M.Mustafayevə borc verdiklərini, Mustafayevin onları aldatmadığını, sadəcə kommersiya uğursuzluğu səbəbindən borcunu tam olaraq qaytara bilmədiyini qeyd etmişlər.

Eyni zamanda zərərçəkmiş şəxslər kassasiya şikayətlərində onların adından hökmdə yazılmış ifadələrin müəllifləri olmadıqlarını, həmin ifadələrin ittiham aktından köçürüldüyünü və həqiqəti əks etdirmədiyini, belə məzmununda ifadələri onlar ibtidai istintaqda da vermədiklərini, apellyasiya məhkəməsinin düzgün olmayaraq onların apellyasiya məhkəməsinə verdikləri məlumatları qeyri-səmimi ifadələr kimi qiymətləndirdiyini bildirmişlər.

Qeyd olunanlara əsaslanaraq zərərçəkmişlər onlarla M.İ.Mustafayev arasında olan münasibətlərin borc münasibətləri kimi qiymətləndirilməsini, Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 01 iyun 2015-ci il tarixli qərarının obyektiv yoxlanılmasını və yeni ədalətli qərarın qəbul edilməsini xahiş etmişlər.

Göründüyü kimi, istər məhkum Mustafayev Məhəmməd İbadullah oğlu və onun müdafiəçisi, istərsə də zərərçəkmiş şəxslər kassasiya şikayətlərində (M.İ.Mustafayev həm də kassasiya şikayətinə əlavələrində) məhkəmələr tərəfindən sübutların düzgün tədqiq edilib-qiymətləndirilmədiyini, nəticədə əsassız və qanunsuz olaraq M.İ.Mustafayevin hərəkətləri dələduzluq kimi qiymətləndirildiyini, əməlində həmin cinayətin tərkibi olmadığı halda onun barəsində CM-nin 178.2.2 və 178.2.4-cü maddələri ilə təqsirli bilinməsinə dair ittiham hökmünün çıxarıldığını iddia edərək, faktiki olaraq mübahisələndirilən qərarın ləğv edilməsilə M.Mustafayevə bəraət verilməsi (məhkum və müdafiəçi) və ədalətli qərarın çıxarılması (zərərçəkmiş şəxslər) barədə kassasiya tələblərini məhkəmə qərarlarının kassasiya qaydasında ləğv edilməsini və yaxud dəyişdirilməsini şərtləndirən əsaslar kimi Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətdə CPM-nin)

416.0.2 və 416.0.6-cı maddələrində nəzərdə tutulmuş hallarla əlaqələndirmişlər.

Odur ki, kassasiya kollegiyası məhkumun, onun müdafiəçisinin, zərərçəkmiş şəxslərin kassasiya şikayətlərini CPM-nin 419-cu maddəsinin tələbləri baxımından səlahiyyətlərinə aid olan kassasiya müraciətləri kimi görərək bu müraciətlərlə əlaqədar Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının 01 iyun 2015-ci il tarixli qərarının qanuniliyini və əsaslılığını yoxlayıb, araşdırmanın nəticələri olaraq aşağıdakıları qeyd etmişdir.

Cinayət məsuliyyətinin əsaslarından bəhs edən CM-nin 3-cü maddəsində təsbit edilir ki, “yalnız bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin bütün əlamətlərinin mövcud olduğu əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) törədilməsi cinayət məsuliyyəti yaradır”.

CPM-nin 139-cu maddəsi də bu maddədə nəzərdə tutulmuş digər hallarla yanaşı cinayət hadisəsinin baş vermə faktının və hallarının, habelə cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməldə cinayətin əlamətlərinin sübutlara əsasən müəyyən edilməsini tələb edir.

CPM-nin 33.2-ci maddəsinə əsasən cinayət mühakimə icraatı həyata keçirilərkən həmin Məcəllənin 125, 144-146-cı maddələrinin müddələrinin pozulması yolverilməzdir.

CPM-nin 144-cü maddəsinə görə cinayət təqibi üzrə toplanmış sübutlar tam, hərtərəfli və obyektiv yoxlanılmalıdır. Yoxlama zamanı cinayət təqibi üzrə toplanmış sübutlar təhlil olunur və bir-biri ilə müqayisə edilir, yeni sübutlar toplanır, əldə olunmuş sübutların mənbəyinin mötəbərliyi müəyyənləşdirilir.

CPM-nin 145-ci maddəsində təsbit olunmuşdur ki, cinayət təqibi üzrə toplanmış bütün sübutların məcmusuna ittihamın həlli üçün onların kifayət etməsinə əsasən qiymət verilməlidir.

CPM-nin 146.1-ci maddəsinə əsasən cinayət təqibi üzrə toplanmış sübutların kifayət etməsi dedikdə, müəyyən edilməli hallar üzrə mümkün sübutların elə bir həcmi nəzərdə tutulur ki, onlar sübut etmə predmetinin müəyyən edilməsi üçün mötəbər və yekun nəticəyə gəlməyə imkan versin.

Məhkəmənin hökmünə dair CPM-nin 349.3-cü maddəsi hökmün qanuni və əsaslı olmasını tələb edir. CPM-nin 349.5-ci

maddəsinə əsasən məhkəmənin hökmü aşağıdakı hallarda əsaslı hesab edilir:

məhkəmənin gəldiyi nəticələr yalnız məhkəmə istintaqında tədqiq edilmiş sübutlara əsaslandığında (maddə 349.5.1);

bu sübutlar ittihamın qiymətləndirilməsi üçün kifayət etdikdə (maddə 349.5.2);

məhkəmənin müəyyən etdiyi hallar onun tədqiq etdiyi sübutlara uyğun gəldikdə (maddə 349.5.3).

CPM-nin 353.2.2-ci maddəsinə əsasən məhkəmənin ittiham hökmünün təsviri-əsaslandırıcı hissəsində məhkəmənin nəticəyə gəlməsi üçün əsaslandığı sübutlar və onun tərəfindən digər sübutların rədd edilməsinin motivləri göstərilməlidir.

Təsvir olunan normaların işığında kassasiya şikayətinin dəlillərini baxılan işin materialları, o cümlədən iş üzrə qəbul edilmiş yekun qərarlarla müqayisə etməklə yoxladıqda aşağıdakılar müəyyən olunur.

Balakən Rayon Məhkəməsinin 19 mart 2015-ci il tarixli hökmündən görüldüyü kimi, məhkəmə hökmün təsviri-əsaslandırıcı hissəsində sübutları təsvir etdikdən sonra onların məcmusunun Məhəmməd Mustafayevi ittiham aktında göstərilən CM-nin 178.2.2 və 178.2.4-cü maddələri ilə təqsirli bilmək üçün əsas verməsi, eləcə də onun əməlində həmin maddələrin nəzərdə tutduqları cinayətin tərkibinin olması haqqında nəticəyə gəlmiş, bu nəticə ilə apellyasiya məhkəməsi də razılaşmışdır.

Halbuki, Məhəmməd Mustafayevdən, zərərçəkmiş şəxslərdən alınmış ifadələri, sənədləri işin müəyyən edilmiş sayılan halları və Məhəmməd Mustafayevin təqsirli bilindiği CM-nin 178.2.2, 178.2.4-cü maddələrinin dispozisiyaları, dələduzluq cinayətinin tərkibinin əlamətləri ilə müqayisə etdikdə, həmin sübutların işin müəyyən edilmiş sayılan (sözügedən cinayət tərkibinin əlamətləri ilə şərtləndirilən) halları ilə uzlaşmadığı aydın olur.

Belə ki, CM-nin 178.1-ci maddəsinin dispozisiyasına görə dələduzluq şəxsin etibardan sui-istifadə etmə və ya aldatma yolu ilə özgənin əmlakını ələ keçirməsi və ya əmlak hüquqlarını əldə etməsidir.

Bu müddəaya görə aldatmadan, etibardan sui-istifadə edən şəxsin qəsdli birbaşa və məhz həmin üsulların köməkliliyi ilə əmlakın ələ

keçirilməsinə, əmlak hüquqlarının əldə edilməsinə yönəlməlidir.

Odur ki, dələduzluq cinayətinin subyektiv cəhəti aldatma və etibardan sui-istifadə etməklə özgə əmlakını ələ keçirən şəxsin əmlakı ələ keçirmək niyyətinin həmin əmlakın ona verilməsinədək mövcud olmasını və buna müvafiq olaraq məqsədinin digər talama cinayətlərində olduğu kimi, əmlakın əvəzsiz olaraq ələ keçirilməsinə (sahibkarı əmlakdan məhrum etməyə) yönəlməsini ehtiva edir.

Dələduzluq cinayət qanununda maddi tərkibli cinayət olaraq təsbit edildiyindən, əməl özgə əmlakının aldatma yolu ilə ələ keçirilməsinə yönəldikdə, əmlakın faktiki olaraq ələ keçirilməsi (təqsirkarın həmin əmlak üzərində real olaraq sərəncam vermək imkanı əldə etməsi) anından bitmiş olur.

Odur ki, əmlakı sahibliyinə keçirərkən (məsələn, müəyyən razılaşmaya, müqaviləyə əsasən) şəxsin bu cür (aldatma, etibardan sui-istifadə etməklə özgə əmlakını əvəzsiz olaraq ələ keçirmə) niyyətinin olmaması, sonrakı dövrdə əmlak, əmlakın əvəzi hər hansı bir səbəbdən, məsələn, şəxsin maliyyə çətinlikləri, iflasa uğraması ilə əlaqədar mülkiyyətçiyə qaytarılmadıqda şəxsin belə hərəkət etməsi CM-nin 178-ci maddəsinin dispozisiyası nöqtəyindən cinayət-hüquqi mənə kəsb etməyərək əvvəlki razılaşmanın (müqavilə üzrə öhdəliyin) lazımınca icra olunmaması, yəni mülki-hüquqi xarakterli pozuntu kimi çıxış edir və göstərilən hal şəxsi mülki-hüquq münasibətlərinin subyektindən dələduza çevirmir.

Məhəmməd Mustafayev isə birinci instansiya məhkəməsində verdiyi (apellyasiya və kassasiya instansiyası məhkəmələrində də müdafiə olunan) ifadəsində müxtəlif şəxslərin onun mənafeyi üçün bağladığı kredit müqavilələri ilə əlaqədar üzərinə götürdüyü öhdəliklərdən yayınmaq niyyətini güdmədiyini, zərərçəkmiş şəxsləri aldatmadığını və bu yolla onların pullarını ələ keçirmədiyini, kredit müqavilələri üzrə borcların əksər hissəsini ödədiyini, müstəsna olaraq kommersiya fəaliyyətində uğursuzluqla üzləşdiyi üçün, bundan törəyən maliyyə çətinlikləri səbəbindən kredit müqavilələri üzrə borclarının müəyyən hissəsini qaytara bilmədiyini göstərmişdir.

Bunu, yəni hazırki işdə zərərçəkmiş qismində tanınmış şəxslərin bağladıkları kredit müqaviləri üzrə borcun yaranmasına müstəsna olaraq maliyyə çətinliklərinin səbəb olduğunu təsdiq edən hal kimi M.Mustafayev əvvəllər də eyni qaydada həmin bank olmayan kredit təşkilatından zərərçəkmişlərin və digər şəxslərin iştirakı ilə bağlanmış kredit müqavilələri üzrə borclarını vaxtında ödəməsinə istinad etmişdir.

Cinayət işinin I cildinin 139-141-ci vərəqlərində olan ibtidai istintaqda şahid qismində dindirilmiş “Mol-Bulak” BOKT MMC-də kredit mütəxəssisi vəzifəsində işləyən Eminov Rəyaf Ziyəvəddin oğlu da M.Mustafayevin göstərdiklərinə uyğun ifadə verərək, onun hazırki cinayət işində araşdırılan kredit müqavilələrindən əvvəl də 2 dövrə digər şəxslərlə birlikdə kredit müqavilələri üzrə “Mol-Bulak” BOKT MMC-dən müxtəlif məbləğlərdə pul vəsaitlərini götürüb vaxtında qaytardığını, üçüncü dəfə kredit müqavilələrinə əsasən götürülən borc üzrə də əvvəlcə - bir neçə ay ərzində ödəmələri həyata keçirdiyini, lakin sonradan ödəmələrin dayandığını göstərmişdir.

Şahid R.Z.Eminov ittiham aktına əlavə edilmiş məhkəməyə çağırılmalı olan şəxslərin siyahısına daxil edilməmiş və işə baxan məhkəmələr də onun məhkəmə iclasında dindirilməsi üçün təşəbbüs göstərməmişlər.

Eynilə, ibtidai istintaqda olduğu kimi, məhkəmə baxışında da M.Mustafayevin hazırki iş üzrə zərərçəkmiş qismində tanınmış şəxslərin bağladıkları kredit müqavilələri üzrə nə vaxt, hansı miqdarda ödənişlər etməsi barədə müvafiq ödəniş sənədləri əldə edilməmiş və tədqiq olunmamışdır.

Halbuki, birinci instansiya məhkəməsinə “Mol Bulak” BOKT MMC-nin Balakən filialından 27 fevral 2015-ci ildə daxil olmuş məktubda belə Məhəmməd Mustafayevin həmin təşkilatdan zərərçəkmiş şəxslərin götürdükləri cəmi 20.000 manat təşkil edən kreditlər üzrə 3000 manat məbləğində ödənişləri ibtidai istintaqın başlanmasına qədər həyata keçirməsi qeyd edilmişdir.

Həmin məktubda yerdə qalan 17.000 manat məbləğində ziyandan 6979 manat məbləğində olan hissəsinin zərərçəkmişlər tərəfindən ödənilməsi, kreditlər üzrə qalan borcun 10.021 manat olması göstərilmişdir (17.000-6979=10.021).

Lakin, birinci instansiya məhkəməsinin məhkəmə baxışına dair iclas protokoluna əsasən zərərçəkmiş şəxslər onlara vurulmuş zərər kimi M.Mustafayevdən aşağıdakı məbləğlərin ödənilməsinə tələb etmişlər:

- zərərçəkmiş Osmanov Ramin Abuzər oğlu (ittihama və hökmə əsasən M.Mustafayevin ondan ələ keçirdiyi pulun məbləği 2000 manat olduğu halda) – 800 manat;

- zərərçəkmiş Abdullayev Osman Abdulla oğlu (ittihama və hökmə əsasən M.Mustafayevin ondan ələ keçirdiyi pulun məbləği 3000 manat olduğu halda) – 1500 manat;

- zərərçəkmiş Abdullayev Həsən Abdulla oğlu (ittihama və hökmə əsasən M.Mustafayevin ondan ələ keçirdiyi pulun məbləği 3000 manat olduğu halda) – 1250 manat;

- zərərçəkmiş Abdullayeva Şumeyşət Osman qızı (ittihama və hökmə əsasən M.Mustafayevin ondan ələ keçirdiyi pulun məbləği 3000 manat olduğu halda) – 1272 manat;

- zərərçəkmiş Qasımova Məryəm Möhmə qızı (ittihama və hökmə əsasən M.Mustafayevin ondan ələ keçirdiyi pulun məbləği 3000 manat olduğu halda) – 1000 manat;

- zərərçəkmiş Əhmədov Müzamidin Məhəmməd oğlu (ittihama və hökmə əsasən M.Mustafayevin ondan ələ keçirdiyi pulun məbləği 3000 manat olduğu halda) – 1500 manat;

- zərərçəkmiş Hobolov Ramiz Nəsrəddin oğlu (ittihama və hökmə əsasən M.Mustafayevin ondan ələ keçirdiyi pulun məbləği 2500 manat olduğu halda) – 968 manat;

- zərərçəkmiş Ölkəliyeva Nuranə Şahrullah qızı (ittihama və hökmə əsasən M.Mustafayevin ondan ələ keçirdiyi pulun məbləği 500 manat olduğu halda) – 450 manat.

Zərərçəkmiş şəxslərin götürülmüş kreditlər üzrə onlara vurulmuş zərər, yəni Məhəmməd Mustafayevin ödəmədiyi məbləğlər kimi qiymətləndirdikləri yuxarıda qeyd olunan rəqəmləri topladıqda ümumi zərərin (ödənilməyən borcun) məbləği 8.740 manat təşkil edir. Belə olduqda, onların kredit borcları üzrə M.Mustafayevin ödədiyi məbləğ 11.260 manat təşkil etməlidir.

Əvvəla bu rəqəmlər “Mol Bulak” BOKT MMC-nin Balakən filialının 27 fevral 2015-ci il tarixli məktubunda göstərilmiş rəqəmlərlə uzlaşmır.

İkincisi də zərərçəkmiş şəxslərin M.Mustafayevin onlara vurduğu zərəri cəmi 8.740 manat olaraq qiymətləndirmələri “Mol Bulak” BOKT MMC-nin Balakən filialının məktubunda göstərilən Məhəmməd Mustafayevin yalnız 3000 manat pulu ödəməsi, yerdə qalan 17.000 manat borcun 6979 manat məbləğində hissəsinin isə zərərçəkmişlərin özləri tərəfindən ödənilməsi barədə məlumatı sual altına alır (zərərçəkmiş şəxslər özləri 6979 manatı ödəyiblərsə, niyə bu məbləği M.Mustafayevin vurduğu ziyana daxil etmirlər və yaxud ziyanı 17.000 manat deyil, 8.740 manat olaraq göstərirlər?).

Nəhayət, bu uyğunsuzluqlar və hökmdə həmin ziddiyyətlərin həll edilməməsi, şahid R.Z.Eminovun məhkəmədə dindirilməməsi, ödəniş sənədlərinin tədqiq edilməməsi kimi hallarla birlikdə götürüldükdə, məhkum M.İ.Mustafayevin dəlillərinin, əməlində dələduzluq cinayətinin tərkibinin olmaması haqqında iddiasının lazımcına araşdırılmadığını, məhkəmə qənaətinin mötəbərliklə müəyyən edilmiş faktlara deyil, subyektiv mülahizələrə əsaslandığını göstərir.

Belə ki, əgər M.Mustafayev, zərərçəkmiş şəxslərin göstərdikləri kimi, onlar tərəfindən kredit müqavilələri ilə götürülmüş 20.000 manat borcun 11260 manatını, və yaxud “Mol Bulak” BOKT MMC-nin Balakən filialının 27 fevral 2015-ci il tarixli məktubunda göstəriləyi kimi ibtidai istintaqa qədər 3000 manatı gerçəkdən də ödəyibsə, məhkəmə hansı əsaslarla Məhəmməd Mustafayevin zərərçəkmiş şəxslərdən pul vəsaitlərini alarkən borcu qaytarmaq niyyətində olması, zərərçəkmişləri aldatmaması və müəyyən müddətdə kreditlər üzrə ödəmələr edib sonradan - müstəsna olaraq yaranmış maliyyə çətinlikləri üzündən qalan borcunu ödəyə bilməməsi, borcun əksər hissəsini ödəməsi barədə dəlillərini qəbul etməmiş və M.Mustafayevin zərərçəkmiş şəxslərdən aldığı həmin vəsaitləri əvəzsiz olaraq ələ keçirmək niyyətində olması barədə nəticəyə gəlmişdir – bunu hökmdə gətirilən əsaslandırılmadan görmək mümkün olmur (halbuki, özgə əmlakını əvəzsiz olaraq ələ keçirmək istəyi ilə kredit müqavilələri

üzrə ödəmələrin könüllü olaraq həyata keçirilməsi bir araya sığmayan niyyət və davranış aktıdır).

Məhkumun dəlillərinin nəinki lazımcına araşdırılmadığını, ümumiyyətlə onlara əhəmiyyət verilmədiyini göstərən hal kimi məhkəmə kollegiyası həmçinin onu qeyd etmişdir ki, hökmdə M.Mustafayevin ona qarşı irəli sürülmüş ittiham üzrə mövqeyi və həmin ittihamla bağlı verdiyi ifadə təhrif olunmuş şəkildə əks olunmuş, nəticə etibarlı ilə Mustafayevin həqiqi mövqeyi və irəli sürüldüyü dəlillər məhkəmə qiymətləndirməsindən kənar qalmışdır.

Belə ki, məhkəmə iclas protokolundan, hökmdən və onlarla müqayisə edilən ittiham aktından görünür ki, Məhəmməd Mustafayevin sərbəst ifadəsi kimi protokolda qeyd olunanlar bütünlüklə ittiham aktından köçürülməklə onun ifadəsinin sual-cavab hissələrində, son sözündə göstərilənlərlə qətiyyənlə uzlaşmır.

“Sərbəst” ifadəsinə görə, M.Mustafayev özünü dələduzluqda təqsirli bilərək bütün zərərçəkmiş şəxsləri aldadıb onların pullarını ələ keçirməsini və öz mənafeyi üçün xərcləməsini göstərir.

Halbuki, ələ həmin “sərbəst” ifadənin ardınca gələn suallara cavablarında M.Mustafayev zərərçəkmiş şəxslərdən pul vəsaitlərini kommersiya fəaliyyətini həyata keçirmək üçün borc aldığını, heç vaxt onları aldatmaq və bu yolla pullarını ələ keçirmək, borcunu ödəməkdən yayınmaq niyyətində olmadığını, alverdə ziyana düşdüyünə görə borcun ödənilməsində geçikmənin yarandığını, əvvəllər də zərərçəkmiş şəxslərdən və BOKT-dan borc alıb vaxtında qaytardığını göstərmiş, bu mövqeyini o, son sözündə təkrarlamış, müdafiəçi təqsirləndirilən şəxsin həmin məzmununda olan ifadəsinə əsaslanaraq, çıxışında ona bəraət verilməsi barədə tələb irəli sürmüşdür.

Məhkəmə M.Mustafayevin ifadələrində əksini tapmış bu məlumatları nəzərdən keçirməmiş, digər sübutlarla müqayisə etməklə onları qiymətləndirməmiş, təqsirləndirilən şəxsin dələduzluq cinayətini törətməkdə təqsirli olması barədə qənaətini onun həqiqi mövqeyi ilə uzlaşmayan ittiham aktından köçürülmüş “sərbəst” ifadəsi ilə əsaslandırmışdır.

Təqsirləndirilənin ifadəsi kimi zərərçəkmiş şəxslərin ifadələri də ittiham aktından köçürüldüyündən, eyni zamanda onların, eləcə də müdafiə tərəfinin məhkəmə iclas protokolunda ifadələrin təhrif olunmasına dair iddialarına (protokola dair qeydlərinə) formal yanaşıldığından, ittiham hökmünün məhz məhkəmədə baxılmış sübutlar vasitəsi ilə əsaslandırıldığı söyləmək, məhkəmənin CPM-nin 143-146, 349.5.1, 349.5.3, 353.2-ci maddələrinin tələblərinə əməl etməklə M.Mustafayevi CM-nin 178.2.2, 178.2.4-cü maddələri ilə təqsirli bildiyini iddia etmək mümkün deyil.

Müdafiə tərəfi və zərərçəkmiş şəxslər apellyasiya məhkəməsində eyni mövqedən çıxış etməklə, onların ifadələrinin birinci instansiya məhkəməsinin hökmündə təhrif olunması haqqında dəlillər irəli sürsələr də, apellyasiya məhkəməsi həmin dəlilləri tam, hərtərəfli və obyektiv araşdırmamış, M.Mustafayevin və zərərçəkmiş şəxslərin apellyasiya məhkəməsində göstərdiklərini qəbul etməyərək, həmin şəxslərin birinci instansiya məhkəməsinin hökmündə təsvir edilmiş, nəticə etibarlı ilə ittiham aktından köçürülmüş ifadələri ilə öz qərarını əsaslandırmışdır.

Müvafiq olaraq, apellyasiya məhkəməsinin hökmün dəyişdirilmədən saxlanması haqqında yekun qənaəti də məhkəmədə araşdırılmış sübutlara əsaslanmamış, cinayət-prosessual qanunun eyni pozuntularına apellyasiya məhkəməsi də yol vermişdir.

O cümlədən, apellyasiya məhkəməsinin M.Mustafayevin kredit müqavilələri üzrə müəyyən aylar ərzində ödəmələr etməsini görüntü - özgə əmlakını ələ keçirmək niyyətini pərdələmək üçün edilən hərəkətlər olaraq

qiymətləndirməsi də sübutlardan və faktlardan irəli gəlmədiyindən, əsaslandırılmamış, subyektiv mülahizə kimi özünü göstərir (aydın deyil, nəyə görə apellyasiya məhkəməsi cinayət təqibi aparılmayan dövrdə Mustafayevin BOKT-a 3000 manat ödəməsini onun həmin pulu ödəmək barədə gərcək niyyətini əks etdirən davranış aktı kimi deyil, görünüş üçün edilən hərəkət kimi qiymətləndirmişdir).

Təsvir olunanlardan görünür ki, birinci və apellyasiya instansiyası məhkəmələri Məhəmməd Mustafayevə qarşı CM-nin 178.2.2, 178.2.4-cü maddələri ilə irəli sürülmüş ittiham üzrə yekun nəticəyə gələrkən sübutların tədqiqinə və qiymətləndirilməsinə dair CPM-nin 143-146-cı maddələrinin tələblərinə əməl etməmiş, yəni məhkəmə qərarının kassasiya qaydasında ləğv edilməsini tələb edən cinayət-prosessual qanunun 416.0.2-ci maddəsinin nəzərdə tutduğu pozuntuya yol vermişlər.

Buna görə, məhkəmə kollegiyası sübutetmə qaydalarının pozuntuları ilə əldə olunmuş Məhəmməd Mustafayevin əməlinə dələduzluq cinayətinin tərkibinin olması və onun CM-nin 178.2.2, 178.2.4-cü maddələri ilə təqsirli bilinməsi haqqında nəticələri mütəbər saymayaraq, kassasiya şikayətlərinin təmin edilməsinə dair müdafiəçi V.İ.Babayevin və zərərçəkmiş M.M.Əhmədovun, habelə kassasiya şikayətlərinin təmin edilməməsinə dair dövlət ittihamçısının çıxışlarını dinləyib, şərh edilən əsaslara görə kassasiya şikayətlərini qismən təmin etməklə Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət kollegiyasının Mustafayev Məhəmməd İbadullah oğlunun barəsində olan 01 iyun 2015-ci il tarixli qərarını ləğv etmiş, cinayət işini isə yenidən baxılması üçün apellyasiya instansiya məhkəməsinə göndərmişdir.

Hafiz Nəşibov,
Azərbaycan Respublikası
Ali Məhkəməsinin hakimi

Kəmalə Əliyeva,
Azərbaycan Respublikası
Ali Məhkəməsinin İnsan Hüquqları və
İctimaiyyət ilə Əlaqələr Şöbəsinin müdiri

Təqsirləndirilən şəxsin əleyhinə olan məhkəməyədək icraatda əldə edilmiş şahid ifadələri ilə məhkəmə qərarlarının əsaslandırılması problemi Avropa Məhkəməsinin presedentlərində

Cinayət-prosessual hüquqda, hüquqtəbqiyyətə təcrübəsində problem olaraq görülən məsələlərdən biri də məhkəmə hökmlərinin ibtidai istintaqda əldə olunmuş şahid ifadələri ilə əsaslandırılması məsələsidir.

Bir tərəfdən Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 329.1-ci maddəsi (327.1-ci maddə ilə birlikdə götürülməklə) şahidin məhkəmə baxışına gəlməsini istisna edən səbəblər olduqda, şahid məhkəmədə ifadə verməkdən imtina etdikdə, şahidin əvvəl vermiş olduğu və cari məhkəmə baxışında verdiyi ifadələr arasında əhəmiyyətli ziddiyyətlər olduqda məhkəmənin şahidin ibtidai istintaq zamanı verdiyi ifadəsini məhkəmə iclasında elan etmək səlahiyyətini təsbit etməklə məhkəmə hökmlərinin məhkəmə baxışında deyil, ibtidai istintaq zamanı əldə olunmuş ifadələr vasitəsi ilə əsaslandırılmasının mümkünlüyünü tanıyır.

Digər tərəfdən isə Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 19.4.5-ci maddəsi təqsirləndirilən şəxsin onun əleyhinə ifadə vermiş şahidləri məhkəmədə dindirmək hüququnu təsbit etməklə, buna müvafiq olaraq məhkəmənin belə şahidləri bilavasitə məhkəmədə dindirmək, onların məhkəmədə dinlənilmiş ifadələri ilə hökmü əsaslandırmaq vəzifəsini müəyyən edir.

Aydındır ki, Cinayət-Prosessual Məcəllənin 327.1 və 329.1-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş hallarda təqsirləndirilən şəxsin onun əleyhinə ifadə vermiş şahidi məhkəmədə dindirməyə müvəffəq olmaması onun cinayət-prosessual qanunun 19.4.5-cu maddəsində təsbit edilmiş hüququnu məhdudlaşdırır.

Necə etməli ki, bu cür məhdudlaşdırma ittiham tərəfi ilə müqayisədə müdafiə tərəfini əlverişsiz vəziyyətə salmasın, təqsirləndirilən şəxsin ittihamdan müdafiə olunmaq imkanlarının da məhdudlaşdırılmasına, nəticə etibarilə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndində təsbit edilmiş ədalətli məhkəmə araşdırması hüququnun pozulmasına gətirib çıxarmasın.

Bu məsələ Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin bir çox qərarlarında ətraflı araşdırılmış və Avropa Məhkəməsi məhkəmə iclasında dindirilməyən ittiham tərəfinin şahidlərinin ibtidai istintaqda verdikləri ifadələri ilə məhkəmə hökmlərinin əsaslandırılması probleminin Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndində təsbit edilmiş ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ və həmin maddənin 3-cü bəndininin “d” yarım-bəndində nəzərdə tutulmuş təqsirləndirilən şəxsin onun əleyhinə ifadə vermiş şahidləri dindirmək hüququ nöqtəyi-nəzərindən təhlil edilməsi üçün mühüm standartlar müəyyən etmişdir.

Belə presedentlərə misal olaraq aşağıdakı qərarları qeyd etmək olar:

- _ “Əl Havaya və Taheri Birləşmiş Krallığa qarşı iş” üzrə 15 dekabr 2012-ci il tarixli qərar;
- _ “Luka İtaliyaya qarşı iş” üzrə 27 fevral 2001-ci il tarixli qərar;

- “Matisina Rusiyaya qarşı iş” üzrə 27 mart 2014-cü il tarixli qərar;
- “Karpenko Rusiyaya qarşı iş” üzrə 21 fevral 2012-ci il tarixli qərar;
- “Yevgeniy İvanov Rusiyaya qarşı iş” üzrə 25 aprel 2013-cü il tarixli qərar;
- “Scholer Almaniyaya qarşı iş” üzrə 18 dekabr 2014-cü il tarixli qərar;
- “İsgro İtaliyaya qarşı iş” üzrə 19 fevral 1991-ci il tarixli qərar;
- “Vladimir Romanov Rusiyaya qarşı iş” üzrə 24 iyul 2008-ci il tarixli qərar;
- “Dəmir Siqbatullin Rusiyaya qarşı iş” üzrə 24 aprel 2012-ci il tarixli qərar;
- “Melnikov Rusiyaya qarşı iş” üzrə 14 yanvar 2010-cu il tarixli qərar;
- “Şarkunov və Mezentsev Rusiyaya qarşı iş” üzrə 10 iyun 2010-cu il tarixli qərar;
- “Unterpertinger Avstriyaya qarşı iş” üzrə 24 noyabr 1986-cı il tarixli qərar
- “Hornkasl və Blakmor, Markiz və Qraham Birləşmiş Krallığa qarşı iş” üzrə 16 dekabr 2014-cü il tarixli qərar.

Avropa Məhkəməsinin “Əfəndiyev Azərbaycana qarşı iş” üzrə 18 dekabr 2014-cü il tarixli qərarı da eyni məsələyə həsr olunmuşdur.

Bu qərarlara əsasən ilk növbədə onu qeyd etmək lazımdır ki, ümumiyyətlə Avropa Məhkəməsi ittiham hökmlərində ibtidai istintaqda təqsirləndirilənin əleyhinə ifadə vermiş şahidin ifadələrinə istinad olunmasını - istər ifadənin elan olunması şahidin məhkəmədə işin mühüm halları barədə fərqli ifadə verməsi, istər ifadə verməkdən imtina etməsi, istərsə də onun bilavasitə dindirilməsini mümkün edən hallarla bağlı olsun - yol verilən sayır, lakin buna istisna hal kimi baxmaqla, faktiki olaraq məhkəmədə əldə olunmuş sübutun, bilavasitə dinlənilmiş ifadənin üstünlüyünü tanıyır.

Bunu deməyə əsas verən hal odur ki, Avropa Məhkəməsi sadalanan qərarların hamısında şahidin bilavasitə məhkəmədə dindirilməsinin vacibliyini vurğulayır, ibtidai istintaqda əldə olunmuş şahid ifadəsinə istinad olunmasını isə bunu zəruri edən (istisnanın tətbiqinə bəraət qazandıran) xüsusi halların mövcud olması ilə şərtləndirir.

Məsələn, Avropa Məhkəməsinin adı çəkilən “Luka İtaliyaya qarşı iş” üzrə 27 fevral 2001-ci il tarixli qərarının 39-cu bəndində deyilir:

“Bir qayda olaraq ifadələr açıq məhkəmə iclasında, təqsirləndirilən şəxsin iştirakı ilə, tərəflərin çəkişməsi barədə tələbə əməl olunmaqla əldə olunmalıdır. Bu prinsipdən istisnalar var, lakin onlar təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüququnu pozmamalıdır. Ümumi qayda olaraq Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi və 3-cü bəndinin “d” yarım bəndi təqsirləndirilən şəxsə ona qarşı ifadə vermiş şahidin ifadəsinə həmin şahid ifadə verərkən və yaxud daha sonrakı mərhələlərdə mübahisələndirmək, bu şahidi dindirmək üçün adekvat və səmərəli olan imkanların yaradılmasını tələb edir”.

“Matisina Rusiyaya qarşı iş” üzrə qərarın 157-ci bəndində də qeyd olunur ki, “Şahid ifadələrinin məhkəməyə iki formada təqdim olunması mümkündür. Şahidin verdiyi məlumatlar kağız üzərində, audio, videodaşıyıcılarda yazılmış ola və yaxud bilavasitə məhkəmədə dindirmə zamanı şifahi olaraq təqdim oluna bilər. Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin “d” yarım bəndinin mətnindən görüldüyü kimi Konvensiya şahidin bilavasitə məhkəmədə hakimlər qarşısında tərəflərin çəkişməsi ilə dindirilməsinə xüsusi əhəmiyyət verir, lakin cinayət prosesi tərəflərinin şahidin əvvəl verdiyi yazılı ifadələrindən, misal üçün onun şifahi ifadələrindəki ziddiyyətləri üzə çıxarmaq və onların həqiqiliyini şübhə altına almaq məqsədi ilə istifadə etmələrini də istisna etmir. Bu nöqteyi-nəzərdən şahidin əvvəl verdiyi ifadələrdən istifadə olunması özü-özlüyündə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin “d” yarım bəndinin pozuntusunu yaratmır”.

Gətirilən bu müddəadan görünür ki, Avropa Məhkəməsi də milli qanunvericiliyimizdə təsbit olunduğu kimi, şahidin məhkəməyədək icraatda və məhkəmə baxışında verdiyi ifadələri arasında ziddiyyətin olmasını ibtidai istintaq zamanı verilmiş ifadənin elan edilməsinə əsas yaradan, məhkəmə qərarının həmin ifadə vasitəsi ilə əsaslandırılmasını mümkün edən istisnalardan biri kimi görür.

Digər istisna ittiham tərəfinin şahidinin məhkəməyə gəlməməsi ilə əlaqədar olaraq onun ibtidai istintaqda verdiyi ifadəsi ilə ittiham hökmünün əsaslandırılması halıdır.

Avropa Məhkəməsinə görə, məhkəmədə bilavasitə dindirilməyən şahidin məhkəməyədək icraatda verdiyi ifadəsinin elan edilməsinin və həmin ifadə vasitəsi ilə ittiham hökmünün əsaslandırılmasının təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüququnu və ədalətli məhkəmə araşdırmasına dair tələbi pozub-pozmaması bir qayda olaraq bu məsələyə aid işin hallarının aşağıdakı *üç meyarla* müqayisəsi əsasında müəyyən olunmalıdır.

İlk növbədə şahidin ibtidai istintaqda verdiyi ifadəsinin elan edilməsinin zərurətdən irəli gəldiyini, qaçılmaz olduğunu göstərən, onun məhkəmə iclasına gəlməsini gercəkdən də istisna edən üzrlü hal mövcud olmalı və bu halın mövcudluğu məhkəmə tərəfindən mötəbərliklə, müvafiq materiallara istinad olunmaqla müəyyən olunmalı və məhkəmə qərarında təsvir edilməklə əsaslandırılmalıdır.

Eyni zamanda şahidin məhkəməyə gəlməməsinin hansı səbəbdən törəməsindən asılı olmayaraq, məhkəmənin həmin şahidlərin məhkəməyə gəlmələri və bilavasitə məhkəmədə dindirilməli üçün kifayət qədər səy göstərdiyi, şahidin məhkəmə iclasında iştirakının təmin edilməsi istiqamətində məqsədyönlü, adekvat və səmərəli tədbirlərdən istifadə etdiyi məhkəmə icraatının materiallarından aydın görünməlidir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 329.1-ci maddəsində şahidin məhkəməyədək icraatda verdiyi ifadəsinin elan edilməsinə əsas yaradan hal kimi qeyd olunmuş – şahidin “məhkəmə baxışına gəlməsini istisna edən səbəblər” qanunverici tərəfindən ümumi şəkildə təsbit edilmiş, belə səbəblərə aid edilə biləcək halların dairəsi təxmini olaraq da göstərilməmişdir.

Avropa Məhkəməsinin yuxarıda adları çəkilən və digər qərarlarına baxdıqda isə görünür ki, məhkəmədə dindirilməyən şahidin məhkəməyədək icraatda verdiyi ifadəsinin elan edilməsini mümkün edən əsaslara şahidin vəfat etməsi, məhkəmə iclasına gəlməsini istisna edən xəstəliyi, onun olduğu yerin müəyyən edilməsinin qeyi-mümkünlüyü, xaricdə olması, məhkəməyə gəlməsinin şahidin həyatı və sağlamlığı üçün təhlükə törətməsi, o cümlədən təqsirləndirilən şəxsin və onun yaxınlarının təhdidlərindən qorxması və s. bu kimi gercəkdən də üzrlü hallar aid edilə bilər.

Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə görə təqsirləndirilən şəxsin özünün və yaxud onu təmsil edən şəxslərin şahidi təhdid etməsi Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin “d” yarım bəndində göstərilən hüquqdan imtinaya bərabət tutulur və artıq belə vəziyyət özü-özlüyündə şahidin qorxudan məhkəməyə gəlməməsini üzrlü hal kimi dəyərləndirməyə əsas verir (“Scholer Almaniyaya qarşı iş” üzrə qərarın 46-cı bəndi).

Sözgedən meyarla bağlı o, da xüsusilə qeyd olunmalıdır ki, Avropa Məhkəməsinə görə təhlil olunan vəziyyət birinci meyarla cavab vermədikdə, yəni şahidin məhkəmə iclasında iştirak etməməsi bunu gercəkdən də istisna edən (ibtidai istintaqda verilmiş ifadənin elan edilməsinə bəraət qazandıran) üzrlü haldan irəli gəlmədikdə, bu cür halın mövcudluğunun araşdırıldığını və mötəbərliklə müəyyən edildiyini məhkəmə qərarlarından görmək mümkün olmadıqda belə vəziyyət özü-özlüyündə təqsirləndirilən şəxsin ona qarşı ifadə vermiş şahidi dindirmək hüququnu və nəticə etibarlı ilə müdafiə və ədalətli məhkəmə araşdırması hüquqlarını pozur, beləliklə də məsələnin digər meyarlar əsasında araşdırılmasını lüzumsuz edir.

Şahidin məhkəməyə gəlməməsi hər hansı səbəblə bağlı olursa-olsun işə baxan məhkəmə şahidin məhkəmə iclasında iştirakının təmin edilməsi üçün kifayət qədər səy göstərməlidir. Bu tələb Avropa Məhkəməsinin müəyyən etdiyi birinci meyarla üzvü surətdə bağlı olan bir standartdır.

Məsələn, Avropa Məhkəməsi “Evgeniy İvanov Rusiya Federasiyasına qarşı iş”də Rusiya məhkəməsinin məhkəmə iclasına gəlməyən üç nəfər şahidin tapılması və məhkəməyə gəlmələri üçün müəyyən addımlar atmasına, o cümlədən beş dəfə həmin şahidlərin məcburi gətirilməsi barədə qərarlar qəbul etməsinə, bu qərarlar əsasında hər dəfə məhkəmə pristavlarının şahidlərin cinayət işindən məlum olan sonuncu ünvanlarına getmələrinə, şahidlərə çatdırılması üçün onların qohumlarına, tanışlarına məhkəmə bildirşlərinin verilməsinə, məhkəmə baxışının bir neçə dəfə təxirə salınmasına baxmayaraq, milli məhkəmənin və məhkəmə pristavlarının şahidlərin tapılması

və bilavasitə məhkəmədə dindirilməsi üçün kifayət qədər səy göstərməmələri barədə nəticəyə gəldi və məhz bu hal ərizəçinin təqsirliliyinin müəyyən edilməsində gəlməyən şahidlərin əvvəlki ifadələrinin həlledici rol oynamaları, cinayət prosesinin ədalətliliyini təmin etmək üçün lazımı tarazlaşdırıcı tədbirlərin görülməməsi kimi hallarla birlikdə götürülməklə Evgeniy İvanovun ədalətli məhkəmə araşdırması hüququnun pozulması haqqında nəticəyə gəlmək üçün əsas oldu (qərarın 38-42 (50) –ci bəndləri).

Avropa məhkəməsi belə nəticəyə gələrkən xüsusilə onu nəzərə aldı ki, milli məhkəmə məhkəmə pristavlarının məcburi gətirmə barədə qərarları nə cür icra etdiklərini araşdırmamış, pristavların fəaliyyətinə tənqidi yanaşmayıb, bu fəaliyyəti səmərəlilik və adekvatlıq nöteyi-nəzərindən qiymətləndirməmişdir (qərarın 38,39-cu bəndləri).

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Avropa Məhkəməsi hər nə qədər məhkəmə icraatının tezliyinin təmin olunmasına mühüm məsələ kimi baxsa da, bu məqsəd üçün təqsirləndirilən şəxsin onun əleyhinə ifadə vermiş şəxsləri məhkəmədə dindirmək hüququnun qurban verilməsini də məqbul saymır.

Məsələn, “Karpenko Rusiyaya qarşı iş” üzrə qərarında Avropa Məhkəməsi həmin məsələyə münasibətini bu müddəa ilə bildirdi:

“Milli məhkəmələrin məhkəmə araşdırmalarını lazımınca həyata keçirməli və cinayət prosesində əsassız gecikmələrə yol verməməli olduqlarını nəzərə almaqla yanaşı Məhkəmə hesab edir ki, şahid ifadələrinin alınması üçün, ən azından xüsusilə ağır cinayətin törədilməsində təqsirləndirilən şəxsin təqsirli olub-olmaması və uzun müddətli azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilməsi məsələsinə baxıldığı məhkəmə iclasında şahidlərin iştirakı barədə məsələnin həll edilməsi məqsədi ilə məhkəmə prosesinin ləngiməsi, sözügedən məhkəmə prosesinin aradan qaldırılması mümkün olmayan çatışmazlığı kimi qiymətləndirilə bilməz” (qərarın 74-cü bəndi).

İkinci meyar məhkəmənin məhkəmə iclasında dindirilməyən şahidin ifadəsindən ittihamın əsaslandırılmasında nə dərəcədə istifadə etməsi, ifadənin ittihamın həll edilməsində oynadığı roldur. Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə görə hətta şahidin məhkəməyə gəlməməsinin üzrlü səbəbi olduqda belə, əgər ittiham yalnız və yaxud həlledici şəkildə məhkəmədə dindirilməyən şahidin ibtidai istintaq zamanı verdiyi ifadəsinə əsaslanırsa, təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüququ ədalətli məhkəmə araşdırması konsepsiyasının ehtiva etdiyi təminatlarla bir araya sığmayan dərəcədə pozula bilər.

Lakin, “həlledici sübut qaydası” adlandırılan bu meyar mütləq deyil və Məhkəmə bir sıra, o cümlədən “Əl Havaya və Taheri Birləşmiş Krallığa qarşı”, “Matisina Rusiyaya qarşı” iş üzrə qərarlarında bəyan etmişdir ki, müdafiə tərəfinə şahidin məhkəmə iclasında dindirilməsindən irəli gələn itkilərini kompensasiya etmək üçün kifayət qədər tarazlaşdırıcı vasitələrin, o cümlədən ifadənin mötbərliliyinin ədəllətlə və dərindən yoxlanılması üçün səmərəli prosessual təminatların təqdim olunması şərti ilə ittiham hökmünün əsaslandırılmasında məhkəmədə dindirilməyən yegənə və həlledici şahidlərin ibtidai istintaqda vermiş olduqları ifadələrindən də istifadə oluna bilər.

Beləliklə, bundan aydın olduğu kimi, məhkəməyə gəlməyən şahidin ifadəsi ilə hökmün əsaslandırılması məsələsinin müqayisə edilməli olduğu **üçüncü meyar** müdafiə tərəfinin itkilərinin kompensasiya edilməsi üçün məhkəmənin gördüyü tarazlaşdırıcı tədbirlərin səmərəliliyidir. Yəni araşdırılmalıdır ki, məhkəməyə gəlməyən ittiham tərəfinin şahidin ibtidai istintaqda verdiyi ifadəsini sübut kimi qəbul edən məhkəmə təqsirləndirilən şəxsin şahidi dindirmək imkanından məhrum olunmasından irəli gələn müdafiə hüququnun itkilərini kompensasiya etmək, beləliklə də müdafiə tərəfinin cinayət prosesində ittiham tərəfi ilə bərabər şərtlər əsasında çəkişməsinə şərait yaratmaq məqsədi ilə kifayət qədər tədbirlər görmüşdürmü?

Tarazlaşdırıcı tədbirlər dedikdə, ilk növbədə ibtidai istintaqda əldə olunmuş şahid ifadəsinin etibarlılığının dərindən yoxlanılması, bu məqsədlə müdafiə tərəfinə şahidin ifadəsini mübahisələndirmək üçün səmərəli prosessual imkanların yaradılması, eləcə də şahidin alternativ üsullarla məhkəmədən kənar və yaxud audiovizual rabitə vasitələri ilə dindirilməsi, müdafiə tərəfinin təklif etdiyi əlavə sübutların araşdırılması, onun suallarının şahidə çatdırılması və şahidin yazılı cavablarının məhkəmədə səsləndirilməsi, şahidin ibtidai istintaqda dindirilməsi zamanı

dindirmənin videoyazısı aparılmışdırsa, onun məhkəmədə nümayiş etdirilməsi, səmərəli olduğu halda məhkəməyədək icraatda şahidlə üzləşdirilməsinin keçirilməsi və s. başa düşülür.

Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə görə, məhkəməyə gəlməyən şahidin ifadəsi ilə ittihamın əsaslandırılması məsələsi üçüncü meyar, yəni tarazlaşdırıcı tədbirlərin gürülb-görülməməsi nöteyi-nəzərindən o halda araşdırılır ki, hökmdə istifadə edilmiş şahid ifadəsi ittihamın həlli baxımından yeganə və yaxud həlledici sübut kimi çıxış edir. Əgər ifadə belə dəyəərə malik deyilsə, məsələnin üçüncü meyar əsasında təhlil edilməsinə lüzum qalmır.

Məsələn, artıq adı çəkilən “Matisina Rusiyaya qarşı iş”də Avropa Məhkəməsi zərərçəkmiş şəxsin ibtidai istinaqda verdiyi ifadəsinin Matisinaya qarşı ittihamın əsaslandırılmasında istifadə olunmuş yeganə və yaxud həlledici sübut olmadığını nəzərə alaraq, milli məhkəmələr tərəfindən kifayət qədər tarazlaşdırıcı tədbirlərin gürülb-görülməməsi məsələsini araşdırmadan belə, həmin halla bağlı Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin və 3-cü bəndinin “d” yarım bəndinin pozuntusunun baş vermədiyini müəyyən etdi (qərarın 164, 165-ci bəndləri).

Eynilə Avropa Məhkəməsi Hornkasl və Blakmor, Markiz və Qraham Birləşmiş Krallığa qarşı iş” üzrə qərarında ərizəçinin onun əleyhinə ifadə vermiş şahidi dindirmək hüququnun pozuntusunun baş verməməsi haqqında nəticəyə gələrkən, məhkəməyə gəlməyən şahidin ifadəsi ittihamın əsaslandırılmasında yeganə və həlledici sübut olmadığından, tarazlaşdırıcı tədbirlər aspektindən məsələsinin araşdırılmasına ümumiyyətlə zərurət görmədi.

Avropa Məhkəməsinin “Əfəndiyev Azərbaycana qarşı iş” üzrə 18 dekabr 2014-cü il tarixli qərarında da məhkəməyə gəlməyən şahidin ifadəsi ilə ittiham hökmünün əsaslandırılması problemi sözügedən meyarlar əsasında təhlil edilmişdir.

Milli məhkəmələrdə həyata keçirilmiş cinayət prosesinin Konvensiyanın 6-cü maddəsinin 1-ci bəndinin və 3-cü bəndinin “d” yarım bəndinin müddəaları nöqteyi-nəzərindən araşdırıldığı həmin işin mühüm halları, o cümlədən ərizəçi barədə əsas məlumatlar aşağıdakılardan ibarət olmuşdur.

Ərizəçi Əfəndiyev 1957-ci ildə anadan olmuşdur. O, Gəncə Şəhər Polis İdarəsinin və Daşkəsən Rayon Polis İdarəsinin rəisi vəzifələrində işləmiş, 11 yanvar 2001-ci ildə Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Azərbaycan Respublikası Məhkəməsinin hökmü ilə müxtəlif cinayətlərə görə ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmiş, 20 mart 2005-ci ildə isə əfv olunaraq cəzasının qalan hissəsini çəkməkdən azad edilmişdir.

O, 16 oktyabr 2005-ci ildə polisə müqavimət göstərdiyinə görə Bakı şəhərində inzibati qaydada tutulmuş və onun barəsində 15 gün müddətinə həbs inzibati tənbeh tədbiri tətbiq edilmişdir.

R.M. adında şəxs 29 oktyabr 2005-ci ildə məktub vasitəsi ilə Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinə ərizəçinin qanunsuz fəaliyyəti və onun dövlət hakimiyyətini zorla ələ keçirmək məqsədi barədə məlumat vermişdir. Məktubun müəllifi MTN əməkdaşlarından xahiş etmişdir ki, ərizəçinin evinin bağında axtarış aparsınlar və orada bu cinayətlərin törədilməsində istifadə etmək məqsədi ilə basdırdığı silahı tapsınlar.

Gəncə Şəhəri Nizami rayon Məhkəməsinin qərarı əsasında 30 oktyabr 2005-ci ildə MTN və polis əməkdaşları Daşkəsən rayonunun Bayan kəndində yerləşən ərizəçinin evində və bağında axtarış aparmışdılar. Axtarış protokoluna əsasən bağda basdırılmış müxtəlif növ silah və hərbi sursat, o cümlədən, avtomat, tapança, patron və qumbaraatan tapılmışdır. Axtarış ərizəçi, onun vəkili və ailə üzvlərinin iştirakı olmadan həyata keçirilmişdir. Axtarış protokolu polis əməkdaşları, iki hal şahidi və yerli icra hakimiyyətinin iki nümayəndəsi tərəfindən imzalanmışdır. İşin materiallarına görə axtarış video lentə alınsa da, Apellyasiya Məhkəməsinin yenidən təşkili dövründə itdiyindən Avropa Məhkəməsinə təqdim olunmamışdır.

İnzibati qaydada həbsdə olduğu dövrə Əfəndiyevə qarşı Cinayət Məcəlləsinin 28, 220, 278-ci maddələri ilə, eləcə də qanunsuz olaraq odlu silah əldə edib saxlamağa görə Cinayət Məcəlləsinin 228-ci maddəsi ilə ittiham irəli sürülmüş və barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilmişdi.

Müstəntiq 4 iyul 2006-cı ildə R.M-i şahid qismində dindirmişdir. R.M. bildirmişdir ki, ərizəçini 1992-ci ildən başlayaraq tanıyır. Həmin vaxt ərizəçi Daşkəsən Rayon Polis İdarəsinin rəisi vəzifəsində işləyirdi. Onlar iyun 1998-ci ilin iyun ayından 2000-ci ilin yanvarınadək Türkiyədə

yaşadıqları zaman ərizəçi Azərbaycanda dövlət çevrilişi təşkil etmək niyyəti barədə ona məlumat vermişdir. Daha sonra R.M. qeyd etdi ki, ərizəçi Daşkəsən rayonunda yerləşən evinin bağında basdırdığı silahlar barədə ona məlumat vermişdir. O qeyd etmişdir ki, ərizəçinin həmin silahları hansı yolla əldə etməsini bilmir.

Müstəntiq 4 avqust 2006-cı il tarixində axtarışda iştirak edən polis əməkdaşı Z.M-i, icra hakimiyyətinin nümayəndələri E.A. və N.G-ni dindirmiş, onlar silahlar bağda aşkar olunarkən özlərinin, eləcə də iki nəfər hal şahidinin həmin yerdə olduqlarını bildirmişlər.

Müstəntiq 5 avqust 2006-cı ildə hal şahidi R.-i dindirmiş, o, bağda basdırılmış silahları gördüyünü, axtarış protokolunu imzladığını bildirmişdir.

Müstəntiq cinayət işindən Cinayət Məcəlləsinin 228.2.2-ci maddəsi ilə olan (təkrarən qanunsuz olaraq odlu silah əldə etmə, saxlama) ittiham üzrə işi ayırmış və həmin ittihama ayrıca baxılması üçün cinayət işi məhkəməyə göndərilmişdir.

Cinayət işinin materialları ilə tanış olma protokoluna görə ərizəçi cinayət işinin qeyri-obyektiv aparıldığını, eyni zamanda videolentə alınmış məlumatlarla tanış olduğunu qeyd etmişdir.

Əfəndiyev məhkəmə baxışında da təqsirsiz olduğunu bildirmiş, məhkəmədə şahid qismində dindirilmiş polis nəfəri Z.M, yerli icra hakimiyyətinin nümayəndələri E.A. və N.G. əvvəlki ifadələrini təkrarlamışlar. Şahidlər R.M-in və R-in isə ibtidai istintaqda verdikləri ifadələri məhkəmədə elan edilmişdir.

Daşkəsən Rayon Məhkəməsi 07 sentyabr 2006-cı il tarixdə ərizəçini Cinayət Məcəlləsinin 228.2.2-ci maddəsi ilə təqsirli bilmiş və 5 il müddətində azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum etmişdir.

Hökmdə Əfəndiyevin təqsirliliyini təsdiq edən sübut kimi bağında aparılan axtarış zamanı aşkar edilmiş maddi sübutlara - silahlara istinad olunmuş, həmçinin Əfəndiyevin ifadələrini təkzib edən əsalar kimi məhkəmədə tədqiq olunmuş bütün sübutlara istinad edilmişdir.

Məhkəmə hökmündə R.M-in və R-in məhkəmə prosesində iştirak etməmələrinin səbəbi göstərilməmişdir.

Hökumət Avropa Məhkəməsinə iki teleqram təqdim etmiş və izah etmişdir ki, bu teleqramlarla R.M. və R. səhhətləri ilə bağlı məhkəmə prosesində iştirak edə bilməyəcəklərini birinci instansiya məhkəməsinə bildirmişlər.

Ərizəçi təqsirsiz olduğunu iddia edərək hökmü mübahisələndirmiş, o cümlədən onun silahları necə əldə etməsinin və nə vaxt bağda basdırmasının ibtidai istintaqda və məhkəmədə müəyyən edilmədiyinə, açıq tələb etməsinə baxmayaraq, onun silah saxlaması barədə MTN-ə məlumat vermiş R.M-in məhkəmə prosesində iştirak etməməsinə, R.M-in ibtidai istintaqda verdiyi ifadələrinin qərəzli olmasına istinad etmişdir. Çünki sonuncunun məktubuna əsasən 1999-cu ildə MTN tərəfindən keçirilən axtarış heç bir nəticə verməmişdir.

Apellyasiya Məhkəməsi 20 noyabr 2006-cı ildə məhkumun şikayətini təmin etməmiş, hökmü dəyişdirilmədən saxlamışdır.

Apellyasiya Məhkəməsi məhkumun apellyasiya şikayətində axtarış zamanı həmin yerdə olmuş şəxs kimi göstərdiyi qonşusu N-i əlvə şahid kimi dindirmiş, onun ifadələri ilə bağdan silahların tapılması faktının təkzib olunmaması barədə qənaətə gəlmişdir.

Apellyasiya məhkəməsində nə polis nəfəri, nə R.M., nə də ki, axtarış protokolunu imzalamış iki nəfər hal şahidi dindirilməmiş, axtarışın videoyazısının göstərilməsinə dair ərizəçinin vəsatətinə münasibət bildirilməmişdir.

Ərizəçi kassasiya şikayətində də R.M.-in məhkəmədə dindirilməməsinə və axtarışın videoyazısına baxılmamasını mübahisələndirmiş, lakin apellyasiya məhkəməsinin qərarının dəyişdirilmədən saxlanılmasına dair Ali Məhkəmənin 17 aprel 2007-ci il tarixli qərarında ərizəçinin şikayətində göstərilən dəlillərə münasibət bildirilməmişdir.

Hökumət Avropa Məhkəməsi qarşısında irəli sürdüyü dəlillərində ərizəçinin məhkum edilməsinin axtarış protokoluna, aşkar edilmiş silah-sursata, məhkəmə kimyəvi və ballistik ekspertizasının rəyinə, Əfəndiyevin qanunsuz silah saxlaması barədə hakimiyyət orqanına məlumat verən şahidin, eləcə də axtarışda iştirak etmiş şahidlərin ifadələrinə əsaslanmasına istinad etmiş,

axtarışın videoyazısının Apellyasiya Məhkəməsinin yenidən təşkili zamanı 2007-ci ilin iyul ayında itməsinə qeyd etmişdir.

Şahidlər R.M. və R-in məhkəmədə dindirilməmələri ilə bağlı Hökumət bildirmişdir ki, onlar məhkəməyə göndərdikləri teleqramlarda məhkəməni səhətləri ilə əlaqədar məhkəməyə gələ bilməmələri barədə məlumatlandırdıqlarına və istintaq zamanı verdikləri ifadələrini təsdiq etdiklərinə görə məhkəmə onları dindirməmişdir. Hökumət iddia etmişdir ki, milli qanunvericiliyə əsasən ağır xəstə olan şahidin məhkəməyə gəlib ifadə verməsi məcburi deyil, həmçinin ittiham yalnız və yaxud həlledici şəkildə şahid R.M-in ifadəsinə əsaslanmamış, əsasən maddi sübutlar və axtarışda iştirak etmiş şəxslərin ifadələri ilə əsaslandırılmışdır.

Ərizəçi milli məhkəmələr qarşısında şahid R.M.-in dindirilməməsi ilə bağlı irəli sürdüyü dəlilini təkrarlamış, həmçinin hökumətin R.M.-in xəstə olmasını təsdiq edən sübut təqdim edə bilməməsinə qeyd edib, videoyazının itirilməsi barədə hökumətin dəlilini də mübahisələndirmiş, şahidin məhkəmədə dindirilməməsi və videoyazının göstərilməməsi ilə onun Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi və 3-cü bəndinin “d” yarımbəndi ilə nəzərdə tutulmuş hüquqlarının pozulduğunu iddia etmişdir.

Tərəflərin dəlillərini və yuxarıda təsvir edilmiş işin halların təhlil edən Avropa Məhkəməsi artıq formalaşmış presedent təcrübəsinə uyğun olaraq qərarın 41-ci bəndində bunları qeyd etdi:

“41. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin “d” yarımbəndi təqsirləndirilən şəxs mühakimə olunmazdan əvvəl əleyhinə olan bütün sübutların çəkişmə prinsipinin təmin olunması məqsədi ilə onun iştirakı ilə açıq məhkəmə iclasında təqdim olunması prinsipini müəyyən edir. Bu prinsipə münasibətdə istisnalar ola bilər, lakin onlar müdafiə hüququnu pozmamalıdır. Bu hüquq, bir qayda olaraq, ya şahid ifadə verərkən, ya da icraatın daha sonrakı mərhələlərindən birində təqsirləndirilən şəxsə, ona qarşı ifadə verən şahidin dindirilməsi və ifadəsinin mübahisələndirilməsi imkanının verilməsini tələb edir. Xüsusi olaraq, mühakimə yalnız və ya həlledici şəkildə təqsirləndirilən şəxsin istintaq və ya məhkəmə zamanı mübahisələndirmək imkanı olmadığı şahidin ifadələrinə əsaslandığı halda, müdafiə hüququ 6-cı maddənin tələblərinə zidd hədlərdə məhdudlaşdırılmış olur. Buna baxmayaraq, sübutun yeganə və ya həlledici olub-olmaması müəyyən olunmamışdan əvvəl, prosesdə iştirak etməyən şahidin ifadəsinin qəbul olunması üçün üzrlü səbəbin olması tələbi təhlil olunmalı ilkin məsələdir. Prosesdə iştirak etməyən şahidin ifadəsi yeganə və ya həlledici olmadıqda belə, Məhkəmə, şahidin dindirilməsinə müvəffəq olmamağa üzrlü səbəb göstərilmədiyi hallarda 6-cı maddənin 1-ci bəndinin və 3-cü bəndinin (d) yarımbəndinin pozuntusunu müəyyən edir”.

Bu müddəanı Əfəndiyevin haqqında işə tətbiq edən Avropa Məhkəməsi müəyyən etdi ki, “mühakimə olunarkən milli məhkəmələr R.M.-in istintaq zamanı verdiyi ifadələrini nəzərə almışlar və nə ərizəçi, nə də onun vəkilinə icraatın hər hansı mərhələsində onu dindirmək imkanı verilməmişdir”.

Avropa Məhkəməsi Hökumətin R.M.-in birinci instansiya məhkəməsinə xəstə olması barədə məlumatlandırması və milli qanunvericiliyin ağır xəstə olan şahidin məhkəmə prosesinə gəlməyə məcbur edilməsini qadağan etməsi (yəni, ağır xəstəliyə görə məhkəmə iclasına gələ bilməyən şahidin məhkəməyədək icraatda verdiyi ifadəsinin məhkəmədə elan edilməsinə və həmin ifadə vasitəsi ilə məhkəmə qərarının əsaslandırılmasına yol verməsi) barədə dəlillərinə isə qərarın 45-ci bəndində aşağıdakı kimi cavab verdi:

“45...Məhkəmə ilk növbədə qeyd edir ki, nə birinci instansiya məhkəməsinin, nə də yuxarı məhkəmələrin qərarları R.M.-in xəstəliyinə istinad etmiş və məhkəmələr bu barədə ümumiyyətlə heç nə qeyd etməmişlər. ...Milli qanunvericiliyin müvafiq müddəaları yalnız ağır xəstə olan şahidlərə şamil olunur. Buna baxmayaraq, Hökumət R.M.-in ağır xəstə olduğuna dair hər hansı bir sübut göstərə bilməmiş və R.M.-in birinci instansiya məhkəməsinə göndərdiyi teleqrama istinad etmişdir. Bundan başqa, Məhkəməyə təqdim olunan sənədlərdən milli məhkəmələr tərəfindən R.M.-in sağlamlığı ilə bağlı problemlərinin məhkəmədə iştirakını istisna edəcək dərəcədə ciddi olub-olmamasının müəyyən edilməsi üçün hər hansı addımlar atıldığı görünür”.

Avropa Məhkəməsi qərarın 44-cü bəndində şahidin məhkəmədə dindirilməməsi üçün üzrlü səbəblər olmadığı halda bu ifadə ilə hökmün əsaslandırılmasının ittihamın sübuta yetirilməsində ifadənin oynadığı roldan asılı olmayaraq özü-özlüyündə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin pozuntusunu yaratması barədə dəlili təkrarlamaqla yanaşı onu da vurğuladı ki, əslində Hökumətin iddiasının əksinə olaraq, heç kəsin yaşamadığı evin həyətində aparılmış axtarış nəticəsində silahsursatın aşkar edilməsinə baxmayaraq, ərizəçini odlu silah saxlamaqda birbaşa ittiham edən yeganə sübut R.M.-in istintaq zamanı Türkiyədə olduqları zaman ərizəçinin ona öz bağında silah basdırdığını söyləməsinə dair ifadəsi olmuşdur.

Nəticədə Avropa Məhkəməsi “R.M.-in dindirilməməsi üçün hər hansı üzrlü səbəbin göstərilmədiyini nəzərə alaraq” ərizəçinin müdafiə hüququnun ədalətli məhkəmə araşdırması ilə nəzərdə tutulan təminatlara zidd dərəcədə məhdudlaşdırılması, yəni birlikdə götürülməklə Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin və 3-cü bəndinin (d) yarım bəndinin pozuntusunun baş verməsi haqqında qənaətə gəldi (qərarın 47 və 48-ci bəndləri) və bu səbəbdən ayrıca olaraq videoyazının məhkəmə icraatlarında tədqiq olunmaması bağlı iddianın araşdırılmasına zərurət görmədi.

Eyni zamanda Avropa Məhkəməsi Əfəndiyevin mənəvi zərərə görə 500.000 Avro tələb etməsi barədə iddiası ilə qismən razılaşaraq, ona 4500 Avro məbləğində vəsaitin ödənilməsi barədə qərar qəbul etdi.

Göründüyü kimi, bu işdə Avropa Məhkəməsi məhkəmədə dindirilməyən ittiham tərəfinin şahidin ifadəsi ilə məhkəmə hökmünün əsaslandırılması problemini birini və ikinci meyarlar əsasında qiymətləndirmiş və təhlil olunan vəziyyətin birinci meyar cavab verməməsini özü-özlüyündə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin və 3-cü bəndinin “d” yarım bəndinin pozuntusunu yaradan hal kimi qiymətləndirmişdir.

Təqsirləndirilən şəxsin onun əleyhinə ifadə vermiş şahidləri dindirmək hüququnun həyata keçirilməsi ilə bağlı təcrübədə yaranan bəzi mübahisəli məsələlərə dair Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyi

Məhkəmədə dindirilməyən ittiham tərəfinin şahidin ifadəsi ilə məhkəmə hökmünün əsaslandırılması problemi üzrə məhkəmə təcrübəsində suallar doğuran məsələlərdən biri tarazlaşdırıcı tədbirlərin səmərəliliyi kontekstində təqsirləndirilən şəxsin məhkəmədə dindirilməyən şahidlə ibtidai istintaq zamanı üzləşdirilməsinin Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin “d” yarım bəndində göstərilən hüquq nöqtəyi-nəzərindən qaneedicilik olub-olmamasıdır.

Təqsirləndirilən şəxsin məhkəməyədək icraatda şahidlə üzləşdirilməsi və ona suallar vermək imkanına malik olması təqsirləndirilənin onun əleyhinə ifadə vermiş şahidləri məhkəmədə dindirmə bilməməsindən törəyən çətinliklərini, yəni müdafiə hüququnun məhdudlaşdırılmasını kifayət qədər kompensasiya edirmi? – bu Avropa Məhkəməsinin bir çox qərarlarında Konvensiyanın 6-cü maddəsinin 3-cü bəndinin nəzərdə tutduğu hüquq nöqtəyi-nəzərindən təhlil etdiyi suallardandır.

Düşünmək olardı ki, Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin “d” yarım bəndi təqsirləndirilən şəxsin onun əleyhinə ifadə vermiş şahidi o, ifadə verdiyi anda və yaxud daha sonrakı mərhələlərdə dindirmək, ifadəni mübahisələndirmək hüququnu təsbit etdiyindən, Avropa Məhkəməsi üzləşdirmə anında, yəni şahid ifadə verdiyi zaman təqsirləndirilən şəxsin bu istintaq hərəkətində iştirak edib şahidə suallar vermək imkanına malik olmasını sözügedən hüququn lazımcına realizə edilməsi, məhkəməni şahidi məhkəmə iclasında bilavasitə dindirmək vəzifəsindən azad edən və yaxud şahidin məhkəmədə dindirilməməsi ilə bağlı müdafiə tərəfinin çətinliklərini (müdafiə hüququnun məhdudlaşdırılmasını) kifayət qədər kompensasiya edən vasitə kimi qiymətləndirəcəkdir.

Həqiqətən də Avropa Məhkəməsi “İsgro İtaliyaya qarşı iş” üzrə 19 fevral 1991-ci il tarixli qərarında məhkəmə baxışınadək istintaq hakimi (məhkəmə müstəntiqi) tərəfindən şahidin dindirilməsində təqsirləndirilən şəxsin iştirak etməsini və dindirmənin gedişində onun əleyhinə

ifadə vermiş şahidə suallar vermək imkanına malik olmasını həmin şahidin sonradan məhkəmə baxışında dindirilməməsini və onun ibtidai istintaqda verdiyi ifadəsi ilə ittiham hökmünün əsaslandırılmasını, hətta üzləşdirmənin gedişində müdafiəçinin iştirak etməməsinə baxmayaraq, məhkəmədə təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüququnun məhdudlaşdırılmasını kifayət qədər tarazlaşdıran tədbir kimi qiymətləndirdi və müvafiq olaraq şahidin məhkəmə baxışında dindirilməməsinə görə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci və 3-cü bəndinin “d” yarım bəndinin pozuntusunu müəyyən etmədi.

Belə nəticəyə gələrkən Məhkəmə xüsusilə onu nəzərə almışdı ki, İtaliya Respublikasında ibtidai istintaq ayrıca bir icraat kimi nəzərdə tutulmamışdı və şahid məhkəmə baxışınadək təqsirləndirilən şəxsin iştirakı ilə məhkəmə baxışına çox yaxın olan bir prosedurdə istinaq hakimi (məhkəmə müstəntiqi) tərəfindən dindirilmişdi, onun qərəzsizliyini isə heç kim şübhə altına almamışdı. Bundan başqa, məhkəmədə dindirilməyən şahidin ifadəsi ittiham hökmünün əsaslandırılmasında müüm rol oynasa da, yeganə sübut deyildi və ərizəçinin təqsirliliyi digər sübutların məcmusu ilə təsdiq olunmuşdu.

Təqsirləndirilən şəxsin ibtidai istintaqda onun əleyhinə ifadə vermiş şahidlə üzləşdirilməsi faktına eyni əhəmiyyəti Avropa Məhkəməsi “Vladimir Romanov Rusiyaya qarşı iş” üzrə 24 iyul 2008-ci il tarixli qərarında da vermişdi. Avropa Məhkəməsinin həmin şahidin məhkəmədə dindirilməməsini Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin pozuntusu kimi qiymətləndirməsinə isə o səbəb olmuşdu ki, şahid üzləşdirmə zamanı verdiyi ifadəsini ibtidai istintaqın sonrakı gedişatında dəyişmiş və məhkəmə ittiham hökmünü onun üzləşdirmədə verdiyi ifadəsi ilə deyil, daha sonrakı ifadəsi ilə əsaslandırmışdı.

Bu qərarlardan fərqli olaraq bir sıra başqa işlərdə Avropa Məhkəməsi təqsirləndirilən şəxsin ibtidai istintaqda şahidlə üzləşdirilməsini onun məhkəmə baxışında dindirilməməsini lazımınca kompensasiya edən prosessual təminat kimi qiymətləndirməkdən imtina etdi və üzləşdirmənin keçirilməsinə baxmayaraq, şahidin bilavasitə məhkəmə baxışında dindirilməməsini Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin və 3-cü bəndinin “d” yarım bəndinin pozuntusu kimi qiymətləndirdi.

Belə qərarlara misal olaraq “Dəmir Siqbatullin Rusiyaya qarşı iş” üzrə 24 aprel 2012-ci il tarixli, “Melnikov Rusiyaya qarşı iş” üzrə 14 yanvar 2010-cu il tarixli, “Karpenko Rusiyaya qarşı iş” üzrə 21 fevral 2012-ci il tarixli qərarları göstərmək olar.

Belə ki, “Karpenko Rusiyaya qarşı iş”də ittihamın əsaslandırılmasında həlledici rol oynayan şahidlər B. və Ş.-nin məhkəmədə dindirilməməsi ilə bağlı Rusiya Hökumətinin Avropa Məhkəməsi qarşısında irəli sürdüyü əsas dəlillərdən biri də o idi ki, təqsirləndirilən şəxs Karpenko (ərizəçi) həmin şahidlərlə ibtidai istintaqda üzləşdirilmişdi, yəni o, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin “d” yarım bəndi ilə ehitivə olunan onun əleyhinə ifadə vermiş şahidləri ifadələrin verilməsi anında dindirmək hüququnu həyata keçirmişdi.

Avropa Məhkəməsi Hökumətin dəlilini qəbul etmədi və mövqeyini qərarın 68, 69-cu bəndlərində belə şərh etdi:

“68. Məhkəmə hesab edir ki, onun təcrübəsinin formalaşdırdığı prinsiplərə görə özü-özlüyündə təqsirləndirilən şəxsin ibtidai istintaq mərhələsində şahidlərlə üzləşdirilmədə iştirak etməsi faktı onu həmin şahidləri məhkəməyə çağırmaq hüququndan məhrum edə bilməz. Məhkəmə dəfələrlə qeyd edib ki, sübutlar “şəxsən” (bilavasitə) həmin sübutların qiymətləndirilməsi və faktların müəyyən edilməsi ilə məşğul olan orqana təqdim olunmalıdır. İlk növbədə bu məhkəmə baxışına və şahidlərin ifadələrinə aiddir. Belə ki, məhz məhkəmə baxışı cinayət mühakiməsinin həlledici mərhələsidir və müdafiə tərəfi açıq məhkəmə iclasında həmin şahidləri dindirmək imkanına malik olmalıdır. ...

69. Ərizəçinin onunla cinayətdə birgə iştirak etməsi ehtimal olunan iki nəfər şəxslə - Ş. və B. ilə ibtidai istintaqda üzləşdirilməsi məsələsi ilə əlaqədar Avropa Məhkəməsi Rusiyaya qarşı anoloji işlərdə, o cümlədən “Melnikov Rusiyaya qarşı iş” üzrə 14 yanvar 2010-cu il tarixli qərarında gəldiyi nəticələri xatırladır. Məhkəmə artıq qərara almışdır ki, müstəqillik və qərəzsizlik (tərəfsizlik) meyarlarına cavab verməyən, üzləşdirmə zamanı verilmiş sualları kənarlaşdırmaq kimi diskresion səlahiyyətə malik olan müstəntiqin, həm də müdafiəçinin iştirakı olmadan keçirdiyi

üzləşdirmə şahidin açıq məhkəmə iclasında dindirilməsinin məqbul əvəzləyicisi kimi nəzərdən keçirilə bilməz. Məhkəmə onu da qərara almışdır ki, mühüm şahidin birinci instansiya məhkəməsinə gəlməsi onun davranışının və ifadələrinin etibarlılığının səmərəli şəkildə qiymətləndirilməsində həlledici rol oynayır. Məhkəmə bu işdə də əvvəlki mövqeyində qalır. Məhkəmə qeyd edir ki, Hökumət təqsirləndirilən şəxsin üzləşdirmənin gedişində hüquqi yardımdan istifadə etdiyini iddia etməmişdir. Məhkəmə şübhə etmir ki, milli məhkəmələr B. və Ş.-nin yazılı ifadələrini dərinlən yoxlamış və təqsirləndirilən şəxsə bu ifadələri məhkəmədə mübahisələndirmək üçün imkan yaratmışdılar, lakin çətin ki, bunları əsas şahidlərin məhkəmədə dindirilməsini lazımcına əvəz edən vasitələr kimi qəbul etmək olar. Belə nəticə xüsusilə ona görə inandırıcıdır ki, əsas şahidlərdən biri əvvəllər bilə-bilə yalan ifadə verməyə görə məsuliyyətə cəlb olunub və ehtimal var ki, şahidlər əvvəl verdikləri ifadələri dəyişməməyə məcbur ediləblər. Beləliklə, Məhkəmə əmin deyil ki, ərizəçinin ibtidai istintaq mərhələsində şahidlərlə üzləşdirilmədə iştirak etməsi özü-özlüyündə şəhər məhkəməsinə həmin iki şahidi məhkəmə iclasında dindirmək vəzifəsindən azad edən hal kimi qiymətləndirməyə əsas verirdi”.

Göründüyü kimi, Avropa məhkəməsi təqsirləndirilən şəxsin məhkəmədə dindirilməyən şahidlə ibtidai istintaqda üzləşdirilməsinə özü-özlüyündə onun şahidi məhkəmədə dindirə bilməməsindən irəli gələn çətinliklərini (müdafiə hüququnun məhdudlaşdırılmasını) tarazlaşdıran prosessual təminat kimi baxmır və müstəsna hallarda üzləşdirilmənin müdafiə və ittiham tərəflərinin prosessual imkanlarını tarazlaşdıran tədbir kimi qəbul edilməsinin mümkünlüyünü baxılan işin konkret hallarından, o cümlədən üzləşdirmədə verilmiş ifadənin etibarlılığını lazımcına qiymətləndirməyə imkan verən təminatların mövcud olub-olmamasından, şahidin ifadəsinin ittihamın həllində oynadığı roldan, üzləşdirmənin nə cür həyata keçirilməsindən, həmin istintaq hərəkətinin gedişində təqsirləndirilən şəxsin müdafiəçisinin hüquqi yardımından istifadə edib-etməməsindən, üzləşdirilmənin videoyazısının aparılıb-aparılmamasından və s. amillərdən asılı edir.

Cinayət-prosessual qanunvericiliyin tətbiqi təcrübəsində mübahisələndirilən məsələlərdən biri də prosessual statusuna görə şahid olmayan şəxslərin, məsələn, ekspertlərin, mütəxəssislərin, eyni cinayətin törədilməsində iştirak etmiş, lakin barəsində ayrıca icraat aparılan təqsirləndirilən şəxslərin məhkəmədə dindirilmələri ilə bağlıdır.

Təqsirləndirilən şəxsin onun əleyhinə ifadə vermiş şahidləri açıq məhkəmə iclasında dindirmək hüququ həmin şəxslərə də şamil olunurmu?

Xüsusilə bu hüququn tələblərinin tətbiq edilib-edilməməsi ilə bağlı məsələ cinayətin iştirakçısı olan ibtidai istintaqda təqsirləndirilən şəxsin əleyhinə ifadə vermiş digər təqsirləndirilən şəxs məhkəmə baxışı zamanı ifadə verməkdən imtina etmək hüququndan istifadə etdikdə və yaxud ibtidai istintaqda təqsirləndirilən şəxs hələ bu statusda olmadığı və beləliklə ekspertizanın təyin edilməsi barədə qərarla tanış olmaq, ekspertlərə suallar vermək imkanına malik olmadığı dövrdə ekspertizanın keçirilməsi ilə əlaqədar müdafiə tərəfi həmin ekspertin məhkəmədə dindirilməsi barədə vəsatət qaldırdıqda yaranır.

Avropa Məhkəməsinin digər təqsirləndirilən şəxsin dindirilməsi ilə bağlı mövqeyini ifadə etdiyi “Luka İtaliyaya qarşı iş” üzrə qərardan və ekspertlərin, mütəxəssislərin dindirilməsi ilə bağlı mövqeyini bildirdiyi Matisina Rusiyaya qarşı iş üzrə qərardan görünür ki, Avropa Məhkəməsi Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3-cü bəndininin “d” yarım bəndində nəzərdə tutulmuş hüquqla bağlı “şahid” formuləsini şərh edərkən mövqeyini ölkələrin milli qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş “şahid” anlayışı ilə sərt şəkildə bağlamır və təqsirləndirilən şəxsin şahidi dindirmək hüququnu milli qanunvericilikdə prosessual statusuna görə şahid hesab edilməyən ekspert, mütəxəssis, digər təqsirləndirilən şəxs kimi prosessual simalara da şamil edir.

Belə ki, “Luka İtaliyaya qarşı” işdə təqsirləndirilən şəxs və onun müdafiəçisi ittiham hökmünün əsaslandırılmasında ifadəsi istifadə olunmuş birgə cinayətin digər iştirakçısını o, ayrı icraatda təqsirləndirilən şəxs olduğu üçün, özüne qarşı ifadə verməmək hüququndan istifadə etdiyindən, məhkəmədə və yaxud məhkəmə baxışına qədər dindirə bilməmişdilər.

Bu işdə həmin şahidin məhkəmədə dindirilməməsi və onun əvvəlki ifadəsindən ittiham hökmünün əsaslandırılmasında istifadə olunması ilə əlaqədar Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci

bəndinin və 3-cü bəndinin “d” yarımbəndinin pozuntusunu müəyyən edən Avropa Məhkəməsi qərarın 41-ci bəndində aşağıdakıları qeyd etdi:

“Bu halda olduğu kimi, ifadənin kim tərəfindən - şahid və yaxud digər təqsirləndirilən şəxs tərəfindən verilməsi əhəmiyyət kəsb etmir. Məhkəmə xatırladır ki, “şahid” anlayışı Konvensiya sistemində avtonom mənə daşıyır (bax: Vidal Belçikaya qarşı” iş üzrə 22 aprel 1992-ci il tarixli qərar). Beləliklə, ifadədən ittiham hökmünün əsaslandırılmasında əhəmiyyətli dərəcədə istifadə olunma bildiyi halda, istər bu ifadə sözün əsl mənasında şahid, istərsə də digər təqsirləndirilən şəxs tərəfindən verilmiş olsun, ittiham tərəfinin sübutu kimi çıxış edir və ona Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin və 3-cü bəndinin “d” yarımbəndinin nəzərdə tutduğu təminatlar şamil olunmalıdır”.

“Karpenko Rusiyaya qarşı iş” üzrə qərarla isə Avropa Məhkəməsi digər təqsirləndirilən şəxsin ibtidai istintaq zamanı verdiyi ifadəsindən başqa təqsirləndirilən şəxsin işində istifadə olunarkən həmin sübutun aşağıdakı xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmasını vacib saymışdır.

“65. Məhkəmə xatırladır ki, təqsirləndirilən şəxslərin ifadələrinin qiymətləndirilməsinə daha diqqətlə yanaşılmalıdır. Çünki, ifadə verərkən cinayətin iştirakçılarının olduqları vəziyyət adi şahidlərin vəziyyətindən fərqlənir. Onlar ifadə verərkən and içmirlər, yəni ifadələrinin düzgün olacağını təsdiq etmirlər və yalan ifadə verməyə görə məsuliyyət daşıyırlar. ... Cinayətin iştirakçılarından birinin təqsirini boynuna almasının sübut kimi mümkünlüyü məsələsinə münasibətdə Konvensiyanın 6-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş təminatlara əməl olunması üçün, həmin etirafedici bəyanatlar cinayətin digər iştirakçısına deyil, ancaq bu bəyanatı vermiş təqsirləndirilən şəxs tərəfindən cinayətin törədilməsi faktının müəyyən edilməsinə münasibətdə yol verilən hesab edilməli və hakim mütləq qeyd etməlidir ki, özü-özlüyündə təqsirin etiraf olunması digər təqsirləndirilən şəxsin cinayətdə iştirakını sübut etmir”.

Matisina Rusiyaya qarşı işdə isə Avropa Məhkəməsi ekspertin məhkəmədə dindirilməməsini təqsirləndirilən şəxsin onun əleyhinə ifadə vermiş şahidi dindirmək hüququ nöqtəyi-nəzərindən təhlil etdi.

Bu işdə Matisinanın qanunsuz olaraq tibbi fəaliyyətlə məşğul olmaqda (RF. CM-in 235-ci maddəsinin 1-ci hissəsi ilə) təqsirli bilinməsi barədə ittiham hökmünün əsaslandırılmasında ekspert İq.-nin ibtidai istintaqda verdiyi zərərçəkmiş şəxsin psixi xəstəliyi və bu xəstəliyin Matisinanın qeyr-qanuni tibbi fəaliyyəti ilə səbəbli əlaqədə olması barədə rəydən həlledici şəkildə istifadə olunmuşdu.

Cinayət işi fakta görə başlanıldığından, həmin ekspertiza keçirilərkən və rəy alınarkən Matisina hələ təqsirləndirilən şəxs qismində tanınmamış, beləliklə də ekspertizanın təyin edilməsi barədə müstəntiqin qərarı ilə tanış olmaq, ekspertlər barədə təkliflər irəli sürmək, ekspertə etiraz etmək, ona suallar vermək imkanına malik olmamışdı.

Bu faktlar əsasında təhlil aparan Avropa Məhkəməsi qərarın müvafiq hissələrində aşağıdakıları qeyd etdi.

“168. Məhkəmə xatırladır ki, şahidlər və ekspertlər araşdırmada müxtəlif rol oynayırlar və müxtəlif statuslarda çıxış edirlər. Sonuncuları şahidlərlə tamamilə eyniləşdirmək, hər halda bütün məqsədlər üçün eyniləşdirmək olmaz. ... Ekspertin məhkəmədə iştirak etməsinə zərurətin olub-olmamasını araşdırarkən Məhkəmə ilk növbədə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndində təsbit edilmiş “ədalətli məhkəmə araşdırması” anlayışının ehtiva etdiyi prinsipləri, o cümlədən “çəkişməli proses”in və “tərəflərin bərabərliyi”nin ehtiva etdikləri təminatları rəhbər tutacaqdır. Bunu nəzərə alıqda şübhəsiz ki, Məhkəmənin Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin “d” yarımbəndinə əsaslanan - şahidlərin təqsirləndirilən şəxs tərəfindən bilavasitə dindirilməli olmalarına dair yanaşması ekspertlərin rəylərinin tədqiq edilməsi aspektində də yerinə düşür və onların statusları və rolları arasında olan fərq nəzərə alınmaqla *mutatis mutandis* tətbiq olunmalıdır”.

Avropa Məhkəməsi onu qeyd etdi ki, özü-özlüyündə Matisinanın işində olduğu kimi, ibtidai istintaqda müdafiə tərəfinin iştirakı olmadan ekspert rəylərinin əldə edilməsi Konvensiyanın pozuntusunu yaratmır, bir şərtlə ki, məhkəmə baxışında müdafiə tərəfi həmin sübutları tədqiq etmək

və onları məhkəmə qarşısında səmərəli şəkildə mübahisələndirmək üçün kifayət qədər prosesual vasitələrə malik olmalıdır (qərarın 175-ci bəndi).

Avropa Məhkəməsinin prosesual vasitələr dedikdə, ilk növbədə ekspertin təqsirləndirilən şəxs və onun müdafiəçisi tərəfindən məhkəmədə dindirilməsini nəzərdə tutduğunu isə qərarın 177-ci maddəsində gətirilən müddəadan görmək olur.

Həmin müddəanın məzmunu aşağıdakı kimidir:

“177. Məhkəmə onu qəbul edir ki, müdafiə tərəfi ekspertin rəyi ilə kifayət qədər tanış olmuşdu və müvafiq olaraq ekspertin nəticələrini məhkəmədə mübahisələndirə bilirdi. Lakin, müdafiə tərəfinin hüquqları bununla məhdudlaşmır. Məhkəmənin artıq formalaşmış presedent təcrübəsi onu göstərir ki, müdafiə tərəfi yalnız özü-özlüyündə ekspert rəyini deyil, həm də bilavasitə dindirmə vasitəsi ilə ekspertin özünün səriştəsini araşdırmaq və mübahisələndirmək hüququna malikdir”.

Nəticədə, ekspert İq. məhkəmədə dindirilmədiyinə və belə vəziyyətdə məhkəmə hökmü onun ibtidai istintaqda verdiyi rəyi və ifadəsi ilə əsaslandırıldığına görə, məhkəmə ekspertin məhkəmə baxışında iştirak etməməsini müdafiə tərəfi üçün ciddi əngəl kimi qiymətləndirib, sözügedən halla bağlı Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndirinin və 3-cü bəndinin “d” yarım bəndinin pozuntusunu müəyyən etdi.

Şərh olunan məsələ kimi, məhkəmədə dindirilməyən şahidin ibtidai istintaq zamanı verdiyi ifadəsinə deyil, digər istintaq hərəkətlərinin, məsələn tanıma üçün təqdim etmənin gedişində verdiyi məlumat (bu istintaq hərəkətlərinin protokoluna) ittiham hökmündə sübut qismində istinad olunması da maraq doğurur.

Avropa Məhkəməsi tanıma üçün təqdim etmə ilə bağlı məsələni “Şarkunov və Mezentsev Rusiyaya qarşı iş” üzrə 10 iyun 2010-cu il tarixli qərarında şərh edərək, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin və 3-cü bəndinin “d” yarım bəndinin təminatlarını sözügedən məsələyə də şamil etdi.

Həmin işdə ikinci ərizəçi – Mezentsev digər əməllərlə yanaşı birinci ərizəçi – Şarkunovun tapşırığı ilə özgəsinin əmlakını – avtomobilini yandırmaqla məhv etməkdə ittiham olunmuşdu.

İbtidai istintaqda S. ərizəçi Mezentsevin əleyhinə şahid qismində ifadə vermiş, eləcə də müdafiəçisinin və iki nəfər hal şahidinin iştirakı ilə keçirilmiş tanıma üçün təqdim etmənin gedişində üç nəfərin içərisində Mezentsevi avtomobili benzin tökməklə yandırmış şəxs kimi tanımışdı.

Məhkəmədə cinayət işinə baxılarkən şahid qismində dindirilməsi üçün məhkəməyə çağırılmış S. azyaşlı uşağına baxmaqla məşğul olduğuna istinad edərək, məhkəmə iclasına gəlməmiş və dindirilməmişdi.

Mezentsevi digər cinayətlə yanaşı özgə əmlakını yandırmaqla məhv etməkdə təqsirli bilən məhkəmə şahid S. məhkəmə iclasında dindirilmədiyindən, onun ibtidai istintaqda verdiyi ifadəsinə istinad etməmiş, lakin həmin ittihamı şahid B-nin ifadəsi ilə yanaşı S-lə ibtidai istintaqda keçirilən tanıma üçün təqdim etmə protokolu ilə əsaslandırmışdı.

Bu halları təhlil edən Avropa Məhkəməsi sözügedən qərarın 111-ci bəndində qeyd etdi:

“Ərizəçilərin özgə əmlakını yandırmaqda ittiham olunmaları ilə bağlı şahidlərin dindirilməsi məsələsinə müraciət edərək Məhkəmə ilk növbədə onu qeyd edir ki, S. məhkəmədə ifadə verməmişdi. Lakin, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin “d” yarım bəndinin məqsədləri üçün o, şahid kimi nəzərdən keçirilməlidir. Çünki, onun tanıma üçün təqdim etmənin gedişində cinayət təqibi orqanına verdiyi məlumatlar məhkəmə tərəfindən istifadə olunmuşdu. Məhkəmə ifadə kimi rəsmiləşdirilmiş məlumatlarla tanıma üçün təqdim etmənin nəticələri arasında əhəmiyyətli fərqin olmadığını güman edir, çünki, istər birincisi, istərsə də ikincisi cinayət prosesində təqsirləndirilən şəxsin əleyhinə olan sübutlar kimi çıxış edirlər”.

Avropa Məhkəməsi S-in tanıma üçün təqdim etmənin gedişində verdiyi məlumatın ittihamın sübuta yetirilməsində mühüm rol oynadığını, S-in məhkəmənin çağırışına əməl etməməsinin üzrlü səbəblərdən törəməsinin müəyyən edilməməsini, təqsirləndirilən şəxsə S-in tanıma zamanı ona qarşı verdiyi məlumatı səmərəli şəkildə təkzib etmək üçün digər prosesual vasitələrin təqdim edilməməsini, yəni təhlil edilən vəziyyətin əvvəlki presedentlərdə formulə edilmiş üç meyarın

tələbləri nöqteyi-nəzərindən qaneedici olmadığını nəzərə alaraq, belə nəticəyə gəldi ki, ərizəçi Mezentsevin S-i cinayət prosesinin sonrakı mərhələsində səmərəli şəkildə dindirmək hüququ Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin və 3-cü bəndinin “d” yarım bəndinin təminatları ilə bir araya sığmayan dərəcədə məhdudlaşdırılmışdır (qərarın 115, 116-cı bəndləri).

Bundan görsənir ki, şahid Avropa Məhkəməsinin müəyyən etdiyi üç meyarın tələblərinin ziddinə olaraq məhkəmədə dindirilmədikdə, ittiham hökmünün əsaslandırılmasında nəinki onun ibtidai istintaqda şahid qismində verdiyi ifadəsindən, hətta həmin şahidin iştirakı ilə keçirilən tanıma üçün təqdim etmənin, və digər analoji istintaq hərəkətlərinin protokollarından (məsələn, ifadələrin yerində yoxlanılması haqqında protokoldan) istifadə etmək olmaz.

Şərh olunan problemə aid maraqlı doğuran məsələlərdən biri də şahid imunitinə malik olan şəxs, məsələn təqsirləndirilən şəxsin əleyhinə ibtidai istintaqda ifadə vermiş onun yaxın qohumu məhkəmədə ifadə verməkdən imtina etdikdə, bu şahidin ibtidai istintaqda verdiyi ifadəsi ilə ittiham hökmünün əsaslandırılmasının yolverilən olub-olmamasıdır.

Bu məsələ Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin “Unterpertinger Avstriyaya qarşı iş” üzrə 24 noyabr 1986-cı il tarixli qərarında geniş təhlil edilmişdir.

Həmin işdə Unterpertinger İnsbruk Regional Məhkəməsinin 10 mart 1980-cı il tarixli hökmü ilə keçmiş arvadına 9 sentyabr 1979-cu il tarixində qəsdən xəsarətlər yetirməkdə təqsirli bilinmiş və 6 ay müddətinə azadlıqdan məhrum edilmişdi.

İnsbruk Apellyasiya Məhkəməsinin 4 iyun 1980-ci il tarixli qərarı ilə hökm dəyişdirilmədən saxlanılmışdı.

Xanım Unterpertinger və ərizəçinin övladlığa götürdüyü xanım Unterpertingerin qızı məhkəməyədək icraatda polis tərəfindən dindirilmişdilər.

Buna baxmayaraq, regional məhkəmədə cinayət işinə baxılarkən hər iki qadın ifadə verməkdən imtina edərək, birinci instansiya məhkəməsinə və daha sonra işə baxan apellyasiya instansiyası məhkəməsinə onları məhkəmədə dindirmək imkanından məhrum etmişdilər.

Bu səbəbdən Avstriya Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 152-1-ci maddəsinə müvafiq olaraq onların polisdə verdikləri ifadələr məhkəmədə elan olunmuşdu.

Ərizəçi apellyasiya şikayətində keçmiş arvadının və övladlığa götürdüyü qızının məhkəmə iclasında dindirilmələri barədə tələb irəli sürmüşdü.

Apellyasiya məhkəməsi onun bu tələbini təmin etmədi.

Bununla belə, həm regional məhkəmə, həm də apellyasiya instansiyası məhkəməsi öz qərarlarında ittihamı digər sübutlarla yanaşı xanım Unterpertingerin və onun qızının polis araşdırması zamanı verdikləri məlumatlar vasitəsilə əsaslandırmışdılar.

Bu halları təhlil edən Avropa Məhkəməsi qərarında qeyd etdi ki, özü-özlüyündə məhkəmədə ifadə verməkdən imtina etmiş şahidlərin məhkəməyədək verdikləri ifadələrinin məhkəmə baxışında elan edilməsini nəzərdə tutan Avstriya Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 152-1-ci maddəsi Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinə və təqsirləndirilən şəxsin onun əleyhinə ifadə vermiş şahidləri dindirmək hüququnu təsbit edən 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin “d” yarım bəndinə zidd deyil, lakin həmin ifadələrdən məhkəmə qərarlarının əsaslandırılmasında istifadə olunarkən təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüququ gözlənilməlidir.

Təqsirləndirilən şəxs icraatın əvvəlki mərhələlərində onun əleyhinə ifadə vermiş şəxsləri dindirmək imkanına malik olmadıqda, bu prinsipə əməl etmək xüsusilə vacibdir.

Baxılan işdə isə ərizəçiyə belə imkan verilməmişdi.

Xanım Unterpertingerin və onun qızının polisdə verdikləri ifadələri məhkəmədə tədqiq olunmuş yeganə sübutlar olmasa da, Avropa Məhkəməsi Apellyasiya məhkəməsinin öz qərarında həmin ifadələrə ittihamı təsdiq edən həlledici sübut kimi istinad etməsini nəzərə alıb, ərizəçinin Konvensiyanın birlikdə götürülməklə 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi və 3-cü bəndinin “d” yarım bəndi ilə nəzərdə tutulmuş hüququnun pozuntusunu müəyyən etdiyi.

Bu qərardan göründüyü kimi şahid imunitinə malik olan şəxslər, o cümlədən məhkəməyədək icraatda təqsirləndirilən şəxsin əleyhinə ifadə vermiş yaxın qohumlar məhkəmədə

ifadə verməkdən imtina etdikdə, bu hal (yəni əvvəl ifadə vermə faktı) özü-özlüyündə onların əvvəlki ifadələrindən məhkəmə qərarlarında istifadə olunmasına əsas vermir.

Yaxın qohumların ifadə verməkdən imtina etmələri Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin “d” yarım-bəndinin mənası baxımından hər nə qədər üzrlü hal olsa da, təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüququnun pozuntusunun baş verməməsi üçün onların ibtidai istintaqda verdikləri ifadələri ilə ittiham hökmünü əsaslandırmaqdan əvvəl həmin ifadələr Avropa Məhkəməsinin müəyyən etdiyi ikinci və üçüncü meyarlar əsasında tədqiq edilməli, yəni ifadələrin ittihamın sübuta yetirilməsində yeganə və yaxud həlledici sübut olub-olmaması müəyyən edilməli və həmin ifadələr mühüm əhəmiyyətə malik olduqda, müdafiə tərəfinə onları mübahisələndirmək üçün zəruri tarazlaşdırıcı vasitələr təqdim olunmalıdır.

Təqsirləndirilən şəxsin onun əleyhinə ifadə vermiş şahidi məhkəmədə dindirmək imkanı hüquq olaraq təsbit edildiyindən, onun bu hüquqdan imtina etməsi də mümkündür. Təcrübədə sual doğuran və Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyi nöqtəyi-nəzərindən təhlil edilməli olan məsələ hüquqdan imtinanın nə cür ifadə edilməsi, hansı şərtlər daxilində qəbul edilməsi ilə bağlıdır.

Təqsirləndirilən şəxsin əleyhinə ifadə vermiş şahidin ibtidai istintaq zamanı verdiyi ifadəsinin elan edilməsinə müdafiə tərəfinin razılıq verməsi həmin hüquqdan imtina etmə anlamına gəlirmi? – bu baxılan aspektdə daha çox müzakirə edilən məsələlərdəndir.

Bu məsələnin təhlil olunduğu işlərə misal olaraq Avropa Məhkəməsinin “Evqeniy İvanov Rusiyaya qarşı iş” üzrə 25 aprel 2013-cü il tarixli qərarı, eləcə də “Matisina Rusiyaya qarşı iş” üzrə 27 mart 2014-cü il tarixli qərarı göstərmək olar.

Həmin işlərdə Avropa Məhkəməsinin ifadə etdiyi hüquqi mövqeyə görə “Konvensiyanın 6-cı maddəsi ədalətli məhkəmə araşdırması hüququnun ehtiva etdiyi təminatlardan avtomatik olaraq imtinanı nəzərdə tutmur. Belə imtinanın mövcudluğu “interalia” birmənalı olaraq müəyyən olunmalıdır” (“Matisina Rusiyaya qarşı iş” üzrə qərarın 156-cı bəndi, “Evqeniy İvanov Rusiyaya qarşı iş” üzrə qərarın 36-cı bəndi).

Baxmayaraq ki, Avropa Məhkəməsi “Matisina Rusiyaya qarşı iş”də və “Evqeniy İvanov Rusiyaya qarşı iş”də birincidə zərərçəkmiş şəxs S.D.-nin, ikincidə şahidlər O., M. və İ.-nin məhkəmədə dindirilmədikləri halda onların ibtidai istintaqda təqsirləndirilən şəxslərin (Matisinanın və Evqeniy İvanovun) əleyhinə verdikləri ifadələri ilə ittiham hökmünün əsaslandırılması ilə bağlı fərqli nəticələrə gələrək, Matisinanın işində S.D.-nin məhkəmədə dindirilməməsinə görə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin “d” yarım-bəndinin pozuntusunu tanımayıb, Evqeniy İvanovun işində şahidlər O., M. və İ.-nin məhkəmədə dindirilməməsinə görə Konvensiyanın qeyd olunan müddəasının pozuntusunu müəyyən etmişdi, istər birinci, istərsə də ikinci işdə Rusiya Hökumətinin dəlilləri ilə razılaşmayaraq, müdafiə tərəfinin məhkəmədə zərərçəkmişin və yaxud şahidlərin ifadələrinin elan edilməsinə razılıq verməsini özü-özlüyündə təqsirləndirilən şəxsin şahidləri (zərərçəkmiş) məhkəmədə dindirmək hüququndan imtina etməsinə dələt edən hal kimi qəbul etmədi, yəni şahidlərin ifadələrinin elan edilməsinə razılığı şahidləri dindirmək hüququndan imtina etmə ilə eyniləşdirmədi (“Matisina Rusiyaya qarşı iş” üzrə qərarın 159-161-ci bəndləri, “Evqeniy İvanov Rusiyaya qarşı iş” üzrə qərarın 50-ci bəndi).

Avropa Məhkəməsinin həmin qərarlarda göstərdiklərinə əsasən, təqsirləndirilən şəxsin əleyhinə ibtidai istintaqda alınmış şahid ifadələrinin məhkəmədə elan edilməsinə müdafiə tərəfinin razılığı və yaxud bu barədə təklifi müxtəlif motivlərlə, məsələn prosesin müəyyən anında ifadələr arasında ziddiyyətləri göstərmək məqsədi ilə verilməklə, onun şahidləri bilavasitə məhkəmədə dindirmək hüququndan imtina etməsini ifadə etməyə də bilər.

Odur ki, müdafiə tərəfinin, təqsirləndirilən şəxsin şahidləri məhkəmədə dindirmək hüququndan imtina etməsi birmənalı olaraq ifadə olunmalı və elə bu cür də (yəni, imtina kimi) müvafiq məhkəmə materiallarında öz əksini tapmalıdır (“Matisina Rusiyaya qarşı iş” üzrə qərarın 156, 159-cu bəndləri, “Evqeniy İvanov Rusiyaya qarşı iş” üzrə qərarın 36-cı bəndi).

Təcrübədə rast gəlinən daha bir problem məhkəməyədək icraatda təqsirləndirilən şəxsin əleyhinə ifadə vermiş şahidin, gizli məlumat vermiş digər şəxsin məxfiliyini müəyyən

səbəblərdən qorumaq zərurəti olduqda, təqsirləndirilən şəxsin belə şahidləri məhkəmədə dindirmək hüququnun həyata keçirilməsi ilə bağlıdır.

Şahidin təhlükəsizliyini təmin etmək, polislə əməkdaşlıq edən şəxsin məxfiliyini qorumaq üçün zərurət olarsa, məhkəmə təqsirləndirilən şəxsin şahidi məhkəmədə dindirmək hüququnu təmin etməkdən imtina edə bilərsə, əgər bilərsə, bu imtina hansı şərtlərlə müşayiət edilməlidir?

Praktiki olaraq bu problem ibtidai istintaqda ifadə vermiş şahid təqsirləndirilən şəxsin, onu təmsil edənlərin təhdidlərindən, təqsirləndirilənin nüfuzundan (məxfi “ad-sanından”) qorxduğu (həyat və sağlamlığına təhlükə gördüyü) üçün məhkəməyə gəlib ifadə verməkdən imtina etdiyi hallarda, və yaxud cinayətlərin açılmasında polislə məxfi əməkdaşlıq etmiş, verdiyi məlumat bu və ya digər əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsinə əsas olmuş şəxsin açıqlanmasını, məhkəmədə dindirilməsini və beləliklə, əməliyyat-axtarış tədbirinin, təqsirləndirilən şəxsin cinayət təqibinə məruz qalmasının qanuniliyinin araşdırılmasını müdafiə tərəfi tələb etdiyi, ittiham tərəfi isə məxfi informatorlar barədə məlumatların aşkarlanmasının yolverilməzliyinə istinad etməklə buna qarşı çıxdığı vəziyyətlərdə yaranır.

Məsələn, narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə bağlı işlərdə belə hala təsadüf olunur ki, əməliyyat axtarış fəaliyyətini həyata keçirən orqan (icəatın sonrakı mərhələlərində ittiham tərəfi) bu və ya digər şəxsin barəsində şərti alıcının iştirakı ilə əməliyyat axtarış tədbirinin həyata keçirilməsinə, həmin şəxsin polisə gətirilməsinə, onun geyiminə baxışın keçirilməsinə və narkotik vasitənin aşkarlanıb götürülməsinə əsas kimi həmin şəxsin narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə məşğul olması barədə əvvəlcədən məxfi əməliyyat məlumatının olmasına istinad edir və həmin məlumatın mənbəyini (məlumat vermiş şəxsi) bunun sirr olduğunu əsas gətirərək nə ibtidai istintaqda, nə də ki, məhkəmədə aşkarlamaqdan imtina edirlər.

Müdafiə tərəfi isə məhkəmədə əməliyyat-axtarış tədbirinin əsassız olaraq aparıldığını (şəxs narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə məşğul olmadığı üçün onun barəsində əməliyyat axtarış tədbirinin keçirilməsinə qanuni əsasın olmadığını, polis tərəfindən cəlb olunmuş şərti alıcının provakasiyasına uğradığını) iddia edərək, nə qədər ki, əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsinə əsas olmuş əməliyyat məlumatının mənbəyi (polisin məxfi informatoru) aşkarlanmayıb və həmin şəxs məhkəmədə dindirilməyib (əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsinədək şəxsin gercəkdən də narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə məşğul olmasını təsdiq edən yeganə məlumat tədqiq edilməyib), əməliyyat-axtarış tədbirinin qanunsuz, onun nəticəsində əldə olunmuş sübutların isə yolverilməz hesab edilməsini, təqsirləndirilənə bəraətin verilməsini tələb edir.

Qoyulan sualı cavablandıran, şərh olunan problem üzrə Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyini aşkarlayan presedentlərə misal olaraq “Scholer Almaniyaya qarşı iş” üzrə 18 dekabr 2014-cü il tarixli qərarı, eləcə də “Laqutin və qeyriləri Rusiya Federasiyasına qarşı iş” üzrə 14 aprel 2014-cü il tarixli qərarı göstərmək olar (sonuncu qərar da ərizəçilərin polis provakasiyasına uğramaları məsələsi Konvensiyanın 6-cı maddəsinin tələbləri nöqtəyi-nəzərindən araşdırılsa da, həmin qərar da əksini tapan bir çox müddəalar təqsirləndirilən şəxsin onun əleyhinə ifadə vermiş şəxsləri məhkəmədə dindirmək hüququ baxımından da mühüm əhəmiyyət kəsb edir).

Bu qərarların müddəalarından irəli gələn nəticə odur ki, məhkəməyə qədər təqsirləndirilən şəxsin əleyhinə məlumat vermiş şəxsin həyat və sağlamlığının qorunması, polislə əməkdaşlıq etmiş gizli informatorların məxfiliyinin gözlənilməsi o qədər əhəmiyyətlidir ki, buna olan əsaslı ictimai maraq həmin şəxslərin bilavasitə məhkəmə iclasında dindirilməməsinə bəraət qazandırır.

Belə ki, “Laqutin və qeyriləri Rusiya Federasiyasına qarşı iş” üzrə qərarın 98-ci bəndində qeyd olunur: “Avropa Məhkəməsi Konvensiyanın 6-cı maddəsinə əsasən ədalətli məhkəmə araşdırması hüququnun ittiham tərəfinin malik olduğu təqsirləndirilən şəxsin əleyhinə və xeyrinə olan bütün sübutların açıqlanmasını nəzərdə tutduğunu qəbul etsə də, onu da etiraf edir ki, bu hüquqla rəqabətə girən mühüm ictimai marağın işığında vacib zərurət olaraq meydana gələn milli təhlükəsizlik, polisin müəyyən araşdırma metodlarını gizli saxlamaq və yaxud digər şəxsin fundamental hüquqlarını qorumaq zərurəti kimi hallarda tam çəkişməli prosedura olan hüquqa müəyyən məhdudiyətlər qoyula bilər. Lakin, əgər hüququn məhdudlaşdırılması səbəbindən təqsirləndirilən şəxsin məruz qaldığı çətinliklər məhkəmə orqanlarının tətbiq etdikləri prosedurlarla

kifayət qədər tarazlaşdırılmazsa, ədalətli məhkəmə araşdırmasına nail olmaq mümkün olmayacaqdır”.

Şərh etdiyimiz hüquqla rəqabətdə olan digər ictimai maraq səbəbindən təqsirləndirilənin onun əleyhinə ifadə (məlumat) vermiş şəxsi dindirmək hüququnun məhdudlaşdırılmasının mümkünlüyü “Scholer Almaniyaya qarşı iş” üzrə qərarın 57-ci bəndində də qeyd olunur: “Məhkəmə xatırladır ki, polis informatorlarına anonim şəkildə məlumat verməyə icazə verilməsi cinayət təqibində, xüsusilə də, mütəşəkkil cinayətlərin açılmasında mühüm vasitələrdən biridir”.

Bununla belə, “Laqutin və qeyriləri Rusiya Federasiyasına qarşı iş” üzrə qərarın 98-ci bəndindən gətirilən müddəadan göründüyü kimi, Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə görə qeyd olunan hallarda (anonimliyin qorunması motivi ilə) təqsirləndirilən şəxsin onun əleyhinə ifadə (məlumat) vermiş şəxsi məhkəmədə dindirmək hüququnu təmin etməkdən imtina edilməsi, ittiham tərəfi ilə müqayisədə müdafiə tərəfinin əlverişsiz vəziyyətə düşməsinə, təqsirləndirilən şəxsin ittihamdan müdafiə olunmaq hüququnun əlindən alınmasına, nəticə etibararı ilə ittihamın həlli üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən hallar kifayət qədər araşdırılmadan və sübuta yetirilmədən onun cinayətdə təqsirli bilinməsinə gətirib çıxarmamalıdır.

Bunun üçün isə “Scholer Almaniyaya qarşı iş” üzrə qərarın 51-ci maddəsində qeyd olunduğu kimi, **birincisi** məhkəmə şahidin (polisə məlumat vermiş gizli informatorun) şəxsiyyətinin gizli saxlanması üçün üzrlü səbəblərin gerçəkdən də mövcud olub-olmadığını müəyyən etməlidir. Avropa Məhkəməsi hesab etmişdir ki, məhkəmə iclasında şahidlərin (gizli informatorların) dindirilməməsi və anonimliyin qorunması onların müdafiəsi üçün son vasitə olmalıdır və bu hal mötəbərliklə müəyyən olunduqda, onların məhkəməyə qədər verdikləri məlumatlardan sübut kimi istifadə oluna bilər. Şahid ifadə verməkdən qorxdığı halda onun qorxusu təqsirləndirilən şəxsin və yaxud onu təmsil edən şəxslərin təhdid və ya digər hərəkətləri ilə bağlıdırsa, həmin şəxs məhkəmədə dindirilmədən də onun məhkəməyədək verdiyi ifadələrinin (məlumatlarının) məhkəməyə təqdim olunmasına yol verilir. Belə vəziyyətdə təqsirləndirilən şəxs Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinin “d” yarım-bəndinin nəzərdə tutduğu hüquqdan imtina etmiş hesab olunur. Şahidin ifadə vermək qorxusu bilavasitə cavabdeh və yaxud onun nümayəndələrinin təhdidləri ilə deyil, onların “ad-sanı” ilə bağlıdırsa, məhkəmə əvvəla qorxu üçün obyektiv əsasların, ikincisi də həmin obyektiv əsasların mövcudluğunun sübutlarla təsdiq edilib-edilməməsinə müəyyən etmək üçün müvafiq ararşdırımlar aparmalıdır. Qorxu səbəbindən şahidin məhkəmə iclasında dindirilməməsinə yol verilən hesab etməzdən əvvəl məhkəmə əmin olmalıdır ki, anonimliyi təmin etməklə şahidi dindirmək və bu kimi digər xüsusi vasitələr qeyri-mütanasib və qeyri-realdır (46-cı bənd).

İkincisi, məhkəmə anonim şahidin ifadəsinin mühakimə üçün yeganə və həlledici olub-olmamasını nəzərdən keçirməlidir.

Üçüncüsü, mühakimə yalnız və həlledici şəkildə anonim şahidin verdiyi ifadəyə əsaslandığı halda, sübutun etibarlılığını ədalətli və müvafiq qaydada qiymətləndirilməsinə imkan verən güclü prosessual təminatlar da daxil olmaqla yetərli tarazlaşdırıcı (müdafiə tərəfinin itkilərini kompensasiya edən, tərəflərin bərabər şərtlərlə çəkişməsinə təmin edən) faktorlar mövcud olmalıdır.

Avropa Məhkəməsi məhz təsvir edilən üç meyar əsasında işin hallarını tədqiq edərək “Scholer Almaniyaya qarşı iş”də məhkəməyə qədər Scholerin əleyhinə polisə ifşaedici məlumatlar vermiş ittiham tərəfinin iki nəfər şahidinin (polis informatoru S-in və gizli agent C-nin) məhkəmədə dindirilməməsinə (onların anonimliyin saxlanılmasına) görə Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin və 3-cü bəndinin “d” yarım-bəndinin pozuntusunu müəyyən etmədi.

Bu zaman Məhkəmə xüsusilə aşağıdakıları nəzərə aldı.

1. Şahidlər S-ə və C-yə qarşı Sholer və onun nümayəndələri tərəfindən birbaşa təhdidlər olmasa da, ərizəçi Sholerin kriminal “ad-sanına”, keçmiş hüquqa zidd davranışlarına görə S və C-nin məhkəmədə ifadə verməkdən qorxmaları üçün kifayət qədər əsaslar olmuş, bu əsaslar milli məhkəmə tərəfindən araşdırılıb mötəbərliklə müəyyən edilmişdir.

2. Milli məhkəmə S. və C-nin məhkəmədə dindirilməməsinin, şəxsiyyətlərinin gizli saxlanılmasının onların müdafiəsi üçün son vasitə olmasına əmin olmuşdur. Belə ki, milli məhkəmə

akustik və optik qorumanı təmin edən video konfrans və yaxud səlahiyyətli hakim tərəfindən məhkəmədən kənar şahidlərin dindirilməsi kimi alternativ dindirmə vasitələrini nəzərdən keçirmiş, lakin bu vasitələr S. və C-nin, onların yaxınlarının həyat və sağlamlığını təhlükə altına alan risklər baxımından qeyri-kafi hesab edilmişdi.

3. Şholerə qarşı irəli sürülmüş ittihamın iki epizoduna aid hissəsi həlledici şəkildə şahid S-in ona nəzarət edən polis K. tərəfindən məhkəmədə məruzə edilmiş ifadələrinə əsaslanmış, ittihamın üçüncü epizoduna münasibətdə S-in ifadələri mühüm rol oynasa da, həlledici sübut olmamışdı. S-in verdiyi ifadələr gizli agent C-nin verdiyi, polis nəfəri L. tərəfindən məhkəmə iclasında məruzə edilmiş ifadəsi ilə üs-üstə düşürdü. Lakin, ittihamın həlledici şəkildə şahidlər S-in və C-nin ifadələrinə əsaslanmasına baxmayaraq, milli məhkəmə ərizəçi Şholerin müdafiə hüququnun məhdudlaşdırılmasını tarazlaşdıran tədbirlər görmüşdü. Belə ki, məhkəmə digər proses iştirakçıları ilə yanaşı Şholerə də polis informatoru S-ə yazılı formada sual vermək imkanı təqdim etmiş, S-in həmin sullara verdiyi cavablar polis nəfəri K. tərəfindən məhkəmə iclasında məruzə edilmişdi. Bundan əlavə, milli məhkəmə polis informatoru S-in və gizli agent C-nin verdikləri, polis nəfərləri tərəfindən məhkəmə iclasında məruzə edilmiş ifadələrin etibarlılığını xüsusi səylə, diqqətlə yoxlamışdı (qərarın 52-63-cü bəndləri).

“Laqutin və qeyriləri Rusiya Federasiyasına qarşı iş” üzrə qərarla isə Avropa Məhkəməsi Rusiya Federasiyası məhkəmələrinin milis orqanına ərizəçinin narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə məşğul olması barədə məlumat vermiş (ittiham tərəfinin “əməliyyat sirri” kimi dəlillə şəxsiyyətini bəlli etməkdən və məhkəməyə təqdim etməkdən imtina etdiyi) şəxsin məhkəmədə dindirilməməsini, beləliklə də milis əməliyyatınadək təqsirləndirilən şəxsin gerçəkdən də narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə məşğul olmasının (həmin əməliyyatın keçirilməsinə bəraət qazandıra biləcək halın) araşdırılmamasını təqsirləndirilən şəxsin provakasiyaya (milislə əməkdaşlıq edən şərti alıcının təhrikinə) uğraması barədə müdafiə tərəfinin dəlilinin lazımcına yoxlanılmadığını təsdiq edən hal kimi qiymətləndirib, baxılan işdə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin pozuntusunu müəyyən etmişdir.

Bu işdə ərizəçi Laqutin provokasiyaya uğradığını iddia edərkən həmçinin ondan şikayət edirdi ki, RF məhkəmələri milisin şərti alıcının iştirakı ilə nəzarətli alış əməliyyatını keçirəndə Laqutinə qarşı məxfi əməliyyat məlumatına malik olmasına dair izahatı ilə razılaşmış, lakin bunu yoxlamayıb, əməliyyat məlumatının sirr olmasına istinadla kifayətlənmişdi (qərarın 88-ci bəndi).

Avropa Məhkəməsi ərizəçinin bu dəlili ilə əlaqədar qeyd etdi ki, “Konvensiya ibtidai istintaq mərhələsində cinayətin xarakteri tələb etdiyi hallarda anonim informatorlar kimi mənbələrdən istifadə olunmasını qadağan etmir. Lakin, belə mənbələrdən sonra da - məhkəmə tərəfindən şəxsin təqsirliliyinin müəyyən edilməsi zamanı istifadə edilməsi tam fərqli məsələdir və yalnız sui-istifadəyə qarşı adekvat və kifayət edən təminatlar, o cümlədən əməliyyat tədbirinin təyin edilməsinin, aparılmasının, ona nəzarətin aydın və aşkar prosedurları olduqda yolverilən hesab edilə bilər” (qərarın 90-cü bəndi).

Qərarın 91-ci bəndində isə Avropa Məhkəməsi əvvəlki qərarlarında ifadə olunmuş müddəanı təkararlayaraq bir daha bəyan etdi ki, “əsas sübut şərti alıcının iştirakı ilə narkotik vasitənin nəzarətli alışını kimi məxfi əməliyyatın nəticəsində əldə olunduğu işlərdə hakimiyət sübut etməlidir ki, o, məxfi əməliyyatı təşkil etmək üçün kifayət qədər əsaslara malik idi. O cümlədən, onun əlində sonradan ərizəçinin cinayət qaydasında təqib olunmasına əsas olmuş cinayəti təşkil edən hərəkətlərə hazırlıq görməsinə dair konkret və obyektiv sübutlar olmalıdır. ... Avropa Məhkəməsi artıq qeyd edib ki, hakimiyət tərəfindən istifadə olunmuş istənilən məlumatın yoxlanıla bilməsi ehtiva olunur”.

Avropa məhkəməsi şərh olunan motivlə təqsirləndirilənin əleyhinə olan sübutun (məlumatın) məhkəmədə araşdırılmamasını (müdafiə tərəfinə açılmamasını) ictimai maraq immuniteti adlandırır və qeyd edir ki, ictimai maraq immunitetinə dair işlərdə prosedur aşağıdakı kimi olmalıdır:

“ictimai immunitet materialı “exparte” prosedurunda (tərəfin iştirakı olmadan) sədrlik edən hakimə təqdim olunur və hakim həmin konfidensial məlumatın müdafiə tərəfi üçün, xüsusilə də

polis provakasiyası (cinayətə təhrik) barədə dəlilin əsaslandırılması baxımından əhəmiyyətli olub-olmamasını və bundan asılı olaraq konfidensial məlumatın açılmasının yolverilənliyi məsələsini həll edir” (99-cu bənd).

“Hətta sözügedən məlumat sübut kimi nəzərdən keçirilmədikdə belə, məhkəmənin provakasiya barədə dəlili yoxlamaq və bütövlükdə məhkəmə araşdırmasının ədalətliliyini təmin etmək vəzifəsi tələb edir ki, bütün işə aidiyyəti olan məlumatlar, xüsusilə də şəxsin əvvəlki (əməliyyat-axtarış tədbirinədək) davranışı barədə şübhələrə dair məlumatlar birinci instansiya məhkəməsində açıq şəkildə təqdim olunsun və çəkişməli xarakterli prosedurdə yoxlanılsın (qərarın 100-cü bəndi).

“Eyni səbəblərdən Avropa Məhkəməsi bir qayda olaraq tələb edir ki, təhrik (provakasiya) məsələsi barədə ifadələr verə biləcək gizli əməkdaşlar və digər şahidlər məhkəmə iclasında dinlənilsin və müdafiə tərəfi onları dindirsin. Ən azından bundan imtinanın motivləri ətraflı şəkildə göstərilməlidir (qərarın 101-ci bəndi).

Bu müddəalara müvafiq olaraq, baxılan işin hallarını təhlil edən Avropa Məhkəməsi müəyyən etdi ki, milli məhkəmələr əməliyyat məlumatına ümumiyyətlə baxmamışdılar.

Belə ki, birinci instansiya məhkəməsi əməliyyat işi ilə tanış olmaq üçün tədbirlər görməmişdi. Bundan başqa, məhkəmə iclas protokollarında əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsi üçün əsas kimi göstərilən əməliyyat məlumatının məzmununa dair hər hansı bir izahat əksini tapmamışdır. Birinci instansiya məhkəməsinin “exparte” prosedurunda əməliyyat materiallarına baxdığını təsdiq edən əsaslar da mövcud deyildir (qərarın 104-106-cı bəndləri).

Halbuki, Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə görə “bütün cinayət işlərində, hansılarda ki, Rusiya Federasiyasının Narkotik Vasitələrin Dövriyyəsinə Nəzarət üzrə Federal Xidməti açıqlanmayan mənbələrdən əldə olunmuş, ərizəçiləri narkotik vasitələri satmaqda ifşa edən gizli məlumata istinad edir, milli məhkəmələr şübhəli şəxsin gizli agentlə (şərti alıcı) ilə ilk kontaktına qədər bu cür məlumatın mövcud olduğunu müəyyən etməli, həmin məlumatın məzmununu qiymətləndirməli və bu məlumatın müdafiə tərəfinə açıqlanıb-açıqlanmamasına qərar verməli idilər. Hazırki (Laqutin və qeyrilərinin barəsində olan) işlərin hallarına görə, təhrik (provakasiya) barədə dəlil əvvəlcədən (şərti alıcının iştirakı ilə əməliyyat axtarış tədbirinin keçirilməsində) mövcud olması ehtimal olunan “əməliyyat məlumatına” aid bütün materiallar tələb edilmədən və gizli əməkdaşlar dindirilmədən araşdırıla bilməzdi. Lakin, məhkəmələr NFX-nin iddialarını yoxlamağa cəhd etməmiş və ərizəçilərindən şübhələnmək üçün əlində kifayət qədər əsasların (“əməliyyat məlumatının”) olmasına dair dəlilini yoxlamadan, sözügedən iddianı qəbul etmişdilər” (qərarın 121-ci bəndi).

Həmçinin, Avropa Məhkəməsi ərizəçilərin işi üzrə araşdırmanın (şərh edilən məsələ aspektində) ədalətli məhkəmə araşdırmasının fundamental təminatlarına, o cümlədən çəkişmə və tərəflərin bərabərliyi prinsiplərinə cavab vermədiyini vurğulayaraq, qeyd etdi ki, milli məhkəmələr təhrikin baş verməməsi məsələsi üzrə sübut etmə yükünü ittiham tərəfinin üzərinə qoymaqla, düzgün olmayaraq bunun əksini etmiş – təhrikin baş verməsini sübut etmək yükünü (buna dair sübutlar təqdim etmək vəzifəsini) müdafiə tərəfinin üzərinə qoymuşdular. Və nə qədər ki, “əməliyyat məlumatı” açıqlanmamışdı, müdafiə tərəfi onun məzmununu, işə aid olmasını mübahisələndirə, nəticədə etibarı ilə təhrikin baş verməsini sübut etmək yükünü yerinə yetirə bilməmişdi. Müvafiq olaraq, ərizəçilər tərəflərin bərabərliyini və bütövlükdə cinayət mühakiməsinin ədalətliliyini təmin edən tarazlaşdırıcı amillər olmadığı üçün, ittiham tərəfi ilə müqayisədə əlverişsiz vəziyyətdə olmuşdular.

Bütün bunalara görə Avropa Məhkəməsi hesab etmişdir ki, ərizəçilərin polis agentlərinin təhrikinə (provakasiyaya) uğramaları barədə onların təqsirliliyi üzrə məsələnin həllini şərtləndirən mühüm hal Konvensiyanın 6-cı maddəsində təsbit olunmuş ədalətli məhkəmə araşdırması hüququnun ehtiva etdiyi standartlara uyğun şəkildə araşdırılmamış, həmin maddənin pozuntusu baş vermişdir.

Təsvir olunan müddəalardan aydın olur ki, Avropa Məhkəməsi heç də bütün vəziyyətlər üçün “əməliyyat məlumatı”nın, onun mənbəyinin gizli saxlanılmasına, yəni belə məlumatın

müəllifinin məhkəmədə dindirilməsinə bəraət qazandırmır. Məhkəmənin hüquqi mövqeyinə görə, bu cür “əməliyyat məlumatının”, onun mənbəyinin açıqlanması və məlumatı vermiş şəxsin məhkəmədə dindirilməsi təqsirləndirilən şəxsin provakasiyaya, qanunsuz olaraq digər əməliyyat-axtarış tədbirlərinə məruz qalması (əməliyyat-axtarış tədbirinə qədər bu tədbirə haqq qazandıracaq heç bir qanunsuzluğa yol verməməsi) barədə müdafiə tərəfinin dəlilinin araşdırılması üçün həlledici vasitə olduqda, məhkəmə “əməliyyat məlumatı”nın sadəcə sırr olması barədə ittiham tərəfinin dəlili ilə qane olmamalı, “əməliyyat məlumatı”nın müdafiə tərəfinə açıqlanıb-açıqlanmaması, məlumatı vermiş şəxsin məhkəmədə dindirilib-dindirilməməsi məsələsinə baxmalı, bu məsələ üzrə gəldiyi hər hansı nəticədən asılı olmayaraq, müdafiə tərəfinə “əməliyyat məlumatının” əvvəlcədən (əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsindən) mövcud olması barədə ittiham tərəfinin dəlilini mübahisələndirmək üçün adekvat və səmərəli prosesual vasitələr təqdim etməlidir.

Məhkəmə təcrübəsində mövcud olan, Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə görə birlikdə götürülməklə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin və 3-cü bəndinin “d” yarım bəndinin pozuntularını təşkil edən hallar

1. Təcrübədə daha çox rastlaşdığımız Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə görə birlikdə götürülməklə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin və 3-cü bəndinin “d” yarım bəndinin pozuntusunu təşkil edən hal məhkəməyə gəlməyən ittiham tərəfinin şahidinin ifadəsinin məhkəmədə elan edilməsi və həmin ifadənin məhkəmələrinin ittiham qərarlarının əsaslandırılmasında istifadə edilməsi ilə bağlıdır.

Bəzən elə olur ki, məhkəmələr təqsirləndirilən şəxsin əleyhinə olan ibtidai istintaqda əldə olunmuş ifadələrə, hətta onları məhkəmə iclasında elan etmədən belə, ittihamı əsaslandırarkən istinad edirlər.

Və yaxud belə ifadələri elan etsələr də, ibtidai istintaqda əldə olunmuş ifadələrin sübut kimi yolverilənliyi məsələsini Avropa Məhkəməsinin müəyyən etdiyi yuxarıda şərh olunan meyarlar əsasında təhlil etməyərək, şahidlərin məhkəməyə teleqram göndərməklə xəstəliyə və yaxud başqa səbəbə görə məhkəməyə gəlməyib ibtidai istintaqda verdikləri ifadələrini təsdiq etdiklərini bildirmələrinə istinadla kifayətlənirlər. İstər məhkəmənin hökmündən, istərsə də məhkəmə iclas prokolunda əksini tapmış qərarlardan görünür ki, şahidin istinad etdiyi halın gerçəkdən də mövcud olub-olmaması, həmin halın üzrlü hal kimi qəbul edilməsinin mümkünlüyü araşdırılmışdır.

Konkret halın Avropa Məhkəməsinin müəyyən etdiyi ikinci və üçüncü meyarlar əsasında təhlilinə isə daha da az təsadüf edilir. Bir çox hallarda məhkəmə iclasına gəlməyən şahidin ibtidai istintaqda verdiyi ifadəsinin yeganə və yaxud həlledici sübut olub-olmamasına lazımi əhəmiyyət verilmir və ittihamın əsaslandırılmasından əvvəl bu meyar əsasında, eləcə də tarazlaşdırıcı tədbirlərin kifayətdənliyi nöqtəyi-nəzərindən sübuta istinad edilməsinin mümkünlüyü məsələsi təhlil edilmir.

Yuxarı məhkəmələr də onlar qarşısında ibtidai istintaqda əldə olunmuş şahid ifadəsinə istinadla bağlı dəlil irəli sürüldükdə, bəzən məhkəmənin Cınayət-Prosesual Məcəllənin 329.1 və 327.1-ci maddəsində göstərilən şahidin ibtidai istintaqda verilmiş ifadəsini elan etmək səlahiyyətinə istinadla kifayətlənib, şahidin məhkəməyə gəlməməsi üçün əsas olmuş halın üzrlü olub-olmamasını, ifadənin ittihamın həllində oynadığı rolu, birinci instansiya məhkəməsinin təqsirləndirilən şəxsin müdafiə hüququnu gözləmək üçün zəruri tarazlaşdırıcı tədbirlər görüb-görməməsini araşdırmırlar.

2. Avropa Məhkəməsinin yanaşması ilə uzlaşmayan digər hal şahid bu və ya digər səbəbdən məhkəməyə gəlmədikdə onun məhkəmədə iştirakının təmin edilməsi üçün məhkəmənin lazımi tədbirlər görməməsi ilə bağlıdır. Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə görə şahid hər hansı səbəbdən məhkəmə iclasına gəlmədikdə, məhkəmə onun bilavasitə dindirilməsi üçün xüsusi səy göstərməli olduğu halda, bəzi işlərdən, məhkəmədə toplanmış icraat materiallarından bunu görmək olmur. Məsələn, şahidin məhkəməyə gəlməməsi onun çağırış vərəqəsini almaması ilə bağlı olduqda, məhkəmə müvafiq icra nümayəndəliyindən şahidin daimi yaşayış yerində olmaması barədə arayışla

qane olur, onun olduğu yerin müəyyən edilməsi və məcburi gətirilməsi üçün əlavə tədbirlər görmürlər. Məcburi gətirmə barədə qərarlar çıxarılanda da, bu qərarın nə cür icra edilməsini yoxlamır, polis "şahid yaşayış yerində olmadığından qərarı icra etmək mümkün olmadı" kimi formal məzmunlu cavablarla kifayətlənirlər.

3. Digər pozuntu ittiham hökmlərində məhkəmədə dindirilməyən, barəsində olan işə ayrıca icraatda baxılmış cinayətin digər iştirakçısının özü barəsində olan işə baxılarkən verdiyi ifadəsinə istinad olunması ilə bağlıdır. Bəzi işlərdə məhkəmələr həmin şəxs barəsində olan hökmün preyudisiallığına digər şəxsin təqsirliliyini əsaslandırarkən istinad edirlər. Halbuki, Avropa Məhkəməsi cinayətin iştirakçılarından birinin özü barəsində işə baxarkən cinayəti etiraf etməsini yalnız özünə aid sübut kimi görür və onun ifadəsinə özü-özlüyündə digər şəxsin də təqsirini sübut edən dəlil kimi istinad olunmasını yolverilən saymır. Əvvəlki hökmün preyudisiallığına istinad isə bu mövqeyin ziddinə olaraq, cinayətin digər iştirakçısının etirafının başqa şəxsin də təqsirliliyinə dəlalət edən sübut kimi qəbul edildiyini göstərir.

4. Ekspertlərin, mütəxəssislərin məhkəmədə dindirilməsi məsələsi ilə bağlı da təcrübədə Avropa Məhkəməsinin mövqeyi ilə uzlaşmayan hallara təsadüf edilir.

Belə ki, Avropa Məhkəməsinin mövqeyinin ziddinə olaraq ekspertin məhkəmədə dindirilməsinə dair müdafiə tərəfinin vəsaitlərinə təqsirləndirilən şəxsin onun əleyhinə ifadə vermiş şahidi dirmək hüququ nöqtəyi-nəzərindən yanaşılır.

Məsələn, fakta görə başlanmış cinayət işlərində ekspertizalar keçirilən dövrdə cinayət törətmiş şəxs hələ şübhəli və yaxud təqsirləndirilən şəxs statusunda olmadığından, onun ekspertlər barədə təklif vermək, ekspertlərə etiraz etmək, ekspertlər qarşısında suallar qoymaq kimi hüquqları da həyata keçirilmir. Avropa Məhkəməsinin fikrincə ekspert rəyi həlledici sübut kimi çıxış etdikdə, belə vəziyyət müdafiə tərəfinin ekspertin məhkəmədə dindirilməsi barədə vəsaitinə xüsusi diqqətlə yanaşılmasını və mövcud vəziyyətin Məhkəmənin müəyyən etdiyi üç meyar nöqtəyi-nəzərindən təhlil edilməsini tələb etsə də, bəzən məhkəmələr nə bu meyarların ehtiva etdikləri tələblərə, nə də ki, təqsirləndirilən şəxsin ibtidai istintaqda ekspertə suallar vermək imkanında olmamasına əhəmiyyət vermədən ekspertin, mütəxəssisin məhkəmədə dindirilmələri barədə müdafiə tərəfinin vəsaitlərini rədd edirlər.

5. Daha bir pozuntu məhkəmədə ifadə verməkdən imtina etmiş yaxın qohumların təqsirləndirilən şəxsin əleyhinə ibtidai istintaqda verdikləri ifadələrə məhkəmə qərarlarında istinad olunması ilə bağlıdır.

Məhkəmə qərarlarından belə görsənir ki, bəzi hallarda məhkəmələr yaxın qohumun ifadə verməkdən imtina etməsinə onun ibtidai istintaqda verdiyi ifadəsinə də istinad olunmasının qarşısını alan hal kimi baxırlar və ittihamın əsaslandırılmasında həmin ifadələrdən ümumiyyətlə istifadə etmirlər.

Və yaxud da - əksinə, yaxın qohumun ifadə verməkdən imtina etməsinə, özü-özlüyündə onun ibtidai istintaqda verdiyi ifadədən ittiham hökmünün əsaslandırılmasında istifadə olunmasına əsas yaradan fakt kimi baxır, vəziyyəti Avropa Məhkəməsinin müəyyən etdiyi ikinci və üçüncü meyarlara əsasən dəyərləndirmirlər.

Halbuki, nə birinci, nə ikinci yanaşma düzgün deyil.

Avropa Məhkəməsinin hüquqi mövqeyinə görə yaxın qohumun məhkəmədə ifadə verməkdən imtina etməsi onun ibtidai istintaqda təqsirləndirilənin əleyhinə verdiyi ifadədən məhkəmə qərarlarında istifadə olunmasını istisna etmir.

Lakin, yaxın qohumların ibtidai istintaqda verdikləri ifadələrdən qeyd-şərtsiz də istifadə oluna bilməz. Avropa Məhkəməsinə görə yaxın qohumun məhkəmədə ifadə verməkdən imtina etməsi faktı özü-özlüyündə onun ibtidai istintaqda verdiyi ifadəsindən istifadə olunmasına kifayət etmir. Belə vəziyyətlərdə mütləq şəkildə ifadənin yeganə və yaxud həlledici sübut olub-olmaması nəzərdən keçirməli, təqsirləndirilənin müdafiə hüququnun gözlənilməsi üçün müdafiə tərəfi zəruri tarazlaşdırıcı vasitələrlə təmin olunmalı, o cümlədən ibtidai istintaqda verilmiş ifadənin etibarlılığı dərindən yoxlanılmalı, müdafiə tərəfinin həmin sübutun mübahisləndirilməsi üçün təklif etdiyi əlavə sübutlar araşdırılmalıdır.

Bəzi məhkəmə qərarlarından isə belə şəxslərin ibtidai istintaqda verdikləri ifadələri ilə məhkəmədə bilavasitə dinlənilmiş ifadələr arasında fərq qoyulduğu görünür.

Deyilənləri eyni dərəcədə məhkəmə baxışınadək ölmüş şahidin ibtidai istintaqda təqsirləndirilənin əleyhinə verdiyi ifadəyə məhkəmə qərarlarında istinad olunması halına da aid etmək olar.

6. Bəzi hallarda məhkəməyə gəlməyən ittiham tərəfinin şahidinin ibtidai istintaqda verdiyi ifadəsinin məhkəmə iclasında elan edilməsinə müdafiə tərəfinin razılıq verməsi təqsirləndirilən şəxsin onun əleyhinə ifadə vermiş şahidi dindirmək hüququndan imtina etmə ilə eyniləşdirilir.

7. Bəzi işlərdə (daha çox narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə bağlı cinayət işlərində) polisə “əməliyyat məlumatı”nı vermiş şəxsin məxfiliyini qorumaq zərurəti barədə ittiham tərəfinin dəlili qeyd-şərtsiz – konkret işin vəziyyəti (məxfi məlumatın ittihamın həllində oynadığı rol) nəzərə alınmadan qəbul edilir, əməliyyat məlumatının gerçəkdən də mövcud olub-olmamasını, onun məzmununun nədən ibarət olmasını, mənbənin etibarlılığını araşdırmadan şəxs barəsində keçirilmiş əməliyyat-axtarış tədbirinin qanuniliyini və əsaslılığını (şəxsin əvvəlki davranışının əməliyyat-axtarış tədbirinin keçirilməsinə haqq qazandırır-qazandırmamasını), şəxsin provakasiyaya uğrayıb-uğramamasını yoxlamaq, əməliyyat-axtarış tədbiri nəticəsində əldə olunmuş mühüm sübutun (məsələn, narkotik vasitə kimi maddi sübutun) yolverilənliyi məsələsini həll etmək mümkün olmadıqda belə, “əməliyyat məlumatı”nın müdafiə tərəfi üçün açıqlanması, bu məlumatı vermiş şəxsin məhkəmədə dindirilib-dindirilməməsi məsələsi təhlil edilmir. Nəticədə müdafiə tərəfinə “əməliyyat məlumatı”nı mübahisələndirmək üçün adekvat və səmərəli prosesual imkanlar verilmədiyindən, müvafiq olaraq müdafiə tərəfinin bundan irəli gələn itkiləri tarazlaşdırmadığından (ittiham tərəfi ilə bərabər şərtlərlə çəkişməsi təmin olunmadığından) təqsirləndirilən şəxsin onun əleyhinə ifadə (məlumat) vermiş şəxsləri məhkəmədə dindirmək, ittihamdan müdafiə olunmaq hüquqları Konvensiyanın 6-cı maddəsi ilə ehtiva olunan ədalətli məhkəmə araşdırması konsepsiyası ilə bir araya sığmayan dərəcədə məhdudlaşdırılmış olur.

Hesab edirik ki, yuxarıda təsvir edilən presedentlər məhkəmə təcrübəsinin çatışmazlıqlarını aradan qaldırmağa, hüquqtətbiqetmə təcrübəsinə Avropa Məhkəməsinin müəyyən etdiyi standartlara uyğun olaraq formalaşdırmağa kömək edəcəkdir.

Müzəffər Ağazadə,
Azərbaycan Respublikasının
Əməkdar Hüquqşünası

Xüsusi qərarların çıxarılması məsələlərini nizama salmağa ehtiyac vardır

Ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi gedişində məhkəmələr tərəfindən Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi (CPM), Mülki-Prosessual Məcəlləsi (MPM) və İnzibati Prosesual Məcəlləsi (İPM) ilə müəyyən edilən normalar əsasında çıxarılan qərar növlərindən biri də xüsusi qərarlardır. Məzmun və mahiyyət etibarilə eyni məsələdən bəhs edən belə qərarlar cinayət-prosessual qanunda xüsusi qərar, mülki-prosessual qanunda isə xüsusi qərardad adlandırılırlar. İPM-də isə bunlara bənzər qərar növünün adı belə çəkilmir. Lakin bu o demək deyildir ki, inzibati-iqtisadi mübahisələrlə əlaqədar işlərə baxılarkən məhkəmələr tərəfindən belə qərarlar çıxarılmasına yol verilmir. İPM-in 1.2-ci maddəsində göstərilir ki, həmin Məcəllədə başqa qayda müəyyən edilmədiyi və bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş prosesual prinsiplərə zidd olmadığı hallarda inzibati mübahisələrə dair işlər üzrə məhkəmə icraatında MPM-nin normaları tətbiq oluna bilər. Bu müddə İPM-nin 20.3-cü maddəsi ilə müəyyən edilən normalarda da öz əksini tapmışdır.

Qeyd etdiyimiz kimi mülki və cinayət-mühakimə icraatı zamanı məhkəmələr tərəfindən qəbul edilən xüsusi qərardad və xüsusi qərar mahiyyət etibarilə eyni məsələyə xidmət edir. Həmin səbəbdən də bu yazıda terminin xüsusi olaraq fərqləndirilməsinə zərurət olmadığı hallarda söhbət açdığımız sənədin adını xüsusi qərar kimi göstərəcəyik.

Hüquqi ədəbiyyatda, o cümlədən hüquq ensiklopediyalarında xüsusi qərarlara forma və məzmun etibarilə biri digərindən ciddi fərqlənməyən anlayışlar verilsə də fikrimizcə bu sənədin mahiyyətinin aşağıdakı kimi başa düşülməsi daha optimaldır: Xüsusi qərar mülki və cinayət mühakimə icraatında dövlət orqanları, müəssisələr, təşkilatlar, vəzifəli şəxslər və vətəndaşlar tərəfindən qanunların pozulması və digər mühüm çatışmazlıqlara yol verilməsinin aşkar edilməsi zamanı məhkəmələrin (hakimin) qəbul etdiyi qərardır.

Belə qərarlar konkret mülki işlərə və cinayət işlərinə müvafiq icraat qaydasında baxılması gedişində qəbul olunan yekun qərarla eyni zamanda çıxarılır və hüquq pozuntularının profilaktikasına xidmət edir.

Cinayət və mülki-prosessual qanunlarda xüsusi qərarlar çıxarılması eyni məqsədə xidmət etsə də belə qərarların məhkəmə icraatının məhz hansı mərhələsində, kimlər barəsində çıxarılması mərhələsində fərqli, bəzən hətta ziddiyyətli normalar (məqamlar) mövcuddur. Bu yazıda həmin məsələlər barədəki fikirlərimizi oxucularla bölüşdürmək istəyirik.

Qüvvədə olan prosesual qanunlara görə bütün instansiya məhkəmələrində həm cinayət işlərinə, həm də mülki işlərə (biz burada inzibati-iqtisadi işləri də nəzərdə tuturuq) məhkəmələrdə baxılması prosesi 6 mərhələdən keçə bilər. CPM-yə görə bunlar birinci instansiya məhkəməsində hazırlıq iclası, məhkəmə baxışı, apellyasiya instansiyası məhkəməsində ilkin baxış, məhkəmə baxışı, kassasiya və əlavə kassasiya instansiyaları məhkəmələrində icraat, MPM-yə görə isə birinci instansiya məhkəməsində işlərin məhkəmə baxışına hazırlanması, məhkəmə baxışı, apellyasiya instansiyası məhkəməsində apellyasiyanın mümkünlüyünün yoxlanılması, məhkəmə baxışı, kassasiya instansiyası məhkəməsində icraat, habelə əlavə kassasiya icraatı kimi mərhələlərdən ibarətdir. Bu mərhələlərin hər birində məhkəmə tərəfindən ya işin həlli ilə bilavasitə əlaqəsi olan prosesual sənəd, yaxud da məsələnin mahiyyəti üzrə yekun qərarı (qətnamə, hökm, qərardad, qərar) qəbul edilir. Buna baxmayaraq icraatın sadalanan mərhələlərində mülki-prosessual qanunda 3 yerdə (MPM-nin 265.4, 394.1, 421-2.1-ci maddələri), cinayət-prosessual qanunda isə 8 yerdə (CPM-nin 307, 318.3, 355, 391.10, 398.2, 406, 419.14, 427.10-cu maddələri) xüsusi qərar çıxarılması nəzərdə tutulmuşdur.

Maraqlıdır ki, cinayət-prosessual qanunda işin baxılıb yekunlaşdırılması ən çoxu 6 mərhələdə başa çatdığı halda CPM-nin 8 maddəsində xüsusi qərar çıxarılmasından bəhs edilir. Belə ki, məhkəmənin hökm və qərarlarına apellyasiya qadasında baxılmasından bəhs edən CPM-nin 47-ci fəslinin 398.2-ci maddəsində göstərilir ki, apellyasiya şikayətinin və ya apellyasiya protestinin baxışına dair yekun qərar çıxarmaqla yanaşı məhkəmə xüsusi qərar da çıxara bilər. Həmin maddədə xüsusi qərar çıxarmağa əsas verəcək hallar da sadalanmışdır. Buna baxmayaraq həmin fəslin 406-cı maddəsi bütünlüklə yenidən apellyasiya baxışının yekununda xüsusi qərar çıxarılması məsələsinə həsr edilmişdir.

Mülki və cinayət prosesual qanunlarda xüsusi qərarlar çıxarılması mərhələlərinin kəmiyyət etibarilə fərqliliyi şübhəsiz ki, həmin mərhələlərdə müzakirə edilən məsələlərin spesifikliyi ilə əlaqədardır. Məsələn, mülki işlərin məhkəmədə baxılmağa hazırlıq mərhələsində hansı qanun pozuntusuna yol verilməsinin aşkarlanmasından, araşdırma aparılmadan hansı məzmununda xüsusi qərar çıxarılmasından söhbət gedə bilər? Bununla yanaşı inkar etmək olmaz ki, mülki işin əlavə kassasiya icraatı zamanı da aşağı məhkəmə instansiyası hakimlərinin kobud maddi və ya prosesual qanun pozuntularına yol vermələri faktı aşkar edilə bilər. Lakin nədənsə əlavə kassasiya icraatı zamanı aşağı instansiya məhkəmələri tərəfindən buraxılan kobud səhvlərə xüsusi qərar çıxarılması yolu ilə reaksiya verilməsi nəzərdə tutulmamışdır. Halbuki yuxarıda qeyd olunduğu kimi cinayət-prosessual qanunda əlavə kassasiya icraatı zamanı da bu növ qərarlar çıxarılmasına yol verilir.

Qeyd etdiyimiz kimi CPM-nin normaları ilə işlərin apellyasiya baxışı mərhələsində 3 yerdə (ilkin baxış mərhələsində bir, məhkəmə baxışı mərhələsində iki dəfə) xüsusi qərar çıxarılmasının mümkünlüyü nəzərdə tutulmuşdur. Lakin CPM-nin 391.10, 398.2 və 406-cı maddələri ilə nəzərdə tutulan həmin normaların heç birini qüsursuz hesab etmək olmaz.

Həmin normaları nəzərdən keçirək:

391.10-cu maddədə işin apellyasiya icraatı zamanı ilkin baxış mərhələsində xüsusi qərar qəbul etməyin mümkünlüyündən danışılır. Həmin maddədə qeyd olunur ki, dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri, müstəntiqlər, təhqiqatçılar, təhqiqat orqanının əməkdaşları, prokurorlar, prokurorluğun müstəntiqləri, birinci instansiya məhkəmələrinin hakimləri CPM-nin 391.6, 391.8 və 391.8-1-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş hallarda kobud pozuntulara yol verdikdə xüsusi qərar çıxarıla bilər və bu qərarlar müvafiq orqanlara göndərilməlidir. Lakin 391.6, 391.8 və 391.8-1-ci maddələrin mətnləri nəzərdən keçirilərkən aydın olur ki, sadalanan maddələrlə nəzərdə tutulan normaların təhqiqatçılar, müstəntiqlər və prokurorlar ilə hər hansı əlaqəsi yoxdur və təbii ki, həmin maddələrdə nəzərdə tutulan hallarda onların haqqında xüsusi qərar çıxarıla bilməz. Deməli burada faktiki olaraq yalnız birinci instansiya məhkəmələrinin hakimləri haqqında xüsusi qərar çıxarılmasından söhbət gedir.

Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin məhkəmə baxışı mərhələsində 2 yerdə (398.2 və 406-cı maddələr) xüsusi qərarla bağlı norma müəyyən edilməsinin səbəbini də izah etmək çətindir. CPM-nin 398.2-ci maddəsinə görə apellyasiya instansiyası məhkəməsində iş üzrə yekun qərarı ilə yanaşı dövlət orqanlarının vəzifəli şəxslərinin, cinayət təcibi orqanlarının və ya birinci instansiya məhkəmələrinin hakimləri haqqında xüsusi qərar çıxarıla bilər. CPM-nin 406-cı maddəsinə görə isə yalnız ibtidai araşdırma və ya birinci instansiya məhkəməsində baxış zamanı cinayət prosesi iştirakçılarının hüquqlarının əhəmiyyətli dərəcədə pozulmasına səbəb olmuş pozuntular aşkar edildikdə xüsusi qərar çıxarılmasına yol verilir.

İşlərə kassasiya və əlavə kassasiya icraatı qaydasında baxılarkən xüsusi qərar çıxarılması məsələsinin mümkünlüyündən CPM-nin 419.14 və 427.10-cu maddələrində bəhs olunur. Hər iki maddədən görünür ki, icraatın bu mərhələlərində xüsusi qərarlar yalnız 406-cı maddədə göstərilənlərə uyğun olaraq çıxarılmalıdır. Həmin maddənin yuxarıda verdiyimiz mətnindən isə görünür ki, orada yalnız cinayət prosesi iştirakçılarının hüquqlarının əhəmiyyətli dərəcədə pozulması hallarında xüsusi qərar çıxarılmasının mümkünlüyündən danışılır. Cinayət prosesi iştirakçılarının dairəsi isə CPM-nin 7.0.18-ci maddəsi ilə müəyyən edilmişdir. Belə çıxır ki, işə baxan məhkəmələr həmin mərhələdə cinayət prosesi iştirakçısı olmayan şəxslərin hüquqlarının əhəmiyyətli dərəcədə pozulması, cinayətin törədilməsinin səbəb və şəraiti, dövlət mənafeyinə

mühüm zərər vurulması kimi halları aşkar etsələr belə, bu cür pozuntular cinayət prosesi iştirakçılarının hüquqları ilə əlaqədar olmadığından xüsusi qərar çıxarıla bilməz. Bu fikrin özü isə CPM-nin 398.2-ci maddəsi ilə müəyyən edilən müddəalara ziddir.

Bu məsələdə cinayət-prosessual qanunvericiliyin mövqeyindən baş çıxarmaq mümkün deyildir. Necə ola bilər ki, qanun pozuntusunun aşkar edilməsi məhkəmə baxışının bir mərhələsində pozuntuya yol vermiş şəxs barəsində xüsusi qərar çıxarılmasına səbəb olsun, başqa mərhələsində isə səbəb olmasın?

Qeyd etmək lazımdır ki, mülki prosesual qanunda da buna bənzər müddəalar var. MPM-nin 265.4-cü maddəsinə görə məhkəmə işə baxarkən tərəflərin və ya digər şəxslərin hərəkətlərində cinayətin əlamətlərini aşkara çıxarsa o, bu barədə xüsusi qərardad çıxarmaqla prokurora xəbər verir. İşlərə apellyasiya və kassasiya instansiyası mərhələsində baxılarkən də xüsusi qərar çıxarılmasına yalnız kiminsə əməlinə cinayətin əlamətlərinin aşkara çıxarılması hallarında, habelə aşağı instansiya məhkəməsində işə baxılması zamanı prosesual normaların kobud pozulması hallarında yol verilir.

Deməli, mülki-prosessual qanuna görə əməli cinayət təqibinə səbəb olmayan heç bir şəxsin, o cümlədən vəzifəli şəxslərin qanunsuz hərəkətləri onların haqqında xüsusi qərar çıxarılmasına gətirib çıxara bilməz. Halbuki, mülki işlərə, xüsusilə inzibati-iqtisadi mübahisələrdən irəli gələn işlərə baxılarkən hüquqi və fiziki şəxslərin, habelə vəzifəli şəxslərin vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını pozmaları, dövləti nüfuzdan salan hərəkətlərə yol vermələri kimi hallara tez-tez təsadüf edilir. Bu cür qanunazidd əməllərə məhkəmə tərəfindən reaksiya verilməməsi isə şübhəsiz ki, cəmiyyət tərəfindən müsbət qarşılanırsa bilməz.

Maraqlıdır ki, MPM-nin ilkin variantında məsələ tamamilə məntiqə uyğun qoyulmuşdur. MPM-nin 265.1-ci maddəsində qeyd edilirdi ki, məhkəmə mübahisəyə baxarkən hüquqi şəxsin, dövlət, yerli özünüidarə və digər orqanın, vəzifəli şəxsin və ya fiziki şəxsin fəaliyyətində qanunların və digər normativ hüquqi aktların pozulduğunu aşkar etdikdə xüsusi qərardad çıxarmağa haqlıdır.

Fikrimizcə bu tamamilə aydın, məntiqi, mülki məhkəmə icraatının vəzifələrinə və prinsiplərinə uyğun norma idi. Lakin hansı səbəbdənsə Azərbaycan Respublikasının 22.05.2009-cu il tarixli Qanunu ilə həmin norma, habelə bu normanın tətbiqi ilə əlaqədar maddələr Məcəllədən çıxarılmışdır.

Mülki-prosessual qanuna belə dəyişiklik edilməsinin dəqiq səbəbi bizə məlum deyildir. Güman etmək olar ki, belə dəyişiklik əvvəlki qanunvericilikdən fərqli olaraq hazırda məhkəmələrin hüquq-mühafizə orqanı hesab edilməməsi ilə əlaqədardır. Yəni hesab edilir ki, məhkəmələr yalnız ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi ilə məşğul olmalı, hüquq-mühafizə orqanlarının işinə qarışmamalıdır.

Bu fikirlə də razılaşmaq çətindir. Çünki bir halda hüquq pozuntusuna yol vermiş fiziki şəxslərin, habelə dövlət orqanlarının vəzifəli şəxslərinin hərəkətlərinə məhkəmənin reaksiya verməsi təqdir olunursa (məsələn, CPM-nin 355-ci maddəsi) başqa bir halda buna hansı əsasla tabu qoyulmalıdır. Fikrimizcə xüsusi qərar çıxarılması məsələsində məhkəmə instansiyalarının hüquqlarının müəyyən edilməsində ayrışdırıcıya yol verilməməlidir. Yəni məhkəmələrə ya bütünlüklə xüsusi qərarlar çıxarmaq hüququ verilməli, ya da bütün məhkəmə instansiyaları bu hüquqdan məhrum edilməlidir.

Nəzərə almaq lazımdır ki, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi prosesində məhkəmə tərəfindən xüsusi qərarlar çıxarılması bütün hallarda hüquq pozuntularının profilaktikasına xidmət edir. Belə hallarda əsas vəzifəsi cəmiyyətdə ədalətin bərpasına xidmət etməkdən ibarət olan məhkəmələrin mülki və cinayət işləri üzrə xüsusi qərar çıxarmaq hüququndan məhrum edilməsi məntiqə zidd olardı. Qeyd etmək lazımdır ki, hətta inzibati xətalar qanunvericiliyində icraat zamanı da aşkar edilən hüquq pozuntusuna məhkəmələrin reaksiya verməli olması nəzərdə tutulur. İnzibati Xətalar Məcəlləsinin 429.2-ci maddəsində göstərilir ki, inzibati xəta haqqında işə baxan hakim (səlahiyyətli orqan, vəzifəli şəxs) inzibati xətanın törədilməsinə kömək edən səbəbləri və şəraiti müəyyən etdikdə bu səbəblərin və şəraitin aradan qaldırılması üçün tədbirlər görmək barəsində müvafiq müəssisə, idarə və təşkilatlara, vəzifəli şəxslərə onların aradan qaldırılması tədbirləri

haqqında təqdimat verir. Nəhayət, xatırlatmağa dəyər ki, müstəntiqlər də cinayətin törədilməsinə imkan yaradan halları (səbəb və şəraiti) müəyyən etdikdə müvafiq hüquqi və ya vəzifəli şəxsin ünvanına müvafiq tədbirlər görülməsi barədə təqdimat göndərmək hüququna malikdirlər. (CPM-nin 221-ci maddəsi)

Belə vəziyyətdə hesab edirik ki, MPM-nin 265-ci maddəsinin əvvəlki redaksiyada mətni daha məntiqli olmuşdur.

Ümumiyyətlə həm mülki, həm də cinayət-prosessual qanunlarda müxtəlif məhkəmə instansiyalarının xüsusi qərar çıxarılması ilə əlaqədar normalarının mətnləri təhlil edilərkən belə nəticə çıxarmaq olar ki, ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi gedişində bir qayda olaraq xüsusi qərarlar aşağı instansiya məhkəmələrinin hakimləri, müəyyən hallarda isə həm də təhqiqatçılar, müstəntiqlər və prokurorlar barəsində çıxarılmalıdır. Hüquq pozuntusuna yol verən digər sferanın vəzifəli şəxsləri əksər hallarda bu dairədən kənar qalır. Belə təsəvvür yaranır ki, ölkədə hüquq pozuntularına ən çox ibtidai araşdırma orqanları və məhkəmələr tərəfindən yol verilir. Halbuki, bu fikrin həqiqətə uyğun olmadığını təsdiq etmək üçün ciddi araşdırma aparmağa ehtiyac yoxdur.

Mülki və cinayət-prosessual qanunların xüsusi qərarlar çıxarılmasını müəyyən edən normalarında başqa uyğunsuzluqlar da vardır. Belə ki, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi CPM-nin 8, MPM-nin 3 maddəsində hüquq pozuntusu törətmiş şəxslər barəsində xüsusi qərar (qərardad) çıxılması ilə əlaqədar tələblərdən danışılır. Qanun konkretliyi, lakonikliyi sevdiyindən prosesin eyni mərhələsində iki yerdə eyni məsələdən bəhs etməyə ehtiyac yoxdur. Fikrimizcə CPM-nin 398.2 (axırıncı cümlə) kontekstdən çıxarılaqla oradakı fikir 406-cı maddədə yerləşdirilməlidir. Bundan əlavə CPM-nin 307-ci və MPM-nin 265.5-ci maddələrində hüquq pozuntusu törədən şəxslər barəsində xüsusi qərar (qərardad) çıxarılması məhkəmələrin üzərinə bir vəzifə kimi qoyulduğu halda, eyni məsələdən bəhs edən digər 9 maddədə belə prosesual qərarların çıxarılıb-çıxarılmaması məhkəmələrin mülahizələrinə buraxılmışdır. Bizim fikrimizcə bütün hallarda həmin məsələni məhkəmələrin mülahizəsinə buraxmaq daha məqsəduyğundur. Bu fikir məhkəmələrin statusu və xüsusilə müstəqilliyi ilə bağlı konstitusiyada təsbit olunan müddəalarla da uzlaşır.

Hakimlər barəsində çıxarılan xüsusi qərarların müzakirə üçün Məhkəmə-Hüquq Şurasına göndərilməsi proseduru da təəccüb doğurmaya bilməz. Belə ki, MPM-nin 394.2 və 421-2.2-ci maddələri, CPM-nin 391.10.4, 406.3.4, 419.15.4 və 427.11.4-cü maddələri ilə müəyyən edilmişdir ki, aşağı instansiya məhkəmələrinin hakimləri barəsində çıxarılmış xüsusi qərarlar tədbir görülməsi üçün müvafiq olaraq apellyasiya məhkəmələrinin sədrələri, yaxud Respublika Ali Məhkəməsinin sədri vasitəsilə Məhkəmə-Hüquq Şurasına göndərilməlidir.

Bu cür qaydanın müəyyən edilməsinin hansı zərurətdən irəli gəlməsi isə aydın deyildir. Belə çıxır ki, xüsusi qərar çıxarıldıqdan sonra o müvafiq məhkəmə sədrinə təqdim olunmalıdır ki, o da öz növbəsində sənədin Məhkəmə-Hüquq Şurasına göndərilib-göndərilməməsi məsələsini həll etsin. Halbuki yuxarı məhkəmə sədrinin artıq çıxarılmış xüsusi qərarı dəyişdirmək, ləğv etmək, aidiyyətinə göndərməmək kimi səlahiyyətləri yoxdur. Həmin qərarlar istisnasız olaraq müzakirə üçün Məhkəmə-Hüquq Şurasına göndərilməlidir. Bunun üçün əlavə prosedur qaydaları müəyyən etməyə ehtiyac da yoxdur. Necə ki, İXM ilə müəyyən edilən qaydada çıxarılan təqdimatlar, CPM-nin normaları əsasında təhqiqatçılar, müstəntiqlər və prokurorlar haqqında çıxarılan xüsusi qərarlar birbaşa aidiyyətinə göndərilir.

Başqa postsovet ölkələrinin, o cümlədən Rusiya Federasiyasının prosesual qanunlarında da məhkəmə araşdırmalarının yekun qərarı ilə yanaşı hüquq pozuntularına yol vermiş başqa şəxslər haqqında xüsusi qərarlar çıxarılması nəzərdə tutulur. Məsələn, Rusiya Federasiyası CPM-nin məhkəmənin səlahiyyətlərindən bəhs edən 29-cu maddəsinin 4-cü bəndində hüquq pozuntusu törədilməsinin səbəb və şəraiti ilə bağlı məhkəmələrin xüsusi qərar çıxarmaqla müzakirə üçün aidiyyətinə göndərmə hüququ tanınır. Lakin bizim CPM-dən fərqli olaraq orada bu məsələyə ayrı-ayrılıqda geniş mətnli 8 maddə deyil, cəmi bir maddə, daha doğrusu maddənin bir bəndi həsr edilmişdir. Buna baxmayaraq həmin norma hüquq pozuntusu törətmiş şəxslər haqqında müxtəlif instansiya məhkəmələri tərəfindən xüsusi qərar çıxarılması məsələsində problem yaratmır.

Bizə elə gəlir ki, bizim cinayət və mülki-prosessual qanunlarda da xüsusi qərar çıxarılması məsələsi cəmi bir maddədə öz əksini tapmalı, həm də həmin maddə Məcəllələrin ümumi hissəsində, məhkəmələrin vəzifələri ilə bağlı fəsillərdə yerləşdirilməlidir.

MPM-nin 263 və 265-ci maddələrində məhkəmə tərəfindən mülki icraat zamanı çıxarıla bilən qərar və xüsusi qəraradların məzmun və formalarından, 267-ci maddəsində isə ayrıca akt şəklində tərtib edilmiş qəraradlardan şikayət verilə bilməsi məsələlərindən danışılır. 267-ci maddədə ümumiyyətlə qəraradlardan şikayət vermə hüququndan bəhs edilir və burada xüsusi qərarad üçün istisnalıq müəyyən edilməmişdir. Əksinə, 267.2-ci maddədə qeyd edilir ki, işdə iştirak edən şəxslər və qəraradın bilavasitə aid olduğu digər şəxslər şikayət vermək hüququna malikdirlər. 265.4-cü maddədə qeyd edilir ki, məhkəmə işə baxarkən tərəflərin və ya digər şəxslərin hərəkətlərində cinayətin əlamətlərini aşkara çıxarsa, o, bu barədə xüsusi qərarad çıxarmaqla prokurora xəbər verir. Görünür mülki işlər üzrə xüsusi qəraradlardan şikayət vermə hüququ məhz belə hallar üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Ümumiyyətlə, nə cinayət, nə də mülki-prosessual qanunlarda xüsusi qərarlardan şikayət vermənin nə mümkün olması, nə də qadağan edilməsi barədə birbaşa norma yoxdur. Əgər MPM-də ümumi qaydalara əsasən (məsələn 267-ci maddə qaydasında) buna yol verilirsə, CPM-də belə qayda niyə də nəzərdə tutulmasın?

Unutmaq olmaz ki, məsələn, hakimlərin, prokurorların, müstəntiqlərin və təhqiqatçıların istintaq və məhkəmə araşdırılması zamanı kobud qanun pozuntularına yol vermələri ilə bağlı çıxarılmış xüsusi qərarlar kifayət qədər ciddi məsələdir və belə qərarlar bu və ya digər dərəcədə onların mənafelərinə toxunur. Fikrimizcə cinayət prosesində çıxarılan qərarlardan şikayət vermək hüququnun məhdudlaşdırılması o qədər də mübahisəsiz deyildir.

Nəhayət, haqqında söhbət gedən prosesual sənədin bir qanunda xüsusi qərar, digər qanunda xüsusi qərarad kimi adlandırılması da anlaşılın deyildir. Biz bu barədə ayrıca yazıda fikirlərimizi oxuculara çatdırmağa çalışacağıq.

Göründüyü kimi güman etmədiyimiz halda xüsusi qərar çıxarılması kimi normanın tətbiqində kifayət qədər problemlə məqamlar vardır. Xüsusi qərarlarla bağlı normalarda dəyişikliklər edilməklə onların təkmilləşdirilməsi çıxarılaçaq məhkəmə qərarlarının dəqiqliyinə və qüsursuzluğuna xidmət edərdi.

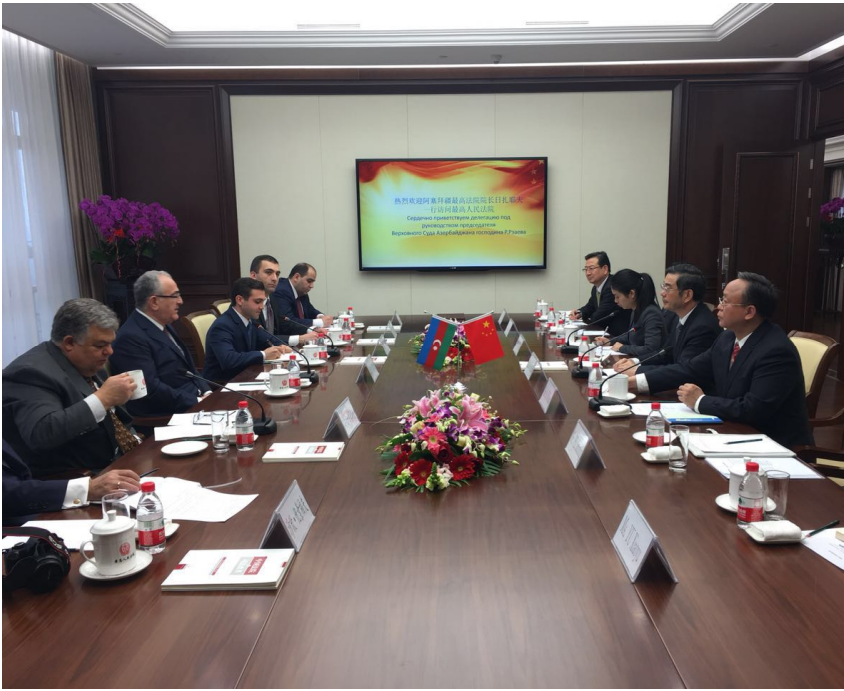
Ali Məhkəmənin sədri Strasburqda səfərdə olmuşdur

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Ramiz Rzayev 2016-cı il yanvarın 29-da Fransanın Strasburq şəhərində məhkəmə ilinin açılışına həsr olunmuş təntənəli tədbirdə və “Beynəlxalq və yerli məhkəmələr insan hüquqlarının irimiqyaslı pozulmalarına qarşı” mövzusunda keçirilən seminarda iştirak etmişdir.

Seminarda “Soyqırım, insanlığa qarşı cinayətlər və hərbi cinayətlər” və “Terrorizm” mövzularında məruzələr dinlənilmişdir. Məruzələr ətrafında geniş müzakirələr və diskussiyalar aparılmışdır. Ali Məhkəmənin sədri seminarda iştirak edən müxtəlif ölkələrin məhkəmə sədrləri ilə söhbətlərində Azərbaycanın məhkəmə sistemi haqqında məlumat vermiş, Ermənistan tərəfindən soyqırımı, hərbi cinayətlərə və terrora məruz qalmış ölkə kimi müzakirə olunan məsələlərlə əlaqədar Azərbaycan xalqının və dövlətinin mövqeyini bildirmişdir.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Ramiz Rzayevin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti martın 14-dən 20-dək Çin Xalq Respublikası Ali Xalq Məhkəməsinin sədri Cou Çianın dəvəti ilə bu ölkədə rəsmi səfərdə olmuşdur.

Səfər zamanı Ali Məhkəmənin sədri ilə Çin Ali Xalq Məhkəməsinin sədri arasında görüş keçirilmişdir. Azərbaycan Ali Məhkəməsinin sədri Çin Xalq Respublikası ilə bütün sahələrdə əməkdaşlığın hər iki ölkə üçün böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini bildirmişdir. Bunun bariz nümunəsi olaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin ötən il dekabrın 8-dən 11-dək Çin Xalq Respublikasına dövlət səfərini və səfər zamanı müxtəlif sahələrdə imzalanmış ikitərəfli sazişləri qeyd etmişdir. Eyni zamanda ədliyyə və

prokurorluq orqanları arasında da əməkdaşlığın mövcud olduğunu və imzalanmış sənədləri nəzərə çatdırmışdır.

Daha sonra Ali Məhkəmənin sədri Azərbaycanın məhkəmə sistemində son illərdə həyata keçirilən islahatlar və bununla əlaqədar nailiyyətlər, xüsusilə, son dövrlər ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinin artırılması ilə bağlı görülmüş mütərəqqi tədbirlər barədə geniş məlumat vermişdir. Ali Məhkəmənin sədri ölkəmizdə məhkəmə sistemində şəffaflığın artırılması üzrə əlavə tədbirlərin görüldüyünü, ictimai iştirakçılıq və vətəndaş cəmiyyətləri ilə əməkdaşlığın genişləndirildiyini bildirərək bunun üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Elektron məhkəmə" informasiya sisteminin yaradılması haqqında" 2014-cü ilin fevral ayında imzaladığı Sərəncamın əhəmiyyətini vurğulamış və bu sahədə görülmüş işlərdən danışmışdır.

Çin Xalq Respublikası Ali Xalq Məhkəməsinin sədri Azərbaycan Respublikası ilə əməkdaşlığın ölkəsi üçün xüsusi önəmini qeyd etmiş, Çin Xalq Respublikasının məhkəmə sistemi və son illər aparılmış islahatlara dair geniş məlumat vermişdir.

Görüşün sonunda tərəflər iki məhkəmə sistemi arasında əməkdaşlıq sahələrinin yaradılması və təkmilləşdirilməsi məqsədilə müxtəlif instansiya hakimlərinin ezam edilməsini, məhkəmə islahatlarını, məhkəmələrin elektronlaşdırılmasını, məhkəmə idarəçiliyi və hakimlərin təlimi sahəsində ikitərəfli əlaqələrin inkişafını, mövcud məhkəmə təcrübəsini, seçilmiş məhkəmə qərarları haqqında məlumat mübadiləsini və digər məsələləri əhatə edən Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi və Çin Xalq Respublikası Ali Xalq Məhkəməsi arasında Əməkdaşlıq haqqında Memorandum imzalamışlar.

Nümayəndə heyəti Çin Milli Məhkəmə Muzeyinə baş çəkmiş, Çin Ali Xalq Məhkəməsinin informasiya bürosunun fəaliyyəti ilə tanış olmuşdur.

Səfər çərçivəsində Çin Xalq Respublikası Hakimlər Akademiyasının rəhbərliyi ilə görüş keçirilmişdir. Ali Məhkəmənin sədri Akademiyanın yeni istifadəyə verilmiş tədris binası, kitabxana

və yataqxana korpusu ilə tanış olmuşdur. Görüşdə Azərbaycan Respublikasında hakimlərin seçkisi qaydalarının özəlliklərini və prosedurun şəffaflığını, ədalətli olmasını və yüksək peşəkarlıqla təşkil edildiyini nəzərə alaraq, Avropa Şurası və digər beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən yüksək qiymətləndirildiyini bildirmişdir. Tərəflər hakimlərin və hakimliyə namizədlərin təlimi sahəsində əməkdaşlığın yaradılması perspektivlərini müzakirə etmişlər.

Səfər zamanı nümayəndə heyətinin üzvləri həmçinin, Pekin şəhəri Si Çen rayon məhkəməsində, Şanxay Yüksək Məhkəməsində və Şanxay bölgəsinin Sun

Juan rayon məhkəməsində olmuş, həmin məhkəmələrin inzibati binaları və iş şəraiti ilə tanış olmuş, məhkəmələrin sədrləri ilə görüşmüş, daha sonra cinayət işləri üzrə məhkəmə proseslərində iştirak etmişlər.

Ali Məhkəmənin 2015-ci ildə fəaliyyətinə dair mətbuat konfransı keçirilmişdir.

Aprelin 1-də Ali Məhkəmədə 2015-ci ildə görülmüş işlərin yekunları ilə bağlı mətbuat və kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri üçün mətbuat konfransı keçirilmişdir.

Ali Məhkəmənin sədri Ramiz Rzayev bildirmişdir ki, görüşün əsas məqsədi Ali Məhkəmənin 2015-ci ildə fəaliyyəti haqqında dolğun təsəvvür yaratmaqdan, bu barədə ictimaiyyətə daha geniş məlumat verməkdən, ədalət mühakiməsinə inamı artırmaqdan ibarətdir.

Ali Məhkəmənin sədri qeyd etmişdir ki, 2015-ci il Ali Məhkəmənin fəaliyyətində bir sıra məqamları ilə yadda qalacaq.

2015-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin məhkəmə sistemi ilə bağlı Sərəncamlarının icrası və Ali məhkəmənin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi və müasirləşdirilməsi istiqamətində bir sıra işlər görülmüşdür. Ədalət mühakiməsinin yüksək səviyyədə həyata keçirilməsi üçün ən müasir standartlara uyğun şərait yaradılmış, elektron məhkəməyə keçidin təmin olunması məqsədilə Ali Məhkəmədə yeni elektron sənəd dövriyyəsinin və məhkəmə kassasiya şikayətlərinin və işlərinin elektron formada işlənməsi sistemi yenilənmişdir. Eyni zamanda əvvəlki illərlə müqayisədə 2015-ci il ərzində vətəndaşlarının hüquqlarının məhkəmə müdafiəsinin səviyyəsi yüksəlmişdir.

Azərbaycan Respublikası İnsan Hüquqlarının və Əsas Azadlıqlarının Müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasına qoşulduğundan Avropa Məhkəməsinin presedent hüququ bizim məhkəmə sistemimiz üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məhkəmələrin iş fəaliyyətinə olan tələblər daha da yüksəlmişdir. Bu baxımdan ədalət mühakiməsinə həyata keçirən hakimlərin beynəlxalq hüquq normalarını, insan hüquqları sahəsində beynəlxalq standartları, onların tətbiqi təcrübəsini mənimsəmələri önəmli olduğundan Ali Məhkəmədə hər həftə keçirilən seminarda beynəlxalq hüquqi aktlar, xüsusən də “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Avropa Konvensiyasının müddəaları, Avropa Məhkəməsinin presedent hüququ müzakirə edilir. Hakimlərin və dəvət olunmuş beynəlxalq təşkilatların nümayəndələrinin iştirakı ilə “dəyirmi masa”lar keçirilir, Avropa dövlətləri məhkəmələrinin müasir təcrübəsinin öyrənilməsinə kömək edən xarici dövlətlərə tanışlıq səfərləri təşkil edilir.

Son illər 40-dək məhkəmə binası müasir standartlara uyğun layihələndirilmiş, qısa müddətdə 11 məhkəmə üçün yeni binalar istifadəyə verilmiş, bir o qədər də inşa olunmaqdadır. Bu binalarda vətəndaşların rahatlığı məqsədilə hər cür imkanların yaradılması bir çox problemləri, habelə korrupsiya şəraitini aradan qaldırır.

Ali Məhkəmənin sədri vurğulamışdır ki, 4 noyabr 2015-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm cənab İlham Əliyevin Şəki məhkəmə kompleksinin açılışını etməsi hakimlər, məhkəmə işçiləri, bütün hüquqşunaslar üçün tarixi hadisədir. Bu, məhkəmə hakimiyyətinin cəmiyyətdə rolunun və yerinin müəyyənləşdirilməsinə xüsusi əhəmiyyət verilməsi kimi qiymətləndirilməlidir.

Açılış zamanı cənab Prezident İlham Əliyev dərin məzmunlu, proqram xarakterli çıxışında məhkəmə və ədliyyə orqanları qarşısında mühüm vəzifələr qoymuş, korrupsiyanın aradan qaldırılmasında məhkəmələrin rolunu xüsusi olaraq qeyd etmiş və bildirmişdir ki, korrupsiya ilə mübarizə aparmaq üçün ilk növbədə, məhkəmə sistemində korrupsiya halları tam aradan qaldırılmalıdır.

Ədalət mühakiməsinə həyata keçirən hakimlər qanunlara dürüst əməl etməli, məhkəmələrin cəmiyyətdə nüfuzunun artmasına, məhkəmələrə inamın yüksəlməsinə nail olmalıdırlar.

Məhkəmə proseslərinin şəffaf, qərarlarının ədalətli olması əsas şərtidir. Ədalətli qərarlar insanlarda dövlətə inamı artırır.

Qeyd edilmişdir ki, müstəqil, qərəzsiz məhkəmə hakimiyyəti ilə kütləvi informasiya vasitələrinin əlaqələri və azad surətdə məlumat vermələri demokratik hüquqi dövlətin zəriri tərkib elementləridir.

Məhkəmə ilə kütləvi informasiya vasitələri arasında qarşılıqlı əməkdaşlıq genişləndirilməlidir. Bu əməkdaşlıq həm də məhkəmə və cəmiyyət arasında əlaqəni təmin edir. Cəmiyyətdə doğru, düzgün və ədalətli fikir formalaşdırır. Məhkəmənin tərbiyələndirici funksiyasının həyata keçirilməsinə şərait yaradır. Buna görə məhkəmələrlə kütləvi informasiya vasitələri arasında nə qədər sıx münasibətlər yaranarsa, ictimaiyyət bir o qədər dolğun və ətraflı məlumata malik olar.

Ali Məhkəmənin mülki, inzibati-iqtisadi və cinayət kollegiyalarında 2015- ci ildə baxılmış işlərin sayı 2014-cü illə müqayisədə artmışdır. Mülki kollegiyada 15,2 faiz, inzibati-iqtisadi kollegiyada 3,7 faiz, cinayət kollegiyasında 1,6 faiz artma müşahidə olunmuşdur. Hərbi kollegiyada isə baxılan işlərin sayı 17,2 faiz azalmışdır.

Ümumiyyətlə, Ali Məhkəmədə 2014-cü ildə 8668 işə baxılmışdısa, 2015-ci ildə bu rəqəm 9404 olmuşdur. Yəni 8,5 faiz artmışdır. Baxılan işlərin sayının artmasına baxmayaraq ləğv olunan məhkəmə qərarlarının sayı 0,4 faiz azalmışdır. Bu, aşağı instansiya məhkəmələrinin əvvəlki illərə nisbətən çıxarıqları qərarlarda qanunvericiliyin daha düzgün tətbiq edilməsi sayəsində mümkün olmuşdur.

Ali Məhkəmənin Plenumunun 2015-ci ildə 5 iclası keçirilmiş, 12 qərar qəbul edilmişdir.

2015-ci ildə Ali Məhkəmədə vətəndaşların ərizə və şikayətlərinə, digər müraciətlərinə baxılmasına, onlara hüquqi cəhətdən əsaslı və düzgün cavab verilməsinə diqqət artırılmışdır.

Mətbuat konfransında Ali məhkəmənin sədri mətbuat və kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələrini maraqlandıran suallara ətraflı cavab vermişdir.

**Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin mətbəəsində yığılaraq
11 aprel 2016-cı il tarixdə 64 səhifə həcmində çap olunmuşdur.**

Tirajı 1000 ədəd

**Ünvan: Bakı şəhəri, Xətai rayonu,
Yusif Səfərov küç.26, 1193-cü məhəllə
Tel: 489-07-07 (daxili nömrə 81-79)**